

Irodalmi Jelen

www.

hu

Garaczi László:
A hanyatlás dicsérete

Szócs Géza:
Rasputyin küldetése

T. Ágoston László:
A bomba

Kabdebó Tamás köszöntése

Hegedűs Gyöngyi versei

Laik Eszter:
„Egyetlen nagy kérdés” –
beszélgetés Turczi Istvánnal

Böszörményi Zoltán:
Majorana az elköltözött
Szandra May-t idézi

Varga Melinda:
Búcsúlevél
Kinde Annamáriához

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az Occident Média Kft.

Főszerkesztő: Böszörményi Zoltán

Főszerkesztő-helyettes: Bege Magdolna

Mányoki Endre, Szócs Géza (főmunkatársak),

Boldog Zoltán (kritika, interjú),

Laik Eszter (helyszíni tudósítás), Varga Melinda (Kolozsvár),

Szócs Tekla (fotó).

Olvasószerkesztő: Hudy Árpád

Lektor: Jámbor Gyula

Makkai Ádám (főmunkatárs, Hawaii)

Rendszergazda: Csipkár Nándor

Igazgató: Kurjatkó Péter

A borítón: **Juhos László** festménye

GARACZI LÁSZLÓ

A HANYATLÁS DICSÉRETE (búcsúcédulák) (részletek)

(1)

Tükör előtt állva rögzítéd tükörbe néző reggeli
arcod, később az utcán egy kirakatüvegbe
bámulsz, hátranézel, ki az mögötted, torz
grimasz sárga kráterben, halántékod horpad,
szemed örvény, arccsontod ugrásra kész,
a bőr szorosan tapad, mégis hullámzik,
barázdált, mint egy ősi várostérkép, szádon
fagyott mosoly, érzelmek, tűnődések, keresések
közben, behatolás által tűnsz el, sértődöttség,
bizalmatlanság, számítás, üresség, keménység,
ez valaki más lenne, udvariasságból játszod
a szerepet, ha már hagytad magad rászedni,
hitelesen komédiázol, nehogy lelepleződj,
hogy rájöjjenek, hogy végig másra vártál.

(6)

Gyerekkorodban sokat unatkoztál, nem
volt a dolgokhoz közöd, mégis hangosan
visszahangzottak benned, most sincs közöd
hozzájuk, de nem keltenek rezgést, kimondják
magukat közömbösen és elhallgatnak, jeltelen
események ismétlődésein jársz körbe, nincs min
túllépni, nincs túl, csak egy szó, hamarosan,
tele homályos ígérettel és fenyegetéssel,
és ez az összes figyelmed egész napra leköti.

(8)

Ujjlenyomatokat találsz a bútorokon,
éjjel valaki tologatja az asztalt, recsegnek
a bútorok, csörömpöl a fény, apró, tipegő
léptekkel jársz körbe-körbe, kimerülsz,
de nem ülsz le, egyhelyben topogsz, ha
abbahagyod, kővé dermednél, így lassítod
a szervetlenné válást, a szoba közepén
állva szunyókálsz, hallgatod a tenger nehéz
lélegzését, megfeszíted az izmod, nem tudod
elernyeszteni, életed különleges korszakát
éled, jössz rá, és boldogan sírva fakadsz.

(9)

A gondolkodás kérdések megválaszolása és
válaszok megkérdőjelezése, ám most az egészet
kellene megkérdőjelezni, magaddal együtt,
régén a részleges tapasztalataidban megképződő
világot kellett kérdéssé tenni, most az egész
megkérdőjelezéséhez nincs már erő, ragaszkodsz
tévedéseidhez, a baklövésekhez, rögeszmékhez,
ehhez a jól berendezett, meleg otthonhoz, miért is
költöznél máshová innen, nem bánsz semmit,
nem mondatsz magadra nemet, az vagy, amit
tettél, ami leválva rólad, másvalakit csinált belőled.

(12)

Látod, és nem hiszed, hogy veled történik,
az irrealitásban vagy, az vagy, hogy nem leszel,
kioltás által leszel önmagad, vagy mindez mégis
mással történik, más sorsába hullsz, összetévesztve
fenséges kiszáradást az élve rothadás szégyenével,
vetkőzől kijelölt fülkédben, indulsz a gőzbe, kiizzadni
utolsó cseppig jót és rosszat, a láthatatlanságig.

(16)

Elfogyás vagy kivégzés, romlás vagy rontás,
teljes agykapacitásod lefoglalják e semmit nem
értő szavak, kővel kéne kitörnöd fogad, hogy
ne gúnyolják a harapóst, a tiszteletreméltó
bölcs, a locsogó szenilis képével takarni el a
nyilvánvalót, tudsz valamit, amire szükségük lehet,
ezért hagynak életben, pedig nem tudsz semmit,
amit tudtál, azonnal elévült, nullás hír vagy, és nem
gondolhatják, hogy mikor rólad, magukról döntenek.

(19)

Fölmérni, mennyit vagy képes elviselni, mi
lesz előtte, közben, utána, modell, hipotézis,
nem kell megfogalmazni, elnémít a szó,
a gyenge itt összeroppan vagy rossz útra
téved, visszagörbül a biztonságba, de ott is
az előrehajolást gyakorolja, az ismeretlenbe
lassulás kalandját, nem akarni, csak hagyni,
hogy hasson, érezni, amit másnak okoztál, más
kínját kínlódni, míg nem öregedsz tovább többé.

(20)

Legyőzni a vágyat, hogy öltözz, járj, zuhanyozz,
a gyötrő álmot, mikor boldogan merültél a banálisba,
a közönségesbe, a szenvedés abszurd hiányába,
ott a cipő a sarokban, amit soha többé nem veszel
föl, megmagyarázhatatlan, hogy egy irányba
megyünk és egymásban oltjuk ki magunkat.

(22)

Mész le a lépcsőn, de hol a lábad, elsikkad a
mozdulat, eltűnik a távolság, a mérték biztonsága,
oszlopok közé szorulsz, egyik szemeddel a
színeket látod, másikkal a formákat, a dolgok
rosszak veled, mondod, agyad amőbává szelídül,
ki kell találnod, ki tervezze meg a múltad, a
tervezés első lépése a tervező eltervezése, ezt
ismételgeted vég nélkül, hosszú ujjadon kampós
karom, gyűrődéseken vándorló színes foltok,
megnyúlsz, kihullsz, összerogysz, nem látod
az arcod, miközben hegygé nehezülsz elfogyva.

(25)

Elfelejtesz egy szót, nem emlékszel,
mi volt a mondat eleje, nem követed
a nyelv változásait, tengődsz némán,
idegenként, magadba süppedve,
elszigetelődve, számkivetettként,
ismeretlen faj, amiben senki nem ismer
magára, helyesebb lenne, ha az ilyet
halottá nyilvánítanák, elárvereznék,
és odaadnák a gyerekeknek játszani.

(26)

A legkisebbről a legnagyobb jut eszedbe,
egy piros pöttyről az apokalipszis lovasai,
rá is licitálsz a tehetetlenség túlzásával,
így állsz bosszút, hogy ebbe a méltatlan
helyzetbe kényszerítettek, süketnek tetteted
magad, hogy ne kelljen válaszolnod,

tehetetlenséget színlelsz, hogy ne kelljen döntened, privát rítusokkal és szertartásokkal terrorizáld környezeted, lubickolsz a tiszteletreméltó korszerűtlenségben, az újdonságok az örületig felingerelnek, senkihez, semmihez nem ragaszkodsz, csak néhány tárgyhöz és a pénzhez, birtoklás által valósítod meg magad, birtoklás által létezel, hatalommal, befolyással, pénzzel éred el, amit tettel már nem tudsz, kedvezőtlen képet alakítasz ki magadról mások és magad számára, az undor nem engedi többé, hogy átadd magad, tested nem út, hanem torlasz, megszűnik a testekkel teli világ, viszont bevallhatod végre magadnak, hogy az evést tartottad legtöbbre az életben.

(28)

A nő odaadja a használati tárgyakat,
és újra kezét mos, akkor döntöd el,
hogy nem rendezed át a lakást,
életformádon nem változtatsz,
szemüveg az íróasztalon, ruhák a
szekrényben, oldott leszel, vidám,
fesztelen, derűs, kiegyensúlyozott,
józan, életrevaló, nyitott, segítőkész,
ebédnél kiteszed a monogramos kendőt,
nekem is tálalsz, és tudni fogod, hogy
bolondnak néznek, mert nem akarod,
hogy legyen túlvilág, ahol találkozni
lehet másokkal, el lehet tűnni, fel lehet
szívódni, mert akkor nem mondhatod
el, hogy mennyire gyűlölsz, hogy meg
tudnál ölni, amiért ezt tettem veled.

T. ÁGOSTON LÁSZLÓ

A BOMBA

A Pista gyerek, a Balláék középső fia, aki a kereszttúri gimnáziumba jár, a minap talált egy bombát az erdőben. Az apja, a Jani mondta így, hogy az erdőben találta, különben meg a fene tudja, hol, merre császkálnak ezek a mai suhanc kölykök azzal a francos okos telefonnal a fülükön, amelyikkel még fényképezni is lehet. No, mindegy, az ő dolguk, de mostanában a tévéhíradó is tele van ezekkel a második világháborús bombákról, meg aknákról szóló tudósításokkal, amiket az építkezéseknél emelnek ki az árokásó gépek, meg szántás közben forgatnak ki a traktorok. Csak azt nem értem, hol voltak ezek a bombák hetven évig, hogy mindegyikre most találunk rá. Persze az is lehet, hogy eddig is találtak bombákat, csak nem kötötték az orrunkra a dolgot. Most meg ott az a rengeteg tévé csatorna a sok nyikhaj riporterével, és mindegyik valami szenzációt akar mutatni. Talán ezért van annyi lakástűz, közlekedési baleset, meg gyilkosság is mostanában.

Szóval ez a Pista gyerek már hónapok óta kerülgette a Barna Jani lányát, a Timit. Szép, hosszúcombú, barna lány, nem csoda, ha eszi a fene érte a fiúkat. Ő is valahová Keresztúrra jár szakközépiskolába. Az olyan kereskedelmi szakiskola. Naponta együtt utaznak a buszon. Többen is vannak a faluból ilyen bejáró gyerekek. Ki iskolába, ki munkába, kinek mi jutott. Reggel oda, délután vagy este meg vissza. Itt, a faluban napközben alig van valaki. Csak az a néhány hivatalnok a községházán, a boltos, a kocsmáros, a pap, meg a rendőrség. No, meg a vének, a rokantnyugdíjasok és egy-két gyesen lévő anyuka.

Apám mesélte egyszer, meg az öregek is gyakran emlegették, hogy negyvennégy telén sokáig állt itt a front. A németek a domboldalon, az erdőben ásták be magukat, az oroszok meg a patak felől támadták őket. Egyik nap egyik foglalta el a falut, a másik nap a másik. Sok szerencsétlen kiskatona lelte itt a halálát. Ott vannak eltemetve a temetőben az erdő alatt. Két sír van egymás mellett. Az egyikben a németek, a másikban az oroszok. Végül aztán az oroszok bizonyultak

erősebbnek, elfoglalták a dombot. A háború után rengeteg fegyvert, meg lőszert szedtek ott össze az emberek. Még két-három roncs tank is maradt utánuk. A civilek, akik az első világháborúban voltak katonák, szétszedték a lőszereket, és a puskaport használták gyújtósna. Föl is robbant némelyik, de hát a virtus mindennél fontosabb volt számukra... Olyan is akadt a katonaviseltek között, aki géppisztollyal járt vadászni, míg a rendőrség be nem gyűjtötte őket a fegyverekkel együtt. No, de hát akkor már legalább 1946-ot írtak...

Nem csoda, hogy ezek után még ma is kerülnek elő lőszerek, meg bombák a domdoldali erdőben. Akár egy nagyobb nyári zápor ki-moshatja a földből, vagy a vihar kidönti a fát, és fölhozza a kicsavart gyökér. De akár egy vaddisznó is kitúrhatja. Két éve az öreg Molnárné gombászás közben talált egy kosárnyi géppuskagolyót. Szépen be volt rakva abba a hevederbe, vagy minek mondják, amiből kilövi a géppuska. Én nem értem hozzá, nem voltam katona.

Mindezt csak azért mondom, mert ez a Pista gyerek elhatározta, hogy – hát hogy is mondjam? – becserkészi ezt a Barna Timit. Találkoztak is egyszer-kétszer a kereszttúri diszkóban, meg mit tudom én hol, de nem jutott vele tovább a csókolózásnál, meg a tapogatásnál. Tavasz volt, ragyogó napsütés, rigófütyty, kéklettek az ibolyák, pezsgett a vérük, fölmentek hát a domboldalba vadvirágot szedni. Meg is történt a dolog, vagy nem történt meg, teljesen mindegy, lényeg az, hogy eljutottak a szokásos szerelmi nagyotmondáshoz, ami úgy kezdődik, hogy „mit meg nem tennék érted.”

– Kopaszra vágatnám érted a hajamat, vagy befestetném zöldre – mondta a fiú.

– Én meg érzéstelenítés nélkül kitepném érted a köldökömből a pirszinget – simogatta meg a hasát lány.

– Három napig egyetlen esemest se írnék a legjobb haveromnak – bölintott rá komoly képpel Pista.

– Apróra törném érted a legdrágább CD-lemezemet – rázta meg a fejét Timi.

– Fölmásznék érted a legmagasabb fa tetejére, onnét ugranék fejest a patakba.

– Én meg az összes fiú előtt kijelenteném, hogy a te csajod vagyok.

bomba. Ha ez se hatja meg a csajt, akkor semmi. Ő is hallotta az öregektől a háborús sztorit, hogy a németek, meg az oroszok itt lövöldöztek egymásra, meg a tévében is látott néhány háborús filmet. No, meg bombát és terroristát minden mennyiségben. Az amerikai filmekben akkorát szóltak ezek a robbantások, hogy egész házszorok tűntek el a filmvászonról. A főszereplő meg fölállt, leporolta a szmokingját és ballagott tovább a fogadásra. Igaz, a csajok ott sápitóztak, zokogtak egymás nyakába, majd összepisilték magukat a majrétól, de ez csak fokozta a hatást. Jó, akkor legyen a bomba...

– Én meg úgy szeretlek, hogy még egy bombát is kiásnék érted a földből.

– Te, értem egy igazi bombát? Tényleg? Ez tuti?

– Hát persze. Én érted egy bombát is elvinnék... mondjuk a fáig.

– Jó, ez marha jó! – lelkesedett a lány. – És ha mégis felrobban, és... Tudod, mint abban a tegnapi esti filmben.

– Ha felrobban, akkor felrobban – válaszolt a fiú hanyag eleganciával. – Érted...

Miután mindebben megegyeztek, s megtették, amit megkövetelt a szerelem, a vízmosásban felfedeztek valami rozsdás, sáros, a fene tudja mit, aminek olyan elnyújtott tojás alakja volt, a végén meg valami propellerszerű farok látszott. Érdekes kódarab – gondolta a fiú –, ez akár bomba is lehetne. Ez a lány nyilván még életében nem látott ilyet, tehát nyugodtan kinevezheti bombának.

– Na látod – mondta a hangjában mély meggyőződéssel –, itt ez a bomba. Ezt én most fölveszem, és elviszem a nagy tölgyfáig.

– Ne! Ne csináld! – sikoltott föl a lány. – Ne nyúlj hozzá! Nem akarom! Nem engedem!

– Megígértem, megteszem – szólt a fiú férfias higgadtsággal, s közben majd kibuggyant belőle a röhögés, amint a lány kétségbeesett arcára nézett. Ez a kis hülye tyúk azt hiszi, hogy ez a sáros kódarab tényleg bomba, és akár föl is robbanhatna a kezében. Jó, nagyon jó, hiszen ezt akarta. Minél jobban majrézik, annál simulékonyabb lesz. Így legalább ő lesz a szemében a hős, a legbátrabb, a legférfiasabb férfi, az alfahím.

Óvatosan alányúlt, hogy lássa a másik, micsoda veszélyt vállal ő érte, aztán fölemelte a kódarabot, lassan, a kezét kissé remegtetve

fölállt, és lassú, de biztos léptekkel elindult a tölgyfa felé. Végül ugyanilyen nyugodt, lassú mozdulattal elhelyezte a hatalmas fa eső mosta gyökerei közé. Kettőt lépett hátra, és büszkén égnék emelte a fejét. – Érted! – mondta teátrális hangsúllyal és megcsókolta a nyakába csimpaszkodó, könnyeivel küszködő lányt.

Másnap reggel Timi a buszon a többiekkel mit sem törődve a fiú mellé huppant a székre és forró csókkal köszöntötte. Aztán fölszegett fejjel, ragyogó tekintettel kijelentette – hangosan, hogy mindenki meghallja – : „mától az ő csaja vagyok”

– Nofene... – húzta el a száját a diszkókirálynak becézett Samu Jóska. – A múlt héten még velem is megelégedtél... Csak nem nyert a lottón ez a kétbalkezes fütyi?

– Azt nem, de kiásott a kedvemért egy bombát az erdőben, és pusztá kézzel elvitte a nagy tölgyfáig.

– Ez a nyápic féreg? Na ne röhögtesse már, anyóca! A temetőn nem merne keresztülmenni éjfélkor, nemhogy egy bombát... Ezt akarod benyalatni velünk?

– Nem hiszed? – állt föl a lány mellől Balla Pista a mellét ki-düllesztve, mint öreg kakas a hajnali kukorékolás előtt. – Akkor gyere föl velem a dombra, megmutatom.

A másik fiú természetesen nem hitte el. Már csak azért sem, hogy égesse a társát a lány előtt, akivel ő is szívesen fölment volna a dombra, mondjuk gombát szedni. Szó szót követett, de mielőtt még egymásnak estek volna, a többi fiú szétválasztotta őket, mondván, hogy végtére is két lehetőség van. Vagy van ott bomba, vagy nincs. Menjenek föl ők ketten a tölgyfához, hozzák le egy nejlonszatyorban a főtérre, és ott majd a többiek eldöntik, hogy valóban bomba-e az a bomba, vagy csak egy korhadt gyökér, esetleg lecsiszolt kódarab.

Föl is mentek a dombra, s megtalálták a fa gyökerei között azt a valamit, amit a Pista gyerek bombának mondott.

– Hát... nem is tudom – ingatta a fejét a diszkókirály. – Apámnak volt egy háborús könyve, abban láttam hasonló bombákat, de mintha azok nagyobbak lettek volna. Meg nem is voltak ilyen szürkék. Ez úgy néz ki, mint valami kódarab. Hol találtad?

– Ott, a vízmosságban.

– Ühüm, aztán ezzel hülyítetted a csajt, mi? Hát ez király! Egyből behódolt tőle, és te lettél az egyes számú ügynök, aki megmenti a világot a földöntúli terroristáktól. Rohadt jó ötlet...

– Attól még lehet bomba, hogy sáros...

– Akár lehetne is, de szerintem kő. Majd odalent kipróbáljuk, mekkorát szól. Szépen belerakjuk ebbe a nejlonszatyorba, aztán a srácok majd megvizsgálják odalent. No, gyere, tedd a szatyorba, fogom a fülét! Ha már eddig elhoztad...

Beletették, s elindultak vele a főtérré, ahol már várt rájuk vagy hat-hét haver vasfűrésszel, franciakulccsal fölszerelve. Valamennyi igazi bombaszakértő, akik már a tévében is láttak olyat... Egyikük még egy fotókkal illusztrált könyvet is hozott magával. Az volt a címe: A második világháború fegyverei.

A szokásos napi kisfröccs után a kocsmából hazafelé menet épp arra biciklizett Balla Jani, s csak épp úgy megszokásból oda kiáltott a fiúknak:

– Nem láttátok a Pistát?

– Dehogynem. Épp most hozza le a bombát a dombról – válaszolt egyikük nevetve.

– Bombát? Miféle bombát? – ugrott le a kerékpárról Balla Jani.

Nagyokat vihogva, egymás szavába vágva mesélték el a történeteket a lányról, a bombáról, meg a két srác kakaskodásáról. Ő azonban egy cseppet se találta mulatságosnak a dolgot. Két évig volt katona, tisztában volt vele, milyen kárt tehet egy ilyen bomba, ha felrobban. Azt is tudta, hogy az erdőben még most is sok döglött akna lapul a földben. Ha ez a szerencsétlen hülyegyerek valóban megtalált egyet közülük, annak végzetes következménye lehet. Te jószágos Isten!... Szó nélkül fölpattant a kerékpárjára, és úgy elkezdte tekerni a pedált, mintha ő lenne a befutó a közúti versenyen. A fiúk értetlenül bámultak utána.

Épp a házuk előtt találkozott a két nejlonszatyrot lóbáló kasszal. Leugrott a drótszamárról, kétségbeesett mozdulattal kitépte a kezükből, és nagy lendülettel az árokba dobta.

– Az anyátok hétszentségit! – üvöltötte kétségbeesett dühvel.

– Van fogalmatok arról, mit lóbálgattok abban a szatyorban? Az egész utcát a levegőbe röpítitek, ha fölrobban.

- Ez a szar kis kódarab? – nevetett föl idegesen Samu Jóska.
– Ugyan, apa, miért csinálod ezt? Megint csak égetsz a haverok előtt... – ingatta a fejét a fia.
– Az a szar kis kódarab egy befulladt szárnyas akna, édes fiam!
– kiáltotta vissza magából kikelve a férfi. – Ha fölrobban, harminc méteres körzetben minden, és mindenki elpusztul. Ti is, hülyegyerek! Futás, amíg nem késő!

A két fiú döbbsenten nézett egymásra, aztán az idegességtől reszkető férfira. Néhány bizonytalan lépést hátráltak, s megálltak a fejleményeket várva.

Balla Jani tudta, hogy ha eddig nem robbant föl a bomba, most már nem is fog, míg meg nem mozdítja valami. Letámasztotta hát a kerékpárját a kerítés mellé, és kiállt az út közepére.

– Én itt maradok, nehogy valaki hozzányúljon – mondta. – Ti meg szaladjatok el a rendőrségre, és mondjátok meg az ügyelestes tisztnek, hogy itt van a bomba, azonnal jöjjenek!

A két fiú szedte a lábát, ahogy bírta, meg se álltak a rendőrörs lépcsőjéig.

– Rendőr úr, kérem! – szólt lihegve Pista. – Az a helyzet, hogy jöjjenek azonnal, mert hoztunk egy bombát!

– No, ácsi! – igazított egyet a derékszíján a kapuügyelestes. – Talán őrmester úr, mert hogy az a rangom. Aztán kik vagytok ti egyáltalán? Aztán mi az, hogy azonnal? Majd azt mi tudjuk, mikor, hová kell mennünk, miért, és egyáltalán. No, meg mi az, hogy bomba? Már megint bombariadót csináltok nekünk? Hát az nem olyan egyszerű ám, fiaim! Két hete is kipakolták az egész községházát, és sehol se találtak bombát. Valaki vicces kedvében volt, és rajtunk akart röhögni. Tudod kin röhögjön az ilyen? A kedves jó mamáján anyák napja előtt. Különben tudjátok, mit lehet kapni hamis riasztásért?

– De hát ez nem szívatás, őrmester úr! – magyarázta Samu Jóska. – Ott van a bomba az árokban egy nejlonszatyorban. A Pista apja őrzi, nehogy hozzányúljon valaki. A dombról hoztuk, az erdőből.

Némi időbe telt, mire az őrmester megértette, hogy ezek a fiúk nem ugratni akarják, meg nem is terroristák, csupán bejelentik,

hogy ott lapul az árokban egy döglött bomba, amelyik bármelyik percben fölrobbanhat, ha nem hatástalanítják.

– Az más – mondta végül. – Megyek, jelentem a százados úrnak. Maguk meg várjanak itt, mert föl kell venni a jegyzőkönyvet!

A rendőrség lezárta az utcát, ahol a bombát találták. Szép, sárga szalagot kötöttek a fák törzsére, és még egy-egy rendőrt is állítottak az utca két végére, nehogy valaki bemehessen a lezárt területre. A lakók egy része rokonokhoz költözött a zárlat idejére, a többiek az iskola tornatermében kaptak szállást.

Másnap két rendőr csöngetett be Balláékhoz. A Pista gyereket keresték.

– Mit akarnak tőle, Sanyikám? – kérdezte az asszony az ismerős törzsőrmestertől.

– Elő kell állítanunk, Annuska.

– A Pityu fiamat? Aztán miért?

– Több emberen elkövetett veszélyeztetés vétsége miatt akarják kihallgatni.

– Jól van, ha megjön az iskolából, majd beküldöm. De azért nem bántják, ugye?

– Ugyan, csak a jegyzőkönyvet kell pontosítani. Egyelőre...

Hamarosan megérkeztek a tűzszerészek is. Körbejárták, vizsgálgatták a bombát, aztán beöltöztek talpig védőruhába és valami robotszerkentyűvel fölrakták a szállító kocsira. Elvitték a patakpartra, ástak neki egy mély gödröt, ott robbantották föl. Mindezt legalább három tévécsatorna egyenes adásban közvetítette. Akkora volt a tűz, meg a porfelhő, hogy az egész képernyőt beterítette. A riporterek egymást túllícitálva dicsérték a tűzszerészek hozzáértését, bátorságát.

– Ezek a bátor hősök védőruhában, golyóálló mellényben? – húzta el a száját a tévé előtt Timi. – A Pityu meg pusztá kézzel vitte el a tölgyfaig...

HEGEDŰS GYÖNGYI

vannak nők

vannak nők,
nasztaszja filippovna,
akiknek testéből
nem húzódik vissza a homályba
születéskor a víz ringatása.
egyszerű magzati reflex,
hogyan élnek.
nem mérlegelnek.
csak szeretnek.
ha ölelnek, testemen áttündökölnék.
de miért, hogy múltjuk, jelenük, jövőjük
mindig a maga arcát
formáló kopolyúívek?

a vér sötétje

nem tudom miért kell
a fényhez a vér sötétje,
nasztaszja filippovna.
hogyan ne csak létezzen,
de cselekedjen, történjen.
hogyan ne emlékekben tárolja a múltat,
hanem mint a fiúk szülőfalumban:
a borbélyműhely vakolatdarabjában,
amibe belekeverték kötőanyagnak
a férfi hajszálakat.
a testet megjárta anyag
freskó-hullásában.

SZŐCS GÉZA

RASZPUTYIN KÜLDETÉSE

Történik 1914 júliusának második felében és augusztus elején.

Szereplők:

G. J. Raszputyin, 45 éves

II. Miklós, minden oroszok cárja, 46 éves

V. György angol király, 49 éves

II. Vilmos, Németország császára, 55 éves

I. Ferenc József, Ausztria császára és Magyarorszá-
g királya, 84 éves

Sztyopa, 25 éves

Madám, 60 éves

Loulou, 16-17 éves

Gavrilo Princip, 20 éves

Inas a Clemenceau-házban

Pincér egy párizsi kávéházban

Marcel Proust

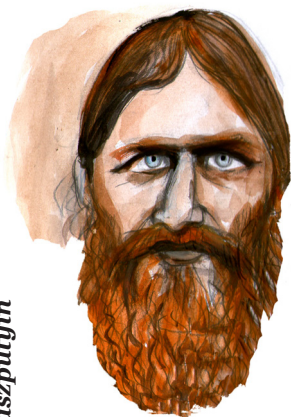

Ferenc Ferdinánd

Raszputyinról. E darabban nem annyira a kalandor szólal meg, inkább a sokat szenvedett, a halálból csak nemrégien megmenekült, őszinte megrendüléssel keresztülment lélek. Végtagjait időnként furcsán, mintegy kifacsarva tartja, olykor a lábát is állandóan ide-oda húzogattja a földön, kb. mintha „vasalna” velük.

II. Miklós és V. György zavarba ejtően hasonlítanak, annyira, hogy akár ugyanaz a színész is játszhatná őket. A cár persze csehovibb karakter, a király kifinomultabb cinikusabb, spleene-
sebb személyiség.

II. Vilmosról nehezen dönthető el, hogy tisztában van-e azzal, hogy olyan, mintha önmaga torzképe vagy pojjacája volna – ami egyfajta támponttal szolgálna arra nézve, hogy mi mozgatja, esetleg valamiféle kisebbségi érzés vagy jelentéktelenségi komplexitás –, avagy valóban, egy az egyben ilyen, amilyen.

I.

Rasziputyin és Miklós cár.

A palotakertben. Miklós a virágokkal bíbelődik, kezében nagy kertészszőlő. Virágok, kertész-kellékek. Időnként a kis trónörökös meg néhány gyermek hercegnőcske szalad át a színen, avagy a bokrok közt bújócskázna.

R. ...ez fontosabb mindennél, amiről valaha is szót ejtettünk.

M. Hallgatlak, Rasziputyin. Miről van szó?

R. A háborúról, Felsőg.

M. Azt ugye nem mondd, hogy ez új téma kettőnk közt?

R. Nem mondom, Felsőg.

M. Nem mondd, hogy még soha nem beszéltünk erről a kérdésről?

R. Nem.

M. Hogy még soha nem akartál rábeszélni a megalkuvó békére a helytállással szemben, rábeszélni engem barátaink cserbenhagyására, rábeszélni arra, hogy tagadjam meg a szövetségi hűség és becsület parancsát, rábeszélni arra, hogy...

R. Felsőg, ma éjszaka egy arkangyal megmutatta nekem, hogy mi fog történni a következő száz évben, ha elindul ez a háború.

M. Mi fog történni, kivel?

(Egy kislány szalad át, beletaposva a virágágyásba)

M. Anasztázia, ne!

R. Hogy mi fog történni az angolokkal, a franciákkal, az osztrákokkal, a magyarokkal, mindenkivel, mivelünk, ezt adott meg látnom az éjszaka. Meg hogy mi történik az olaszokkal, a törökökkel, a németekkel...

M. A németekkel! Na mondd már hamar, mi történik velük!?

R. Elveszítik a háborút...

M. Hehe. Ez jó, ez nagyon jó. Úgy látom, érdemes volt az angyalal társalognod. És Willy? Willyre milyen sors vár?

R. Vilmos császár öfelségét megfosztják trónjától, száműzetésben fog meghalni, a Hohenzollern-dinasztiának befellegzik, legalábbis egy évszázadra.

M. Befellegzik, hehe, ez jó, ez nagyon jó. (Ollóját csattogtatva) És a vén hülyére, rá mit láttál, milyen sors vár?

R. Őfelségére I. Ferenc Józsefre, aki Ausztria császára és Magyarország apostoli királya, őrá méltóztatik gondolni?

M. Rá persze, Ferenc Jóskára.

R. Nem éri meg a háború végét, csak az első két évet...

M. ELSŐ KÉT ÉVET?

R. ...de jobb is lesz neki így, mert nem kell látnia, ahogy birodalma összeomlik és dinasztíája trónfosztottá válik...

M. Mondom, hogy nem hülye az arkangyalod. (Egy öntözőkannából locsol) És az angolok?

R. A háborút megnyerik, sőt a következőt is, de nem túl sok gyarmatuk marad, úgy is fogalmazhatnék: egytől egyig elvesztik őket. Száz év múlva pedig Londonban, ha jól láttam, több színesbőrű lesz, mint született angol...

M. Figyelj Raszputyin, jó híreket hoztál nekünk, jól tetted, hogy felkerestél. Most távozhatsz.

R. Oroszország és a Romanovok sorsa nem érdekli Felsége-det?

M. Nem.

R. Hogyhogy?

M. Hiszen az csak a legjobban alakulhat.

R. A legjobban?

M. Ha a legbölcsebb döntéseket hozzuk, csak a legjobban alakulhat minden.

R. Hát...

M. VAGY NEM ??!

R. Vannak helyzetek, Nyikolaj Alekszandrics, amikor a legbölcsebb döntések is végzetes fordulatokhoz vezetnek az istenek akaratából.

M. Ez így van, Raszputyin. De mi nem fogunk harcolni az istenek akarata ellen. Nem tudunk és nem is akarunk. Értetted, Raszputyin? Most távozzál. A hadügyminiszterrel kell tárgyalnom. Viszontlátásra, Raszputyin.

R. De...

M. Nincs de.

R. Felség, még nem késő. Egy-két hetünk még van rá, hogy eltereljük, vagy megelőzzük a végzetet.

M. Okosabbnak gondoltalak, Raszputyin. A végzetet nem lehetséges kibabrálni, nem lehetséges őt becsapni, kijátszani, átverni. Megelőzni.

R. Elég volna egyetlen döntésen változtatni.

M. Nem másítom meg a döntéseimet.

Miklós cár és V. György

R. Tudom, hogy miféle halál vár Felségedre...

M. Mind meghalunk egyszer. Nincs szükségem ennél több ismeretre.

R. És nem akarja tudni, hogy... Hogy a Jekaty... Hogy az Ipaty...

M. Nem, nem akarom tudni. Elég nekem, amennyit tudok.

R. (*Pestiesen*) Ezt nem

hiszem el.

M. De a kedvedért, s hogy ne én rajtam múljon, azért küldök még Willynek egy utolsó táviratot, hogy térjen észhez...

R. Az jó lesz. De nem elég.

M. És még valamit, Raszputyin. Nehogy eszedbe jusson ilyen misztikus dolgokkal idegesíteni a feleségemet vagy a cárevicset.

R. Ami pedig őket illeti...

M. Egy szót se, Raszputyin. Isten veled.

Kuvikhang.

R. Isten velünk, Felség, minden oroszok cárja.

M. Ja, még valamit. Mondd csak, nem sejtet, vajon miféle oknál fogva rajzolgat a feleségem mindenhol kis horogkereszteket?

R. A szvasztika nagyon régi szimbólum, amely...

M. Jó-jó, ezt tudom. De mi ütött a cárnéba... a cárnába... a cárnéba? Miért fontos ez neki?

R. Nyikolaj Alekszandrics, ez maradjon a cárné titka. Ennek a jelnek amúgy ebben a most kezdődő évszázadban sötét és balvégzetű üzenete van. Például a né...

M. Jól van, Raszputyin, most menj Isten hírével.

II.

Raszputyin és az arkangyal.

(Az angyal egy tükörben jelenik meg Raszputyinnak)

R. Hogyne tudnám, mennybéli főméltóság, aki a jövőt megmutatad nekem, hogy az óra ketyeg. Igen. Persze, hogy ketyeg, azért óra. Hahh. Én tudom legjobban: lejáróban az idő... az időazidőazidőazidő.

Jajistenem, látom úszkálni a sötét vizeken az Auróra cirkálót, hogy süllyedt volna el...

Tudom, jár le az idő, amit azért kaptam tőled, hogy megváltottassam az emberiség legsötétebb évszázadát, hogy egyenesbe hozzam a történelmet, hogy visszafordítsam a lejtőről ezt a vonatot... és már csak napokig mozdíthatok a váltón... már csak egy-két napig lehetséges másfelé igazítanom a váltót, más sín-párok felé irányítanom a 20. század szerelvényeit, aztán megette a fene.

Időm elfogyóban, én tudom a legjobban.

De kérek, adjál további még néhány napot nekem, kérek, kérek, kérek. Néhány napot, egy-két napocskát, please, és százmillió ember fogja nevedet hálás imáiba foglalni, akiket megmentünk attól, amit a huszadik évszázad tartogat nekik, főleg az első fele.

Értem.

Fogalmuk sem lesz, mi az, amit megúsztak.

Hogyan is tudnák akkor megköszönni.

Mert csak az hálás, hogy megmenekült az atombombától, aki tudja, mi az, hogy atombomba meg azt is, hogy harmincegy év múlva pont az ő fejére fogják ledobni. Ám Hiroshima népe ma éjszaka még édesdeden alszik és álmában másik oldalára fordul át és a legkisebb sejtelve sincs róla, mi vár rá harmincegy év és két hét elteltével... Nem tudhatják, ez tény, nem tudják, nem tudhatják, hát hogyan is lehetnének hálásak...

Jó. Dehát még e tudatlanságukban is, már azáltal is, amit csak mi ketten tudunk: hogy hogyan menekültek meg a pusztulástól és szenvedésektől, kettőnknek köszönhetően... márcsak emiatt is, hiszen ilyen értelemben: amikor mozdulnak, mi öleljük egymást... nos hát, emiatt már maga a béke is nem egyéb, mint állandó, bár bonyolult köszönetmondás Neked, Nektek. Minden egyes halálraítéltnak minden szerelmes pillanata és minden utódaik, olyan ez együtt, mint egy kollektív hálahimnusz az életért mint ajándékért, még ha nincs is tudomásuk róla... mindenkéi részéről, akit Gavriló Princip halálra ítélt, s aki most általam kegyelmet kaphat Tőled. Nem így van?

Igen, hálaének, milliók együttes hálaéneke, ha öntudatlan is, amellyel ezek a milliók pusztá létükkel, pusztá megmaradásukkal az Urat dicsérik és vele együtt ilyen hatalmasságait, amilyen Te magad vagy, Fényességes Arkangyal...

Még két hét? két hetet mondtál, ennyivel több időt kapok hát

tőled, hogy nagyobb dicsőségedre megváltak százmillió embert a pusztulástól... a lövészároktól, szögesdróttól, a börtöntől, a spanyolnáthától, az éhhaláltól, a mustárgáztól és a gázkamrától, a szuronyoktól és az atombombától...

(*Inkább már csak magának, félhangosan*) Mondjuk, azért Auschwitzban helyes volna egy hálaadó emlékművet emelniük... Úgy értem, az izraelitáknak. Azért, hogy ez az Auschwitz név mégsem egy rettentő csengésű helynévvé lesz... Hogy mégse az legyen... hogy mégse ne az lett legyen... hanem egy békés kis falu neve maradhatott... maradjon... maradjon vala? maradt vala legyen? egy ismeretlen, senki által számon nem tartott falucskáé, amilyen annyi tíz- meg tízezer van... ilyen maradjon, nem pedig az iszonyaté... meg is mondom ezt a Herzl Tivadar-nak, szólok neki... kezdjék gyűjteni rá az adományokat...

Vilmos császár

III.

Rasziputin és Vilmos császár.

Késő este a császári palotában. A helyiség valamiféle keveréke a dolgozószobának és tornateremnek, mai fogalmak szerint konditeremnek: íróasztal, súlyzók, bordásfal, gyűrűk, bak, vívókardok, bokszzsák, szobabicikli (illetve szoba-velocipéd) stb. Vilmos időnként, beszéd közben, szorgalmasan gyakorolgat ezeken a kellékeken, edzésszerűen, olykor vendégét is invitálva.

V. ...azt mondod, Rasziputin, hogy nem a cár küldött hozzám?

R. Nem, Felség. A cárnál nagyobb úr szavára jöttem Felségedhez.

V. A cárnál nagyobb úr?

R. Igen, Felség. Mennyei nagyhatalmak szavára s a végzet elhárítására indultam útnak. Még van (zsebóráját nézi) százhatvannyolc és fél óránk rá, hogy kifogjunk a végzetten.

V. Kevés időnk van, Rasziputin. Éppen indulót komponálok.

R. Indulót?

V. Igen, győzelmi indulót.

R. Nohát, arra nem lesz szüksége.

V. Hogyan? Kissé nagyot hallok. Határozottság! Hatá-

rozottság! Hol is tartottunk? Igen. Katonáink erre az indulóra fognak bemasírozni Párizsba, Belgrádba, Londonba és, sajnálom, Szentpétervárra. Meg Moszkvába. Erő! erő! Figyelj csak! Papampapamm, pamm, papamm... Értesz a zenéhez?

R. Nem sokat.

V. Kár. (*Csend*) Miért is jöttél?

R. Hogy lebeszéljem Felségedet a háborúról...

V. Nem mondd... Hej, ez a ravasz Niky, ráismerek... Megszepent egy kicsit, naná... egy kicsikét begazolt, ugye hogy visszahőkölt, mert most már látja, hogy kivel van dolga, nem igaz? Beszartunk egy kicsit, ugye hogy ugye... S most ideküldi hozzám első számú bizalmasát. Hogy lebeszéljen a háborúról. A háborúról és a győzelemről. Engem. Ügyes, nem mondom. Ez igen. Ügy-gyes, ügyeees...

R. Felség, egyébről van szó ezúttal.

V. Akarsz súlyozni?

R. Köszönöm, most nem.

V. Persze, ha teljesíti a feltételeket, amelyeket nem más: én fogok megszabni... Uccu neki, rajtam ne múljon. Akkor igen, akkor ne legyen háború. De nem akármilyen feltételekről van ám szó. Akarod hallani őket? Vagy inkább bízzam a nagyköveteinkre? Ezt te dönts el.

R. Felség, birodalmát nagy veszély fenyegeti. Minden alattvalójára mérhetetlen szenvedést zúdít, ha ezt a háborút elkezdik. Mellesleg ugyanez igaz az orosz birodalomra is.

V. Azt meghiszem, abban biztos vagyok. Páncélos ököl, az vagyok. Ősz elejére Szentpéterváron leszünk, ősz végére Moszkvában. Pramm papamm, pramm, pramm.

R. A háború több mint négy évig fog tartani...

V. Hahaha. Négy évig. Ez jó.

R. ...és nem is az a baj, hogy Németország elveszti. Ez a kisebbik baj lesz számára. De az új német birodalom új vezetője...

V. Mit hallok? A picsába. Ki lenne az? Raszputyin, mondd meg igaz lelkedre rögtön, melyik család tör alattomosan és gonoszul a koronámra? Ez nem is lehet igaz. (*Vívódva*) Persze hogy nem. De ha mégis volna ilyen aljas becsvágy német földön... A bajor királyi házról volna szó?

R. Nem, a háború végén kitört lázadások miatt a Wittelsbachoknak is menekülniük kell.

V. Hova?

R. Hova, hát Magyarországra.

V. Hehe... Akkor lehet, hogy a hannoveriek? vagy melyik

választófejedelem forral ilyesmit a fejében? talán a hesseni?

R. Az új népvészér homályos származású lesz és alacsony sorból emelkedik magasra, hogy onnan bukva nagyot, megsemmisüljön...

V. Na ugye mondom...

R. ...Németország üszkös romjai alatt, melyek betemetik majd ördögi alakját.

V. Hallod, ne vizionálj nekem itt ennyi rémséget, baszszus. Nem vagyok ijedős. Erő, erő. Pramm papamm, pramm papamm... Mire a falevelek lehullnak, győztes katonáim hazatérnek otthonukba.

R. Senki nem tér sehova, legfőképp győztesen haza nem. Felséged lemond...

V. HOGY ÉÉN?! RASZPUTYIN, TE MEGŐRÜLTÉL?

R. ...mert az elvesztett első világháború...

V. Első?

R. Első.

V. Azt kell mondanom, módfelett idegesítőnek tartom ezt a mértéket nem ismerő, gyalázatos, vénasszonyos huhogásodat.

R. Nem huhogok. Csak arról beszélek, ami meg fog történni. Ha elkezdődik a háború. Akkor. És még nem is beszéltünk Kelet-Németországról...

V. Kelet-Németországról?

R. Igen, a Német Demokratikus Köztársaságról, magyarul NDK-ról vagy Kelet-Defáról.

V. Raszputyin, mi volt eddig életed legkellemetlenebb emléke?

R. Miért kérdi Felséged?

V. Mert attól tartok, ma egy még kellemetlenebb esemény vár rád, pillanatokon belül méghozzá.

R. Tudja Felséged, ha ezt komolyan kérdi tőlem...

V. Persze hogy komolyan. Na?

R. (*Elgondolkodva*) Volt nekem egy szívbéli jó cimborám, a Sztyopa.

V. Értem. A Sztyopa.

R. Uszty-Kamenogorszkból való fiú volt, kissé darabos, tudja Felséged, mi ott Tobolsziban némileg lenézzük az uszty-kamenogorszkiakat... nyilván Felséged is ugyanígy van ezzel... nem?

V. De.

R. Viszont ez a fiú amúgy derék legény volt.

V. A Sztyopa.

R. Sokáig udvarolt a mátkájának, már kezdett is kellemetlen lenni, hogy az esküvőt egyre csak halogatja... Az apa, Prohor Fokics nyugalmazott tábornok földbirtokos volt Perm kormányzóságban, ha tudja Felséged, merre van Perm...

V. Folytasd.

R. Szóval kitűzik az esküvő napját, sok száz verszta távolságból érkeznek a vendégek. Én is éppen arrafelé tartok a szánomon, amikor a szentdemeteri révnél kivel találkozom, mint... Mit gondol Felséged, kivel?

V. Na kivel?

R. Nem mással, mint magával...

V. Magával a tábornokkal?

R. Nem.

V. Hanem?

R. Éppenséggel az én Sztjopa cimborámmal.

V. Miért?

R. Nohát éppen ez az... Nem találja ki Felséged?

V. Lehet, hogy kitaláltam, csak nem mondom meg.

R. Nohát, én nem találtam ki. Álmélkodtam, Sztjopa, te hogyhogy nyugatra, mikor mindenki arra tefeléd igyekszik, keletnek... Hát hova tartasz, cimborá? Azt feleli, hogy elmondja, ha teljesítem egy kívánságát. Én bolond fejfel a kezébe csaptam. Becsszóra? Becsszóra. Ittunk is rá egy áldomást.

V. Olyan... szibériai módra?

R. Úgy, úgy... Jut eszembe, hoztam ajándékba Felségednek egy üveg szibériai vodkát... csak elfelejtettem átadni... ihol e...

V. Hohó, hát ez nagyon kedves... jófélnék néz ki, Vodka a Bajkál-tó mellől...

R. Igen, Barguzinból...

V. Ott tartottunk, hogy Sztjopával veltek kettesben, Perm kormányzóságban egy fogadóban...

R. Úgy, úgy. Közben tényleg elmeséli nekem Sztjopa a sötét kis titkát, hogy ő úgy döntött, hogy mégsem veszi feleségül Zsenyácskát... Majdnem lefordultam a székről.

V. Meséld tovább.

R. Hát ember az ilyen?

V. És sajnálkozott és a bocsánatodat kérte, hogy vissza kell fordulnod ekkora hiába megtett út után.

R. Rosszabb. Erről beszéltem.

V. Na és a kívánsága?

- R. Ez az éppen. Ekkor állt elő a kívánságával.
V. Na?

III/a. Raszputyin és Sztjopa, húsz évvel korábban, felidézett jelenet. Helyszín: egy Uralon túli fogadó

Szty. (*bizalmasan*) Grisa, itt csak te tudsz segíteni. Nagy bajban vagyok. Nagyon komoly a helyzet.

R. Mennyire van szükséged?

Szty. Rendes vagy. De most ezúttal nem kölcsönt kérek tőled.

R. Hanem mit?

Szty. Hogy menj el szépen a lagziba, és mondd meg Zsenyácskának meg a tábornoknak, hogy elmarad az esküvő...

R. Ne szórakozz...

Szty. Nem végleg, persze, de ma nem tudjuk megtartani... Valamikor máskor. Nohát erre a csekélyke szolgálatra kérek, barátom...

R. Na ne csináld...

Szty. ...csak annyit tennék még hozzá, hogy sietned kellene, ha jót akarsz nekik... jobb, ha korábban érkezel, mint ha későbbben. Arra gondolok, ne nagyon éljék bele magukat egy túlzottan vidám menyegzői hangulatba...

Ismét a III. jelenetben vagyunk.

V. Szóval ez történt.

R. Hogy vigyem meg a hírt a családnak és a násznépnek, hogy mégsem lesz esküvő.

V. Nem irigyellek.

R. Hát miféle ember az ilyen?

V. Kezd érdekelni a történeted. Gondolom, megérkeztél az udvarházba...

R. ...és óriási revelációval fogadtak... életemben úgy meg nem éljeneztek, mint akkor azok a népek, hogy én vagyok a Sztjopa legjobb barátja. Ajánlottak, koccintottak velem, lapogatták a hátam, vicceket meséltek, csillogott a szemük, kapatosak, kipirultak és jókedvűek voltak...

V. És te?

R. Tátogtam és hápogtam.

V. De nem adtad át az üzenetet...?!

R. Dehogynem, ha egyszer megígértem...

V. Na és mi lett a vége?

R. Az elmondhatatlan. Amikor kiderült, hogy miről van szó... Az le nem írható. Hát az... Ha valaha bárki el akart sülyedni a föld alá, hát ha valakinek valaha égett a pofáján a bőr, nahát az én voltam ott akkor. Hát... hát... hátborzongató volt.

V. Nem gondoltam volna, hogy ilyesmi esnek meg veled. Nem úgy nézel ki.

R. Pedig most megint ilyenféle helyzetben vagyok.

V. Most ki az, aki nem akar házasodni?

R. Megint rám bíztak egy üzenetet. Most ezt azzal, hogy vigyem el a hírt a világ hatalmasainak. Hogy annyi szenvedéstől és gyásztól volna lehetséges megmenteni az emberiséget, amennyit még nem gyászolt ember és nem szenvedett összesen, amióta létezik történelem. Így szól az üzenet ezúttal. De akiknek szól, nem örülnek neki. Másfajta hírre számítanak, ki-ki a maga külön örömhíreस्कjét szeretné hallani a többiekért súlyos szerencsétlenségek várakozásában.

V. Milyen szenvedélyesen tudsz fogalmazni.

R. Felség, az Isten szerelmére kérem...

V. Miféle Isten... Halkan mondom, a népnek nem kell ezt tudnia, de Istennek már rég kámpec, kész, vége, passz, felfordult, kinyíffant, csütörtököt mondott, végelszámolásban van, feldobta a tappancsait. Már Nietzsche is megmondta.

R. *(Keresztekét hányva)* Jesszusom, én ezt nem hallottam... én ebből egy szót sem... Szentséges Szűzanya, bocsásd meg nekünk ezt az istenkáromlást... Ki az a Nicse?

V. Mindegy.

R. Felség, hát olyan fontos Németországnak Szerbia térdre kényszerítése?

V. Ne tréfálj. Mindenki tudja, hogy Szerbia abszolút mellékes szerepet játszik ebben a kérdésben, mármint a háborúban, amelybe belépünk.

R. Belépünk? Ez már eldőlt?

V. *(Hallgat)*

R. Felség, még van egy hetünk. Százhatvannyalc óránk.

Kuvikhang kintről.

Nietzsche

V. Jó na, küldök még egy utolsó figyelmeztető táviratot Nikynek...

R. Az jó lesz. De nem elég.

V. Ami bennünket illet, mi valóban, tiszta szívünkéből és őszintén akarjuk a...

R. A békét?

V. ...őszintén és szívvel-lélekkel akarjuk a háborút. De ha mindenki mást sikerül meggyőznöd... ha mindenki más a békét választja: hogyan is tudnánk mi egyedül háborúzni? Ezen gondolkozz el s most menj utadra. Addig is mozgósítunk. Nikyt üdvözlöm.

IV.

Rasziputyin szeretőt vásárol.

Helyszín: egy hajdan elegáns párizsi bordélyház.

R. Madame, én úgy gondoltam, hogy ezt a kis gyévuskát, ezt a virágszálat, ezt a harmatos rózsabimbót én megvásárolnám.

M. (*Agyonfestett, monstruózus perszóna*) Már észrevettem, hogy hajtasz rá. Most kaptuk... vagyishogy éppen most érkezett, olasz földről.

R. Mennyi?

M. Nem eladó.

R. Hogyne volna eladó, gyönyörű hölgyem, Madame galambocskám. Én még olyasmivel még nem még találkoztam a földön, ami ne lett volna eladó, kezicsókolom.

M. Ha már ennyire nyomulsz rá, akkor hát teszel ajánlatot is erre a párja nincs bimbóra, Grigorij Jefimovics? Erre a gyönyörű, hamvas, érintetlen kislányra?

R. Érintetlen kislányra?

L. Ez én vagyok?

M. (*Megijed, hogy túllőtt a célon*) Úgy is mondhatjuk... Persze közben nagyon rafinált, mindent tud, de csak elméletben... Nagyon tapasztalt, hogy úgy mondjam, virtuálisan. Mi-közben még szűz lány, gyakorlatilag.

L. Ez én vagyok, Madame?

R. Lám csak, ni csak ni, hoppá, mi van itt? Hát nem egy zacskó igazi arany rubelecske? most már akkor rendben lesz így a vásár, galambocskám?

M. (*Nem hisz a szemének. Értetlen kíváncsisággal:*) S ez megéri neked, Grisa?

R. Ez nagyon vidám teremtés, ez a bimbócska, ez a kicsi piccola bimba, ez a Loulou. Erre van most nekem a legnagyobb szükségem, tudja Madame, vidámságra és megint csak vidámságra és (felzokog) vidámságra...

M. Azt olvastam minap az újságban, hogy valaki halálosan megsebesített téged. Örömmel látom, hogy ez nem igaz.

R. De, igaz.

L. Halálosan?

R. Halálosan.

L. Akkor te már nem is élsz?

R. Akkor, amikor az a hülye vatrantyú leszúrt a törével, mint valami sertést... akkor tényleg halálos sebet kaptam. Nem hiszitek, ugye? a kazanyi Szűzanyára mondom, halálos sebet.

L. Hát mifelénk, akik halálos sebet kaptak, két hét múlva nem vásárolnak szeretőket maguknak, hanem a koporsóban fekszenek.

R. Akkor egy fél órára én is elhagytam a földi életet, megváltam töletek... De mit tesz az Úr kegyelme... Elküldte hozzám az angyalát...

L. Egy mennyszülöttet?

R. ...egy mennyszülött angyalt, aki megmutatván nekem a jövőt, rábízott egy fontos feladatot... Egy nagyon, nagyon, nagyon fontos feladatot... Hát így kaptam vissza, feltámadás útján az életet, tulajdonképpen már csak kölcsönben...

L. A következő merényletig?

R. Attól tartok, ebben még igazad is lehet. De remélem, addig még nem kevés pud sót fogunk megenni közösen.

L. Megenni?

R. Elnyalni.

L. És mi az a pud?

R. Az orosz dámák a pудоárokban nyalják a sót. Ezért ez a neve.

M. *(Félig magában, félig Loulouhoz)* Na hallod a vén kecskéjét?

R. Tessék? Igen, Madame?

M. Szóval Grigorijt egy angyal vezérelte hozzánk. Hallottad, Loulou? Aztán így becsüld meg magad Raszputyin úrnál. Addig is, egy kis etyepetye?

L. Egy kis hencepence?

M. *(Mézédesen)* Egy kis hanky-panky?

L. Egy kis bunga-bunga?

(Az egyik tükör megtelik fénnnyel)

R. (*Rettegve*) Tudom, még hét nap... De miért én? Miért énhozzám vágtatok ezt a felelősséget éppen, miért én kínáltattam meg ezzel a keserű pohárral, miért az én fejemre száll minden koronás fő alkalmatlansága, tehetetlensége, paralízise, közönye és felelőtlenége?... Miért, ezt szeretném tudni, miért?! Hallod?

V.

Raszputyin és V. György angol király.

Kastélybelső. György nyomtatványokat, régi metszeteket, könyveket vizsgálgat, nagyítóval, olykor a fény felé tartva nézegeti őket, időnként felhívja vendége figyelmét egy-egy részletre, teával is kínálgatja.

Gy. (*Dúdol, a Boney M együttes Raszputyin c. számát, szöveg nélkül, csak dallázza*)

R. Ha meg nem sértem Felségedet: mi ez a különös dalam, amit dúdolni méltóztatik?

Gy. Jé, tényleg. Fogalmam sincs. Csak úgy hirtelen eszembe jutott, mintha... mintha nem is tudom, honnan hallatszana át ide a fejembe, egy távoli helyről... Lá-lá, lalla-la... nagyon megszűröl, az Isten se tudja, honnan.

(*Csend.*)

Gy. No és hogy érzi magát kis hazánkban?

R. Mit mondjak... (Ő is dúdol) A poor man in a rich man's world.

Gy. Járt már erre minálunk, Mr. Raszputyin?

R. Nem, Felség, most először járok Londonban.

Gy. És milyennek találja... az időjárásunkat?

R. Remeknek.

Gy. Ennek igazán örülök, Mr. Ruszpaty... Rupszaty... Rapszutyin. És... mi járatban itt a Temze partján, ha szabad kérdeznem? Azt hallottam, valamilyen fontos üzenettel jött. Ön a cár bizalmasa, nemdebár?

R. Felséged a kegyenc szót akarta használni.

Gy. Talán jól gondolja. Nos?

R. A háború miatt jöttem.

Gy. Hm.

R. Ami pillanatokon belül ki fog törni.

Gy. No hát az még nem annyira biztos. A nagyhatalmak azon vannak, hogy elhárítsák ezt a veszedelmet a fejünk felől.

R. Igen?

Gy. Igen. Mind ezt mondják.

R. És vajon igazat mondanak?

Gy. Egyfajta politikai pettingelés zajlik most Európa-szerte, ha érti, mire gondolok. Egyelőre csak élvezik a háború gondolatát, de nem biztos, hogy ezt az élvezkedést, ezt az előjátékot, ezt a nassolgatást komolyabb tettek is követni fogják.

R. Ön akarja ezt a háborút, Felség, vagy nem akarja?

Gy. Milyen üzenetet hozott nekem, Mr...

R. Raszputyin, Grigorij Jefimovics.

Gy. Igen, Grigorij. Nos?

R. Azt az üzenetet hoztam, hogy ez a háború bestiális lesz és csak romlást fog hozni birodalmainkra.

Gy. Az önére s az enyémre?

R. Minden koronára Európában.

Gy. Azt hallottam, ön jövőbelátó.

R. Az vagyok.

Gy. Mestersége kegyenc és parafenomén.

R. Engedelmével.

Gy. És hány évre lát előre?

R. Most éppen száz esztendőre. Mindent megadatott látnom a következő száz évből, még a legapróbb részleteket is, kivéve a saját halálomat, ugyanis azt megtudniuk még a jósoknak is tilos, ezt az egyet.

Gy. Talán jól is van ez így, azt hiszem... De az enyémet látja?

R. Igen, Felség.

Gy. *(Eltűnődik, hosszasan rágyújt, majd:)* És mit lát ebben a káprázatában... száz év múlva köztársaság lesz Anglia?

R. Nem. Királyság marad, szimpatikus trónörökösökkel.

Gy. Alulmaradunk ebben a háborúban, amely épp kitörni készül?

R. Igen. Azazhogy nem. És a következőben sem, amely még rettentőbb lesz.

Gy. Szóval megnyerjük a háborúkat.

R. De Anglia minden egyes gyarmatát elveszíti, egy sem marad meg neki.

Gy. Ez sajnos egy folyamat. Már több mint száz éve elkezdődött, amikor elvesztettük azt a hülye Amerikát. Mire számítsunk, ha nem voltunk képesek móresre tanítani néhány rongyos telepest... hát így fellegzett be az ottani gyarmattartásunknak, mit szól ehhez? Nem is érdemlünk jobbat, ha ekkora balfácánok vagyunk... Igaz, Kanada megmaradt.

R. ...az írek is kiválnak, a skótok és walesiek is kifelé tartanak addigra, a volt gyarmatokról beözönlő népek mellett pedig az angolok lassan törpe kisebbséggé lesznek a szigeten, amelyet ezer éven keresztül senki nem volt képes meghódítani.

Gy. Ez nem jó. De mi köze mindennek ehhez a háborúhoz, amelyről most, 1914 júliusában beszélünk? Azt állítja, emiatt vesztjük el a gyarmatokat? Azt is állítja, hogy ha most elkerüljük a háborút, megmarad a brit világbirodalom?

R. Őszinte leszek. Nem tudom. Talán megmarad. Én csak azt tudom, mert két szememmel láttam, ezerszáz pixeles felbontásban...

Gy. Hogy mondta?

R. Á, ez csak valamilyen majdani menő technós szleng, nem érdekes. Arról van szó, hogy teljesen tisztán láttam, milyen mérhetetlen szenvedések várnak Felséged alattvalóira, s hogy Anglia millió meg millió katonáját fogja elveszíteni a harctereken, a semmiért. Nem fog nyerni vele semmit.

Gy. Azzal is mi nyerünk, ha a németek vesztenek. Gondolom, ha mi a győztes oldalon leszünk, ellenségeink a vesztesen.

R. Rettenetes dolgok várnak mindannyiunkra. A győztesekre és a vesztesekre is.

Gy. Ez nagyon brutál.

R. Az.

Gy. Mr. Raszputyin, mit szeretne tőlem? Vagy mit szeretne barátom és kuzinom, Miklós cár? Mit tehetnék önökért?

R. Akadályozza meg a háborút.

Gy. Ez Miklós cár kérése?

R. Igen.

Gy. Biztos?

R. Igen. Ez a kérése, mert ez az érdeke is.

Gy. És ezt ő tudja?

R. Mit?

Gy. Hogy ez a kérése. Meg az érdeke.

R. Igen. És most már Felséged is tudja, hogy ez az érdeke. A birodalmának. Hogy ne legyen háború. Még van rá négy napunk.

Gy. S azt hiszi, én meg tudnék akadályozni egy kitörni készülő világháborút? Amelyet tömegek követelnek...

R. És tömegek elleneznek. Az uralkodók kötelessége éppen az, hogy ha a tömeg ostobaságot akar, ne engedje. Éppen ezért uralkodó, mi egyébért?

Gy. Kedves Raszputyin úr, attól tartok, nincs teljesen tisztában vele, hogy kivel beszél.

R. Azt gondoltam, Nagy-Britannia uralkodójával.

Gy. VIII. Henrik, igen! ő még élet-halál ura volt, s talán a történelemé is. De Angliában azóta sajnos történt egy s más, és itt mi már másféleképpen uralkodunk, mint mondjuk Oroszországban, ahol is ott a Néva partján igen tisztelt kedves kuzinom, Niky egészen más elvek szerint gyakorolhatja ezt a küldetést. Azt is mondhatnám, foglalkozást. Hallom, a népszámlálási űrlapon a foglalkozása rovatba azt írta be, hogy minden oroszok cárja.

R. Azt állítja Felséged, hogy Felséged akarata nem számít egy ilyen kérdésben, hogy mi fog történni Angliával? Hogy háború vagy nem háború?

Gy. Én is őszinte leszek. De számít, igenis számít... Csak nem a kíváncsi mértékben, sajnos. Lord Kitchener tábornokot, őt kéne meggyőznie, háború és béke kérdésében az ő véleménye dönt, képzelje. Ide jutottunk. Sajnos, ilyen időket élünk... nem is hinné az ember.

R. Kitchener generálist, a vérszivattyú gépmesterét seregszállító hajójával együtt két éven belül seregestől leküldik a tenger bús fenekére...

Gy. Tényleg?

R. Igen. Oda süllyesztik le a búsba.

Gy. Késő, késő... Két év múlva, azt mondja? De ha beszél vele, ezt ne említse neki. Ha rám hallgat. Mert akkor csak azért is erőltetni fogja a háborút.

R. Miért?

Gy. Hogy nehogy úgy nézzen ki, mintha inába szállt volna a bátorsága. Tudja, ezek olyan sorsválasztási képletek, azt is mondhatnám, saját csapdák.

R. Kitcheneren kívül s a többi néhány harcias katonán kívül Angliában ki akarja ezt a háborút?

Gy. Említettük a tömegeket ugye... Meg hát a háborús biznisz, az azért nagyon nagy erő...

R. Néhány hadiszállítónak igen, de a katonák millióinak a lövészárokból azért nem olyan nagyon nagy biznisz...

Gy. Ezt elég cinikusan fogalmazta, de igaza van.

R. Megismétlem a kérdést: ki akarja ezt a háborút Angliában?

Gy. Hm.

R. Csak azért, mert volt szerencsém azokat a sorokat ol-

Lord Kitchener

vasni, amelyeket Felséged külügyminisztere fog majd naplójába följegyezni...

Gy. Fog?

R. Igen, a jövő héten. Hogy féltő, hogy Európa fényei most hosszú időre ki fognak hunyni...

Gy. Igen?

R. Vagyishogy annak, ami Európa lényege volt, befellegzett.

Gy. S még miket fog írni a jó Harold?

R. Több mint tíz év múlva pedig azt méltóztatja majd följegyezni, hogy Anglia, maga sem tudja hogyan, egy öntudatlan és figyelmetlen pillanatában, beletévedt, beletámolygott ebbe a hülye háborúba.

Gy. Hihi. Ha sejtené a derék Harold, hogy még meg sem írta a naplóját, s én már tudom, mi lesz benne...

R. Például az, hogy Anglia sem akarta... illetve, nem akarja igazán ezt a háborút. Most sem, és később még kevésbé.

Gy. Nem, persze hogy nem. A franciák, ők erőltetik. Motiváltak, be akarnak fűteni a németeknek. Örültek. Elszámolni-valójuk van egymással. Tudja, a reváns. Az nagy mozgatóerő, ha kíváncsi a véleményemre. Ezek mind, khm, hibbantak.

R. Tudom. Felség, még van négy napunk. Ezalatt kellene győznie a bölcsességnak a sírvermes, elmehunyt önfelszámolás és a feketeszívűség és a haláltáncos vérkarnevál fölött.

Gy. Négy nap?

R. Körülbelül száz óra.

Gy. Kevés, nagyon kevés.

R. De száz óra is több, mint a fél óra vagy mint a semmi. Ha százmillió ember életét vesszük...

Gy. Ennyi katona fog elesni száz év alatt?

R. Nem, ez kerekített szám, amelybe beleszámítottam a háborús járványok, az ukrainai éhínség, a zsidóüldözés, a sztálini terror, az atomfegyver civil áldozatait és a kisebb háborúk veszteségeit is.

Gy. Értem. Három kérdésem volna.

R. Parancsoljon, Felség.

Gy. Ha jól számolom, száz év alatt százmillió halott, az évente egymillió, az nem is olyan borzasztó szám, de ezt hagyjuk... viszont nézzük csak. Ha nem tör ki most ez a világháború, meg a folytatása, akkor ez a százmillió ember életben marad?

R. Ezt hogyan kell értenem, Felség?

Gy. Ha nem is a háborúban, de valamikor és valamiképpen akkor is meghaltak volna, nem?

R. De nem erőszakos halállal. És ha összeadjuk, hogy ennyi ember még mennyi évig élhetett volna... ha mindenki csak még egyetlenegy, az is százmillió év...

Gy. A második kérdésem. Hány ember fog élni a Földön száz év múlva?

R. Úgy emlékszem, olyan hétmilliárd körül.

Gy. Értem. Szóval nem fenyegeti majd az emberiséget a ki-halás veszedelme.

R. Hát az éppen nem.

Gy. Végül pedig: ha most nem kezdődik el ez a háború, honnan tudjuk, hogy fél év múlva nem tör ki egy másik? Honnan tudhatjuk, hány egyéb háború fenyeget, hány áldozattal?

R. Erre most nem tudok válaszolni.

Gy. *(feláll)* Hogy is hívják azt a szimpatikus fiatal herceget, rokona a cári családnak... Félix?

R. Juszupov herceget?

Gy. Igen. Ismeri?

R. Gyakran találkozunk. Cigány románcokat ad elő és balalajkán kíséri magát. Derék fiú. Miért kérdi Felséged?

Kuvikhang.

Gy. Üdvözlöm. Most sajnos mennem kell, meditálni.

R. De mért kérdezte Juszupov herceget?

Gy. Csak eszembe jutott. De hadd legyek kíváncsi: érdekli-e a labdarúgás, Mr. Rasztupin?

R. Valamelyest igen. Ez a huszadik század vezető sportága lesz egyébként.

Gy. Azt meg tudná-e mondani, száz év múlva ki nyeri az angol bajnokságot? Meg a kupát?

R. Lehetséges. Talán valamelyik manchesteri csapat? nem igazán figyeltem erre. De így rémlik.

Gy. Halljunk oda... a manchesteriek...

R. Más kérdése nincs Felségednek?

Gy. Nos, így momentán...

R. Akkor hát...

Gy. Akkor hát a viszontlátásra, Mr. Raszpberri, örültem. Köszönöm, hogy meglátogatott. És kuzinomat, Nikyt őszinte, mély szeretettel üdvözlöm.

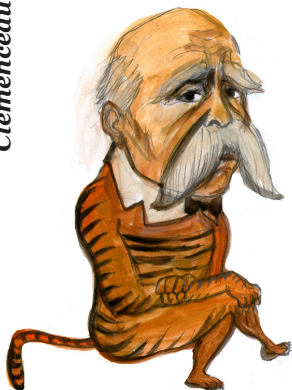
R. Dehát, a háború...

Gy. Meglátom, mit tehetek. Számíthat rám. Meg fogok tenni mindent, hogy elkerüljük. De azért, ha tud, beszéljen Lord Kitchenerral.

R. (távozóban, mintegy magának) Na, itt is voltam...

Gy. *elgondolkodva néz utána, s félhangosan a Boney M slágerét, a Raszputyint dúdolja, talán még egy-két táncmozdulatot is tesz, mintha csak egy diszkóban volna.*

Clemenceau

VI.

Raszputyin Párizsban.

Raszputyin Clemenceau házának kapujában, majd egy kávézóban

Inas: Nagyon sajnálom, Clemenceau úr ma nem tudja fogadni önt.

R. És holnap?

I. Holnap sem. És holnapután sem.

R. Tessék?

I. Azonkívül meg azt üzeni, hogy ő majd meg fogja tudni Őfelsége a cár személyes véleményét az egyes problémákkal kapcsolatban, úgyhogy fölösleges errefelé fáradoznia

ilyesmikkel. Meg hogy hiába is próbálkozik, itt Párizsban teljesen esélytelen kalandorkodnia, senki nem fog vele szóba állni, menjen szépen haza. Ja igen, és hogy Joffre tábornok úr parancsot adott az öröknek, hogyha felbukkanna a közelben, vagy az elnöki palota környékén, akkor azonnal lőjék le.

R. Úgy. Mást nem üzent?

I. Nem. Csak ezt, s hogy igazán elnézést, hogy most nem tudja fogadni, de lelkemre kötötte, hogy adjam át Önnek, hogy biztosítja Raszputyin urat, hogy azért nem szűnik meg folyamatosan a legnagyobb szimpátiával gondolni Önre. Viszontlátásra, Raszputyin úr.

R. Rendben. Azt azért megmondhatod a gazdádnak, hogy csak amiatt kerestem volna, mert a fia nemsokára öngyilkos lesz... gondoltam, szólok, mikor lenne érdemes különösen odafigyelnie rá... már persze, ha kedves neki ez a fiú, csakis akkor... Ha ragaszkodik hozzá...

I. (Hebegve) Ho-hogy... mit-mit...

R. (Váratlanul megragadva, akár még a levegőbe is föl-emelve az inast, gallérját megtépvé, szorongatva, fojtogatva, falhoz préselve) S még azt is üzenem neki, meg a többi politikai mesterjankónak, hogy addig csúszkál a számár a jégen, míg lába törik... értetted?

I. *(Hebeg)*
 R. *(Az inast rázva, fojtogatva)* Akkor ismételd: Addig...
 I. *(Rémülten)* Addig...
 R. Csúszkál a számár...
 I. Csúszkál a számár...
 R. A jégen...
 I. A jégen...
 R. *(Üvöltve)* MÍG...
 I. Míg... míg...
 R. Lába törik.
 I. Lába törik.
 R. Még visszajövök, hogy betanítsam neked Tatjana levelét is Anyeginhez. Já kvám pisu...

Rasputyin belöki az inast a kapun, rágyújt, majd átsétál a közeli kávéházhoz, és leül a teraszára.

R. *(Motyog, magában beszél, talán az arkangyallal viaskodik)* De mi értelme volt... Hogy éppen engem... Ha én ezt, jaj ha én ezt... Ezt a... a kis cárevicset... a Szentséges Istenanya kegyelme legyen rajta... de miért engem... miért tőlem... miért nekem jutott ez a keserű pohár, miért?miért?miért...? Nem élet ez, jajjaj... élet ez így? Szédülök, szívdobogásom van, s ez a görcs a gyomromban... a fenébe, jaj a gyomrom... Miért nekem kell kiinnom ezt a nagy keserű poharat...

P. Egy nagy pohár gyomorkeserű rendel.

Marcel Proust érkezik, a pincér nagy revelációval köszönti.

P. Örömkre szolgál, hogy láthatjuk, Proust úr.

Proust *(leül, kéziratot vesz elő, írni vagy olvasni kezd)*

(Nemsokára megjelenik Loulou.)

L. Már ilyen hamar végeztél? Akkor még jó, hogy korábban érkeztem.

R. Ülj le.

L. Mér vagy ilyen morcos, mér mogorvázol velem?

R. Az jár az eszemben, kisasszony, hogy hányféle belső erő alakítja az emberiség sorsát...

L. Az egyik a...! kitaláltam?

R. Ösztönök, érzelmek, ilyenek... igazad van.

L. Szerelem, éhség, gyász, bosszú, féltékenység, harag...?!

R. Meg az értékek, úgy általában. Ezek lehetnek tárgyak...

L. Persze!

R. ...vagy lehetnek meg nem fogható értékek...

L. Te olyan okos vagy...

R. ...vagyis sok minden, köztük a ... *(súg valamit Loulou fülébe, aki ettől viháncolni kezd).*

R. Egy másik erő, amely mozgat bennünket, azok az érdekek.

L. Az mit jelent?

R. Hogy valamiből valamilyen hasznot tudsz húzni, ha megtörténik vagy ha nem történik meg. Vagyis hogy mit áll érdekedben tenni, hinni, mondani.

L. *(Odahajol R. füléhez és bizalmasan kérdez tőle valamit.)*

R. Igen.

L. És mi a harmadik erő?

R. A harmadik gigászi erő, amely az emberiség sorsát irányítja, az a hülyeség. De ez a leghatalmasabb.

R. és L. távoznak. Az elsötétülő színen csak a közepén elválasztott hajú, bajszos, dendisén elegáns Proust fejét világítja meg a fény, amint elgondolkodva belenéz a sötétbe.

VII.

Raszputyin és Loulou.

Hálósza

L. Nem mesélsz valamit magadról? ki vagy te, Grégoire? Meg hogy szóval... mikkel foglalkozol? Például volt egy disznókereskedő barátom. Így értem. Te nem disznókkal kereskedsz?

R. Látnok vagyok, úgy általában. Van, aki szerint fékezhetetlen kalandor. S hogy mostanában éppen mivel? főleg végzet-elhárítással próbálkozom, ha már kérde.

L. Megváltoztatod a végzetet? Az lehetséges?

R. Meg nem történtté tenni valamit, az egy dolog. Nem engedni megtörténni, az egy másik. Én ezt az utóbbit szeretném.

L. Megelőzni valamiket? Vagy visszacsínálni?

R. Nagypám mondogatta mindig, hogy a nyílvevő sem repül visszafelé... Nem akárki volt az öreg. Ha megjelent a tajgában, a vadak sírva fakadtak, mert tudták, semmi esélyük, hogy megmeneküljenek.

L. Juj! Mesélsz még róla?

R. Cobolyprémekkel kereskedett.

L. Szóval visszacsinálni valamiket?

R. Hol is születted, drágaságom?

L. Velencében, Grisa bácsi.

R. Az szép hely, úgy hallottam. (Iszik) Ne bácsizz. Szólíts Grigorijnak. Vagy Griskának. Láttál már cobolyt? Az olaszok pedig... Na mindegy, ne törődj. Igyál. Még három nap... Ennyi. Hetvenkét óra. Három nap, vagy annyi se.

L. Most be fogsz rúgni? Nincs jobb ötleted?? Semmi egyéb nem jut eszedbe, ahogy itt ülsz mellettem, mint berúgni, mint az állat? De mért kellettem neked ehhez én? Mért dobtad ki azt a sok pénzt miattam? Mi bajod van, Grégoire, mit szeretnél? Grégoire!? Hallasz? Miféle macska van a melleden? Grisa!!

R. Hát Loulou, hogy mit szeretnék... azt, amire vágyom, én azt... egyszerű dolog pedig... azt én kimondani is resteltem, meglett férfi létemre...

L. Na elő vele gyorsan, ne legyél szégyellős, Grégoire, nem olyan fiú vagy te. Tudod-e, miket hallott már az életben az én fülem...?

R. Ez a kicsi aranyos? Ez? Vagy ez a másik?

L. Nekem elmondhatod minden kívánságod, azt is, amit magadnak sincs merszed bevallani.

R. De amit én szeretnék, bimbócskám, kicsi virágszálam, az nem ilyesmi, és abban te nem tudsz segíteni nekem, ma piccola bella bimba...

L. Miért, mit szeretnél?

R. Egyszerűbb a válasz, Loulou, mint gondolnád. El szeretnék tűnni magam elől. Mint coboly a tajgában. El akarom tolni magamtól a szerepet. Hogy ne legyek jelen. Nem a helyzetben, hanem magamban. Felejtetni szeretnék. S ha megoldható volna, akkor most azonnal. S amit csak lehetséges, mindent elfeledni. Most. Rögtön. Mindent.

L. Most, azonnal? De hiszen lekötöm én a figyelmedet, Grégoire, egyet se búsulj... Mért nem szóltál? látod, mekkora nagy bamba vagy... Úgy lebilincsellek, hogy semmi egyéb se fog eszedbe jutni... szerencséd, ha nem vakulsz bele abba, amit én mutatok neked... Meglátod. Efelől megnyugtatlak.

R. Azt mondd?

L. Mondom, jó, ha nem fogsz megvakulni tőle.

R. *(Kéjesen, gurgulázva nevet)* Hehehe... Mesélj nekem a gondolákról.

L. Nem tudom, mi nyomaszt téged, de el fogsz feledkezni róla. Meglátod. Mindjárt meglátod.

R. Jujuj, bár igazad volna, dulcissima kicsi bella, bárcsak igazad volna. Tudod, folyton kuvikhangot hallok. Egyfolytában.

L. Mi fekszik a lelkedzen?

R. A világ sorsa, ma bella.

L. Hagyd el, jól van az, ahogy van.

R. Biztos vagy benne?

L. Hogyne lennék. Azt hittem, valami súlyosabb dolog.

R. Azér' az elég súlyos.

L. A disznókereskedés, az se semmi.

R. Most te is mondj valamit magadról. Szeretnél egy cobolyprém bundát?

L. (*Incsekedve*) Lelkem spanyol királyné ruhája.

R. Mondd csak még egyszer...?

L. Mon ame, la robe d'une infante... A múlt héten hallottam ezt egy vendégemtől. Albertnek hívták.

R. Albertnek?

L. Igen. Ismered?

R. Nem, nem hiszem.

L. Tetszel nekem, Grisa. Milyen szép neved van.

R. Tudod, Loulou, mit nem tudok?

L. Mondjad, bátyuska, mit nem tudsz?

R. (*Félig komolyan, már-már zokogva, félig röhögve saját otromba viccén, elkezd énekelni harsányan*) Nem tudom a homokórát megállítani...

L. Mész a francba a szibériai népdalaidal...

R. Na akkor gyere bimbócskám, lássuk, mit mutatsz nekem...

Ferenc József

VIII.

Raszputyin és Ferenc József.

Schönbrunn. Végig hangos kuvikolás.

F.J. Igen, az a veszprémi nevelőpap, aki a kisded Habsburgokkal foglalkozik, már fellármázta az udvart, hogy véres álmot látott. Egy álom persze tényleg jelenthet rosszat is...

R. Ezúttal rosszat jelent.

F. J. De az osztrák korona...

R. Nem lesz osztrák korona. Egy csenevész, tüdőbeteg osztrák köztársaság lesz, amelyet húsz éven belül le fog nyelni a német birodalom...

F. J. Micsoda? mi? A Hohenzollernek?

R. Nem. Őrájuk trónfosztás vár...

F. J. Érdekes dolgokat mondasz, Raszputyin. Ám hogyan kell akkor ezt értenem? Hohenzollernek nélkül, de Németország azért császárság marad? vagy mi lesz belőle? Miféle birodalom?

R. Arra nincs szó, hogy mi lesz Németországból.

F. J. Térjünk vissza Ausztriához. Veszíteni fog a területéből?

R. Nem sokat, csak Dél-Tirolt. Viszont megkapja Magyarország nyugati vármegyéit, hogy Bécs már mégse legyen határváros.

F. J. És Magyarország...

R. Magyarország veszíti a legtöbbet ebben a háborúban. És a következőben is. Meg két súlyos okkupáció is vár rájuk, amiről még gőzük sincs.

F. J. Pedig nem rossz katonák amúgy... Csak mindig hóbörögnek, ez a baj velük, tudtad?

R. Nem.

F. J. Mmmondom, egyébként vitéz, bátor katonák... Azt mondtad, sokat fog veszíteni Magyarország?

R. Rengeteget. De nem a harctereken.

F. J. Hanem hol?

R. A béketárgyalásokon, Trianonban. Sok lesz ott a kurtizán, és nem a magyaroknak fognak dolgozni.

F. J. Vagyis ez az izgága náció úgy általában győzni fog, ha csatákról van szó, de a háborút elveszíti az ágyakban.

R. Leegyszerűsítő így fogalmaznunk, de nem áll távol a valóságtól.

F. J. Úgy kell nekik, a rebellis fajzatuknak.

R. Hát most megszívják.

F. J. Mit csinálnak?

R. Most aztán megnézhetik magukat.

(Csend)

R. Felség, monarchiája saját halálugrására készül.

F. J. (Vigyorog, mint aki nincs magánál)

R. Felség!

F. J. Nem lehet büntetlenül ujjat húzni a Mindenhatóval.

R. Hát nem. Mi ez az örült kuvikolás?

F. J. Ezek az én kis madaraim, itt tartom őket a hálósobámban... Meg a dolgozóban is. Meg a nappalik is tele vannak ezekkel a kedves kuvikkal. Nagyon jópofa madarak. A tenyeremből etetem őket. Kipróbálad?

R. Momentán, köszönöm, nem.

Csend.

F. J. Te, ez biztos, amiket itt mondtál?

R. Teljesen biztos.

F. J. (*Felriad*) Mit mondtál? Hogy még soha nem nyertem háborút? Csak egyet, s azért is az oroszoknak tartozom hálával? Ezt mondtad?

R. Felség, nem mondtam ilyesmit, engedelmével.

F. J. És nem is gondoltad ezt?

Csend.

R. Akkor javaslom, hogy fókuszáljunk magára a problémára...

F. J. Ja. Mit csináljunk?

R. Fókuszáljunk.

F. J. Aha.

Csend.

F. J. Akkor hát lássuk magát a problémát... Miről is beszéltünk?

R. Mikor?

F. J. Mire gondoltál, amikor a problémát említetted?

R. A háborúra gondoltam konkrétan.

F. J. Ja persze.

Csend.

R. Akkor hát hogyan dönt Felséged?

F. J. Mivel kapcsolatban?

R. A háborúval kapcsolatban.

F. J. Te mit tanácsolsz?

R. Ezt a háborút nem szabad elkezdni, mert borzalmas dolgok fognak következni.

F. J. (*Pestiesen*) Ne idegesíts.

R. (*Hallgat*)

F. J. Azt mondd?

R. Azt.

F. J. Hát akkor... Akkor hát ne legyen háború.

R. (*Felpattan*) Felség, Ön nagy ember! Egy óriás! Önnek köszönhetően megmenekül százmillió ember és megmenekül Európa! Köszönöm! Köszönöm! Ön maga a Messiás! Neve örökre fennmarad! Győzelem! Az angyalok az égben trombitáikat fényesítik!

F. J. (*Szerényen mosolyog, majd lassan elborul*) Tudja, nekem néhány éve meggyilkolták a feleségemet. Svájcban történt.

R. Mélységes részvétem. Ő biztosan nagyon ellenezte volna ezt a háborút.

F. J. A veszedelem Svájc felől fenyeget.

R. Ez tény és való.

F. J. Hogyan?

R. Onnan indul el egy zárt vonatszerelvény vagonjában nem-sokára. Mármint a veszedelem. Ha meg nem előzzük a háborút.

F. J. A feleségem, a császárné...

R. Igen, ő nagyon ellenezte volna ezt a háborút. Ő biztosan nem engedte volna megtörténni. Az sicher.

F. J. A helyzet az, hogy ami ugyanis engem illet, én ugyanis mindent jól meggondoltam és megfontoltam...

R. És?

F. J. És térdre kényszerítjük Szerbiát, ugyanis egy kicsit móresre tanítjuk, ismeri maga ezt a diákot, erre a Gavrilóra gondolok, találkozott már vele? Miféle alak? Egyáltalán, úriember ez? Legalább megmosta azt a mocskos kezét, mielőtt pisztolyt rántott családunk egy tagjára?

R. Szerintem nem egy született úriember.

F. J. ...Egy kicsit legyőzzük őket, aztán nem nagyon folytatjuk a háborút tovább, nem nagyon akarom fölöslegesen elhúzni nagyon. Úgyhogy, mire a falevelek nagyon lehullnak, ha élhetek ezzel a mostanában felkapott szóképpel, katonáink már nagyon hazatérnek... (*Elréved, majd felriad*) Miről is beszélünk?

R. Arról, hogy Felséged mindent jól meggondolt és megfontolt...

F. J. Ja igen, igen. Az úgy van.

R. De éppenséggel MINDENT, azt nem lehetséges megfontolni, arra csak az Úristen képes...

F. J. Jut eszembe, nem látta valamerre a fiamat? Rudolf trónörökös. Már egy ideje nemigen mutatja magát, valahol dorbézolhat, vagy szoknyákra vadászik, milyenek a fiatalok. Ő is folyton a csajokat hajkurássza... Egyszer szinte el kellett tennünk láb alól, a németek javaslatára... Mayerlingben történt... mert az ellenségeinkkel szövetkezett, hallott még ilyent? A tulajdon fiam... trónörökös léte... persze már ő is kezdett türelmetlen lenni, úgy nevezte magát, hogy hát ő az örökös trónörökös... (*Nevet*) Beszéljen vele is. Meg a császárnéval. (*Elréved, majd felzokog*) Nem, őt megölték. Az a magyar szabóinas szúrta le, az a Kossuth Lajos...

R. Részvétem, Felség.

F. J. Vagy a Petőfi Lajos... A falevelek...

R. Értem.

F. J. Setéten bólingat az eperfa lombja... (*Vigyorog*)

R. (*Pestiesen*) Ezt nem hiszem el. (*Torkát köszörüli, fesszeng*) Hát akkor...

F. J. Hát akkor mi?

R. Még van egy teljes nap, lehet, hogy kettő. Még nem késő. Még megmenthető százmillió ember. Csak bölcsességre van szükség. Még harminchat óra, ennyi maradt.

F. J. Úgy van! Leszámolunk velük! Kérem a trónörököst. (*Felpattan*) Hadat üzenünk! (*Toborzó táncba kezd*) Leszámolunk mind a tizenhárom tábornokkal, minden gazemberrel, minden áruló magyar miniszterelnökkel! (*Bokázva, pattogatva*) Kérem Miksa öcsémet! Le a gyilkosokkal! Ezt elmondhatja otthon! Jó utat! És vigyázzanak a svájciakkal!

IX.

Raszputyin az arkangyallal, majd Loulouval.

Szállodaszoba

R. ...És most már elkezdenek dőlni a dominók, a pusztulás sötét és véres dinamói... dominói... Jaj, szegény cárevics, jaj, szegény kisasszonykák... Te meg tudtad... Ti meg tudtátok volna akadályozni... Csak egy pisztolynak kellett volna csütörtököt mondania és minden másként lenne. Mennyivel egyszerűbb lett volna, mint vesződni ezzel a sok reménytelen hülyével. Miféle őrangyalok őrködnek rajtunk ott felétek? Hol az a híres providencia? Mindig hittem a gondviselésben. Most mit higgyek?

Nem válaszolsz.

És most itt vagyok ebben a kurva nagy helyzetben. Magamra hagyva.

Véget Nem Érő Atyánk, ő tudja-e, hogy mi következik ezután, Legeslegfőbb és Vége-Nincs Atyácskánk, akinek beleegyezése nélkül egy potyka sem fogható ki a patakból? És legfőképp: mire kellettem neked éppen én, miféle játék volt ez tőled?

Hogy? Na ne. Már engedelmet. Hiszen te átlátsz a végzet labirintusain, te pontosan tudtad, hogy mire sem jutok ezzel a... ezzel a teljességgel reménytelen, háh, kísérlettel... amelyben pusztá játékszer voltam, hiszen tudtad, hogy ez lesz a vége... Mire volt jó ez, kinek? Miért?

- L. *(Belép)* Mit miért?
R. Nem mindegy? Loulou, beszélünk kell.
L. Miről?
R. El kell válnunk.
L. Megbolondultál?
R. Te ezt nem érted. Kezdődik a világvége. Érzem, hogy nekem sincs sok hátra.
L. Akkor azt a kevés időt még veled töltöm.
R. Visszautazom Oroszországba.
L. Veled jövök.
R. Nem jöhetsz.
L. De hiszen megvettél. A tied vagyok. Az azt jelenti, hogy veled kell mennem.
R. Visszaviszlek a Madámhoz.
L. Raszputyin, te vaddisznó, attól tartok, tényleg kevéske idő lehet hátra az életedből.
R. Ezt honnan veszed?
L. Onnan, hogy én foglak megölni, ha ilyeneket mondasz.
R. Hagyok Önnek sok-sok pénzt, Mademoiselle Loulou. Sok aranyat. Sőt, még egy cobolyprém bundát is kap tőlem rövidesen. Ön ettől kezdve szabad. Egy szabad úrinő. Azt tehet, amit akar, oda mehet, ahova akar.
L. Veled megyek.
R. Majd eljövök magáért. Nemsokára.
L. Tudom, hogy nem.
R. Ne sírjon. Mennem kell. *(Kilép az előszobába)*
L. Grisa! Maradj még egy órát velem. Szeretném még egyszer utoljára. Búcsúzóul.
R. *(Az előszobából)* Azt én sem bánám.
L. Akkor gyere vissza.
R. Tudja... Kezdje el nélkülem, Loulou. Aztán mindjárt jövök én is.
L. Mit volt pofád mondani? Kezddem el nélküled? Hogy lehetsz ilyen aljas, Grégoire? *(Közben örömeiben felsikolt, mert R. visszalép a szobába, de hamar kiderül, hogy csak a kabátjáért.)*
L. Te gyalázatos, teszed le azt a kabátot?
R. Isten veled, rózsabimbó.
L. Ne hagyj el! Raszputyin! Ne! Megver az Isten!
R. *(Az ajtóból)* Már megvert.

Gavrilo Princip

X.

Raszputyin és Gavrilo Princip.

A sarajevói Phillipovich laktanya fogdájában. Princip a vaságyon fekszik, a nézőnek nem is kell feltétlenül látnia a diákot.

R. Nézze, Gavrilo, ezt nagyon eltolta. Nagyon-nagyon elbaltázta, barátom.

G. (Hallgat)

R. Tudom, hogy Szerbiáért, a szerb nemzet jövőjéért rántotta elő azt a kurva revolvért és azt sem tagadom, hogy a maga szempontjából akár hősiessé is mondható, amit tett, hiszen pontosan tudta, hogy ezt nem úszhatja meg... Börtönben fog elsorvadni, ez tiszta sor. Mi sem áll távolabb tőlem, mint foglalkozni a privát szférájával, de a tüdővész már ott dolgozik magában, fiatalember.

G. (Hallgat)

R. Ott dolgozik a szervezetében, a bizonyára rendkívül undorító tüdejében, mint valami Fekete Kéz, ha megengedi, Gavrilo.

Apropó kéz, 3 éven belül amputálni fogják az egyik karját, sajnos nem a végzetes jobb karját, bárcsak száradt volna le négyéves korában... amikor négyéves volt, Gavrilo... Úgyhogy ne örüljön, hiába ússza meg a halálbüntetést, mellel legalább sokszoros karóba húzást érdemelt volna... apropó, mit szól ahhoz, hogy sokat ócsárolt monarchiájukban kiskorúakat nem végeznek ki, még akkor sem, ha egy hónap múlva már nagykorú lesz... és még ekkora disznóságokért sem, mint ami a maga lelkét nyomja – ez azért jogállam, nem? Mit kapott volna ugyanezért Szerbiában?

G. (Hallgat)

R. Ráadásul minden – hm – hősiessége teljesen értelmetlennek és céltalannak fog bizonyulni, mármint a maguk nagyszerb fantáziái szempontjából. Sehogy nem fog működni ez a nagyszerb dolog, mindenki otthagyja magukat faképnél, s a végén még Koszovót is elveszítik. Ennél azért már e pillanatban is jobban állnak, mármint a szerb nemzet, nem igaz? Fölösleges volt ezt a szart a nyakunkba zúdíttatnia.

Hát ennyit a politikai önmegvalósításáról, Gavrilo.

Úgyhogy teljesen megértem, hogy hallgat, mert érzi, hogy egy-

két lövéssel tíz- meg tízmillió szerencsétlent küldött teljesen hiába a poklokra, rászabadítva az emberiségre a legrettentőbb szenvedések évszázadát...

G. (Hallgat)

R. De persze fogalma nincs, hogy a nyomorúságos átkozott kis pisztolyával mibe talált bele... Fogadjunk, még a sorozatszámát sem tudja... Hát megmondom én, mert ez a leggyilkosabb fegyver az egész történelemben, ez a 17 milliméteres FN M-1910-es típusú Browning. Ilyen kis fegyverrel sem lőttek még ekkorát... Azt gondolná az ember, a sorozatszáma nem is lehet más, mint a sátáni 666, de érdekes módon mégsem ez, hanem 19074. Ha éppen kíváncsi volna rá.

G. (Hallgat)

R. Hogy annak a Browningnak is száradt volna le a keze.

G. (Hallgat)

R. Mellesleg, ha csak pár milliméterrel arrébb éri a golyója a trónörökös, nem pont az ütőerén, megúszhattuk volna ezt az egészet. Vagy ha a sofőr a másik utcára fordul be, követvén a főhercegi konvojt vezető kocsit...

G. (Hallgat)

R. Egyet tehet, Gavrilo, ha nem akarja, hogy örökre megátkozzák mint a romlás alvilági démonját, mint olyan isten-csapását, amilyenhez fogható még nem sújtott bennünket... Jut eszembe, ki volt az anyja, Gavrilo, ki szülte erre a földre? Hallgat? És vajon mi van abban az alvilági horoszkópjában, bele mert nézni abba valaki? Szent ég, mi lesz velünk, mi lesz a cár atyuskával s a cáreviccsel s a százmillió szerencsétlennel maga miatt, hallja? Akiknek mostantól kampec, maga miatt!! Ááá, az Isten verje meg, fuck, fuck, fuck...

G. (Hallgat)

R. ...mondom, egyet tehet. Tegye valahogy meg nem történtté ezt az egészet, azt csak maga tudja, hogyan, de meg kell tennie, ha egyéb nem, a szerbekért... Hallja? Valahogy vonja vissza azokat a golyókat, szippantsa őket vissza a kibaszott revolverébe, oldja meg valahogy, de nincs sok időnk, Gavrilo, ezt most azonnal találja ki, hogy milyen módon tudja visszacsinálni, amit ennyire elgörbített, hogyan tudja kiegyenesíteni...

G. (Hallgat)

R. Retek egy alak maga, Gavrilo.

G. (Hallgat)

Kuvikhang.

R. Én szoltam, Gavriilo, én szoltam, s ha nem akarja, hogy fekete lelke örökre elkárhozzon a legtüzesebb máglyán, találjon ki valamit, de most rögtön, most azonnal, hallja, különben vége, vége, hallja? Csináljon valamit, maga rontott el mindent, maga tegye jóvá... Még van rá egy teljes perce... van még egy percünk az apokalipszisig... Hallja-e, maga koravén Antikrisztus, maga szerencsétlen gyilkos, maga mocskos, sötét sárkányfogvetemény... MOST! Rajta! Hallja?!

G. (Hallgat)

VÉGE

Jegyzetek

A dráma elképzelhető tablószerű, széles merítésű koncepcióban, de karcsúbb, kamaraváltozathoz közelebbi felfogásban is.

A kukik szövegmotívuma voltaképp csak a szerző egyféle rendezői ötlete, elhagyható vagy megőrizhető. Utóbbi esetben kerülendő az olcsó hatásvadászat, inkább úgy ajánlatos, mint szemérmes vagy szándékosan harsány, ironikus-önironikus idézet a romantika effektus-készletéből.

Ide tartozik a szerzőnek az a vallomása is, hogy büszke volna, ha képes lenne olyan szürrealisztikus motívumok kieszelésére, mint hogy II. Vilmos császár zenét komponál. Ez azonban nem írói lelemény, hanem valóságos tény: a császár valóban szerzett zenét is, elsősorban a katonai indulók műfajában.

Ami pedig a cárné misztikus vonzódását illeti a horogkereszt ábrája iránt, álljon itt egy részlet a lentebb említett P. Gilliard feljegyzéseiből. Gilliard nem sokkal a cári család kivégzése után jutott el a jekatyerinburgi Ipatyev-házba, ahol a mérszárlás történt. A tanár ezt írja: a ház első emelete szolgált a cári család börtöneként. „Leírhatatlan felfordulás fogadott. Látszott, hogy minden nyomot, ami a ház lakóival kapcsolatos, igyekeztek eltüntetni. A kályhából kiszórt hamu tele volt félig elszenesedett tárgyakkal: fogkefék, hajtűk, gombok, miegyéb, melyek közt felfedeztem egy elefántcsont hajcsatot a cárné monogramjával. (...) A falon, őfelségeik szobájának ablakmélyedésében felfedez-

tem a szvasztikát, a cárné kedvenc kabalajelét, melyet minden-hová odarajzolt. Ceruzával készült, és alatta a dátum, a házba történt bebörtönzésük ideje. Ugyanez a jel megjelent az ágy fejénél, melyben a cárné vagy Alexej Nyikolajevics feküdt.

Az emeletről az alagsorba vezetett utam. A látvány a szó szoros értelmében gyászosan hatott. Fény csak egy rácsos ablakon szűrődött be, egy embermagasságú falra. A falon és a padlón számos golyó és bajonettszúrás nyoma. Első pillanatra látszott, hogy valami förtelmes bűntényt követtek itt el, és többen lelték itt halálukat.”

RASZPUTYIN, Grigorij Jefimovics 1870-ben, más források szerint 1872-ben született a szibériai Pokrovszkoje faluban az akkori Tobolszk kormányzóságban (ma: Tyumeny). Szerzetes, görögországi és szentföldi zarándoklata során gyógyító és jövőbelátó hírnévre tett szert. A cárné meggyőződése szerint neki köszönhetően maradt életben a vérzékenységben szenvedő trónörökös, Alekszej cárevics. Befolyása egyre nagyobb lett a cári udvarban, de a kitörni készülő háborút nem tudta megakadályozni, holott megjósolta, hogy ez végzetes hatással lesz a Romanov-dinasztia és Oroszország sorsára. 1914 júliusában egy Szimbirszk kormányzóságbeli írástudatlan parasztasszony, Hjonyija Kuzminyicsna Guszeva merényletet követett el ellene, amelynek során súlyosan megsebesült. Élet-halál közti állapotában nem volt lehetséges megakadályoznia a világháborút, vagyis lebeszélne a cárt a hadbalépésről.

Máig tisztázatlan körülmények között a „Fekete Százak” elnevezésű összeesküvő csoport 1916 decemberének legvégén Juszupov herceg lakásán meggyilkolta, majd holttestét a jeges Névába dobta. A fő tettes valószínűleg maga Felix Juszupov volt.

(Pierre Gilliard, a cárevics francia nevelője, svájci tanár, a cári család életének egyik legközelebbi ismerője tudósít arról, hogy a háború kezdetén Raszputyin háttérbe szorult, mígnem szeptember végén vissza nem tért Szibériából, „teljesen felépülve rettenetes sebesüléséből, amely miatt sokáig válságos állapotban volt...” Gilliard arról tudósít, hogy Raszputyin „hatalma megmaradt; tapasztalhattam a szörnyű vonatszerencsétlenség alkalmával, amely majdnem Wyrubova asszony halálát okozta. A vagon roncsai közül szinte élettelenül kihúzott testét Carszkoje Szelóba szállították. Állapota reménytelennek tűnt. A

cárnő, megdöbbenve, azonnal egyetlen barátnője betegágyához sietett. Raszputyin, akit sietve hívtak, szintén ott volt. A cárné a végzet újabb jelét látta ebben a próbatételben, mely azt a személyt sújtja, akit annyira szeretett. És midőn aggodalmában Raszputyint kérdezte Wyrubova sorsa felől, ezt a választ kapta:

– Ha számodra és az országnak fontos, úgy Isten életben tartja.”

És életben tartotta.

Gilliard úgy látja, Raszputyin rossz útra tért misztikus volt, aki „felváltva adózott a testi gyönyöröknek és a misztikus törekvéseknek, aki éjszakai orgiákat követően heteket tudott vallási ekstázisban tölteni...” Raszputyin rendkívüli befolyásáról nemcsak az oroszok tudtak, írja a svájci nevelő, de a pétervári nagykövetségek is.

Gilliard feljegyzéseit Karner András fordította.)

Az első világháború kitörését három merénylet tette lehetővé, amelyeket egy hónap alatt követtek el. Az elsőt Gavriló Princip Ferenc Ferdinánd ellen, a másodikat Guszeva Raszputyin ellen (akit így kiiktatott a háború ellen hatni képes szereplők sorából). A harmadik Raoul Villain francia diák merénylete volt, amelyet egy montmartre-i kávéházban követett el 1914. július 31-én este, meggyilkolva Jean Jaures békepárti politikust, a háború legnagyobb ellenfelét. Feltevések szerint Jaures meggyilkolása kapcsolatba hozható Alexander Izvolszkij személyével, aki Oroszország párizsi nagykövete volt ekkor. Bárhogy is, az orosz titkosszolgálat szerepe a három merénylet egyikének esetében sem zárható ki.

De lehet, hogy csak a sors különös játékával van dolgunk.

Villaint (neve angolul gonosztevőt, gazfickót jelent) a győzelmi mámor hangulatában öt évvel később felmentette a bíróság, amit Anatole France monstruózus ítéletnek nevezett. Villain Ibiza szigetére költözött és békésen éldegélt a napsütötte szigeten, míg ki nem tört a spanyol polgárháború. Ennek zűrzavarában egy anarchista csoport 1936 szeptemberében kivégezte Villaint, anélkül, hogy tudták volna, kivel van dolguk.

II. MIKLÓS, Nyikolaj Alekszandrovics, az utolsó Romanov cár, 1868. május 18-án született Carszkoje Szelóban. 1894-ben lépett trónra. Birodalmát először a japán háború, majd az 1905-

ös forradalom rázta meg. 1914-ben egyedül, saját maga döntött a világháborúba való belépés mellett. Egy évvel később átvette a hadsereg főparancsnokságát, de ez sem javított a helyzeten. Tíz héttel Raszputyin meggyilkolása után, 1917 márciusában lemond, házi fogságba kerül, majd 1918. július 16/17-én éjszaka Jekatyerinburgban az Ipatyev-házban feleségével és öt gyerekével együtt, köztük a trónörökössel, kivégzik.

(Pierre Gilliard a cárról: „Azt a benyomást keltette, hogy testben és lélekben annak az óriási feladatnak szentelte magát, hogy Oroszországot győzelemre vezesse. Érezni lehetett rajta ennek a belső erőnek a kisugárzását, a győzni akarást (...).” A cárra egyébként – jegyzi fel Gilliard – a határozottság nem volt jellemző. „Önmagában is kételkedett, és meggyőződése volt, hogy nem kíséri a szerencse. Az élet – sajnos – igazolta, hogy nem sokat tévedett.”)

II. VILMOS porosz király és német császár. 1859. január 27-én született Potsdamban. 1888-ban lépett trónra. Ő váltotta le Bismarck kancellárt. 1914 júliusában, anélkül, hogy egyeztetett volna hadserege vezetőivel, a háború megindítására ösztönözte az Osztrák–Magyar Monarchiát. 1918 novemberében a berlini forradalom hírére Hollandiába menekül és lemond a trónról. 1941. június 4-én ugyanitt, száműzetésben hal meg, bő két héttel azelőtt, hogy Németország 27 éven belül másodszor is megtámadta az orosz birodalmat, másodszor is belefutva a kétfrontos háborúba, amit saját első számú katonai doktrínájuk a legszigorúbban tiltott.

Gavrilo PRINCIP 1894. július 25-én született Gornji Oblajban, Boszniában. 1912-től Belgrádban diák, az Egyesülés vagy Halál, majd a Fekete Kéz nevű anarchista szervezetekhez csatlakozik. Ez utóbbi megbízásából 1914. június 28-án pisztolylövésekkel megöli Ferenc Ferdinánd osztrák-magyar trónörökösét és feleségét. Ez a merénylet vezetett az I. világháború kirobbanásához. Mivel még nem töltötte be 20. életévét – szűk négy héttel előtte követte el a merényletet –, kiskorúként nem halálra, hanem 20 év szigorított fegyházra ítélték. A börtönben halt meg 1918. április 28-án.

V. GYÖRGY Nagy-Britannia és Írország Szász-Coburg-Gotha-házból származó uralkodója. 1865. június 3-án született Lon-

donban. 1910-ben lépett trónra, a világháború alatt németes hangzású családnevét az angolosabb Windsor-ra cserélte. 1936-ban hunyt el.

I.FERENC JÓZSEF 1830. augusztus 18-án született Bécsben. 1848-tól osztrák császár, 1867-től, a kiegyezés után, magyar király. Az 1848–49-es magyar szabadságmozgalom leverője, ami csak cári segítséggel sikerült neki. Libényi János szabóseged merényletet kísérelt meg ellene, sikertelenül. Fia, Rudolf trónörökös öngyilkos lett, öccsét, Miksát Mexikóban végezték ki a forradalmárok, feleségét, Erzsébetet egy anarchista gyilkolta meg Genfben, unokaöccsével, Ferenc Ferdinánddal Gavrilo Princip revolvergolyói végeztek Sarajevóban. Bár eleinte ódzkodott a háború gondolatától, végül aláírta a Szerbiának címzett ultimátumot, majd a hadüzenetet.

*

A drámában említett egyéb személyiségekről.

Georges Clemenceau 1841. szeptember 28-án született Franciaország Vendée tartományában. Rettegett politikus volt, több kormányt buktatott meg, ennek köszönhette „Tigris” gúnynevét is. A németekkel szembeni revans hívéként akadályozta a francia–német közeledést. 1906-tól belügyminiszter, 1909-től emellett miniszterelnök is, majd a szenátus külügyi és hadügyi bizottságának elnökeként az erőltetett fegyverkezés hajtómotorja. 1914 nyarán belügyminiszter, 1917-ben miniszterelnök és hadügyminiszter, később Trianon egyik Kovácsa. 1920-ban köztársasági elnök szeretett volna lenni, de elbukta a választást, megsértődött, miniszterelnöki tisztségéről is lemondott, és visszavonultan élt 1929-ben bekövetkezett haláláig. Fia magyar lányt vett feleségül, Michnay Idát, de a házasság nem sikerült. A fiú öngyilkos lett.

Herzl Tivadar író, újságíró, a cionizmus megalapítója és Izrael állam megalmodója 1860. május 2-án született Pesten. Fő művei: 1896-ban írt röpirata, A zsidó állam, valamint Ősi föld – új ország című utópisztikus regénye. Mindkettő halála után, a század tízes éveinek második felében jelent meg.

Herzl 44 évesen, 1904-ben halt meg, amivel e dráma

Rasputyinja láthatóan nem volt tisztában, hiszen tíz évvel ezt követően úgy beszél róla, mint élő személyről.

Lord Kitchener, Herbert Horatio, angol tábornok és politikus 1850-ben született. A Mahdi-felkelés leverője Egyiptomban, Szudán meghódítója és főkormányzója. A második búr háború alatt a brit fegyveres erők vezérkari főnöke, majd főparancsnoka Dél-Afrikában. Ezután az indiai brit haderő főparancsnoka, az I. világháború kitörésekor tábornagy, hadügyminiszter, a szárazföldi brit fegyveres erők megszervezője. A Hampshire cirkáló el-süllyedésekor vesztí életét 1916. június 5-én, az Orkney-szigetek mellett.

Friedrich Nietzsche német filozófus, 1844–1900. A modernitás egyik főalakja, meghatározó jelentőségű gondolkodó.

Marcel Proust 1871. július 10-én született Párizsban, francia író. Fő műve az 1909–1922 között írt regényfolyam, Az eltűnt idő nyomában, amelynek első kötetét saját költségén jelentette meg, miután a Gallimard Kiadó André Gide javaslatára elutasította a kiadását. A regénysorozat központi kérdése az idő és annak megragadhatatlansága.

A sokat betegeskedő író 1922. november 18-án hunyt el Párizsban.

MÁNYOKI ENDRE

TÚZ EMÉSZT EL

**Szilánkok
egy megírhatatlan regényből (3.)**

Rohant a motor az éjszakában. Száguldott árkon-bokron át. Szó szerint árkon, bokron. Erre volt hivatott. Terepre konstruálták, hogy leküzdjön minden akadályt. Síkon is, dombon is. Vizenyőt is, meg köveket is. Emelkedőt is, magasat, meg úttalan erdei utakat. Könnyű az enduro teste, de szívós. Magas a nyerge, és kényelmesek a kiszolgáló egységek. A kerekek átmérője ideális, a köpeny mintázata durva. Az egész gép olyan, mintha álltában is a rohanást gyakorolná. Diadalra termett, vagy menekülésre. Ha a lovasa ismeri minden rezdülését. Ha ő a kormány, a motor és a fék.

Halápi Gáspár pontosan ilyen volt. Most rohant, éjszaka, dombon-hegyen át.

Máskor is így tett, napra nap. Rögeszméjévé vált a földi röptetés, az éjszakai vakügetés a Vértesalján, az ugratás, a farolás, minden, ami a terepmotorozással együtt jár. Eleinte csak szeretete, „férfiás”, mondta, amit hallani akartak, ha kérdezték a hobija felől, noha férfiás volt ő anélkül is: mokány magyar, „lóra termett”, erős szálú bajusszal, határozottan kunfajta ábrázattal. A lépése energikus, gesztusai rövidek, határozottak, tekintete éles. „Kész csoda, hogy bróker lett, nem marhapásztor”, mondogatta Ágó, a felesége, gyakran, kivált baráti társaságban – ott már nem mordult fel a férje dühödten: „Tanácsadó, világos?”

Hogy mi a különbség, általában senkit sem érdekelt rajta kívül. Legalábbis baráti társaságban. Máskor, korábban persze mindig akadt egy kíváncsi kívülálló, aki rákérdezett. Válasz nem jött, csak az alkalmak ritkultak meg, s maradtak el végtére; Halápi Gáspár egyedül maradt Ágóval. Együtt ülték az esti csöndekert, még a tévét is csak elvétve kapcsolták be. Zenét hallgattak inkább. Népszerű operaszíndarabokat, dallamos szimfóniákat, és mindenféle népzene modern feldolgozásban. Csak a kettejük csöndje nem változott meg. Társas magányban látta volna őket, ha látta volna valaki. Volt benne béke is, szomorúság is. Sívárság nem. Csak űr.

Sok gyereket akartak, de nem született egy sem. Pedig a vihar-sarki asszony igazi parasztmadonna volt – kisdéd nélkül. Szerették egymást, mindhiába. Mert ha megfogant is, eltávozott a magzat idő előtt. Tehettek bármit, próbálkozhattak újra és újra, járhattak orvoshoz, vajákoshoz, semmi és semmi. Közöséges történet: hiába pénz, siker, autók, jobbnál jobbak, hiába az új, kényelmes ház, ha a gyerekzsoba üres.

Aztán Halápi Gáspár megvette az első motorkerékpárt. Tehette, másra nem kellett spórolnia már. Föl-föülte rá, járatta a falu környékén, s ha a zakatolás sem tudta elnyomni a benti zajokat, felbőgötte a motort és kiszáguldott a mező felé. Aztán az egyik motort követte a másik, egyre jobbak, egyre erősebbek, szilajabbak, hangosabbak. És egyre távolodott Gáspár a falutól. Már földutakon robogott, csúszkált, farolt, emelgette az első kereket a magasba, hogy ágaskodó lónak képzelje a gépet, nyergeletlen hátán ővele, aki vágta közben szelídíti meg.

Ha néha-néha megeredt a nyelve, másról sem tudott beszélni. A kollégái kezdetben le voltak nyugózva, „tatárbróker”, így emlegették. Egyikük még fotómontázst is készített róla, amint a mongol pusztán endurón hajszoja a robusztus lovakat. Csajok móríkáltak, „Mikor ültetsz már a nyergedbe, Gáspár”, „Veled akarok búgni, Gáspár”, a többi férfi labdába se rúgott a bőrülékes piti verdáival. Száguldott az üzlet is. Halápi hozta a tervet, és vitte a hátán a csapatot. Annyi energia volt benne, mint a zabolázott gépben. És bár a stílusa kezdetben szokatlan volt, a team idővel alkalmazkodott.

Mígnem lassan elfordultak tőle. Eleinte a háta mögött, később egyre nyíltabban támadtak a módszereire, a gátlástalanságára, mondván, "elszívja előlük a levegőt". Nem tudta, nem akarta észrevenni sokáig. Loholt egyik cégtől a másikig, gyűjtötte a skalpokat, futott fölfelé a ranglétrán. Ha bement az irodájába, tömön-datos leveleket küldött a hálózaton át a tucatnyi munkatársnak.

Ötkor azonban rendre befejezte. Ha a cégnél volt, ha terepen, abbahagyta a munkát. Sokáig ez is afféle legenda volt, ő maga táplálta. „Ha nem elég nyolc óra, tíz is kevés”. „Sztahanovista”, jegyezte meg egyszer egy idős kolléga, de senki nem értette, miről beszél. De a szó jó volt. Tetszett, fölkapták. „Sztahanovista”, mondták a bajszuk alatt, amikor futólag kezelt Gáspárral, és egyre többször ezt írták be a válasz-mailben a tárgy rovathba.

Gáspár értette a szót. Az apja osztályidegenként téglagyárban dolgozott, sokáig szalag mellett, mígnem művezetőségig vitte.

„Pióker Ignác”, erre a névre is emlékezett, az apja emlegette így a magyar sztahanovistát. „A munka megszállottja? Hazugság!”, de hogy miért hazugság, Gáspár arra sohasem gondolt. Amikor olvasta a szót a levelekben, kicsit még büszke is volt. „A munka megszállottjai”, bólintott elégedetten, „mégiscsak tanultak valamit...”

Ötkor fájlant. Beült a kocsiba, kuplung, gyújtás, gáz, puhán nyújtózkodó erő a motorban, ablak le, menetszél, „ez is megvolt, még sincs éjfél”. Népzene modern hangolásban, vagy Csajkovszkij. Esetleg Mozart. Negyven kilométer, húsz perc. Talán este van, talán szürkület. Várta a motor.

*

Rohant a motor az éjszakában. Halápi Gáspár új utat keresett. Átvágott a focipályán, át a falun, de most nem kanyarodott be élesen az arborétum melletti földútra. Siklott tovább az aszfalton, mintha nem is terepjárót lovagolna. Ráhasalt a benzintankra, nyaka, feje kilógott az első sárvédő fölé. Karja mereven állt ki a vállából, hogy a könyöknél élesen, fájdalmasan megtörjön, s a csukló viseljen minden terhet. Így nem lehet endurót vezetni. Így csak parvenü cirkálókat lehet, ostoba dögöket, szegecses városi bőrruhában, tetézve villámmal, halálfejjel.

Terepmotoron a gerinc egyenes, fölfelé irányul a nyeregből, akár az origóból az ordináta, ebből lendül ki ruganyosan előrehátra, de kis amplitúddal. A karok lazák, ideális esetben egyenlő szárú háromszöget alkotnak a mellközéppel és a kormányrúddal. A far minduntalan elválik az üléspárnától, ami keskeny és tömör. Endurón a lovas repül és lebeg. A terepmotoros leviátán.

Ez az út most nem az az út volt, s ez a motor nem az a motor. Halápi Gáspárnak minden rögzült reflexét, az évek során tökéletesre hangolt ösztönét föl kellett adnia, hogy az endúróval az aszfalton maradjon. Elhagyta Berényt. Fájt a nyaka, lüktetett a tarkója. Jó volt. Szinte olyan jó, mint mikor a köveket, tuskókat, buckákat hágtá. Úszott a síkos úton. Aztán fölrepült.

Túl a kanyaron, távol ért földet a motortól. Csönd volt a szánásban. Halápi arccal feküdt a földnek az őszi éjszakában, éberen. Fájt minden porcikája, de nem úgy, mint a motoron. Inkább: tudott fájni. Mintha éppenséggel kegyelmet kapott volna. Lassan, nehézkesen a hátára fordult. Befészkelte magát a rögök közé, s nézte az eget. Szerette volna, ha telihold van. De csak az eső kezdett el permetezni.

Halápi Gáspár fázott. Megpróbált kondiból felülni, mint otthon a szőnyegpadlón, hússzor-harmincszor zuhanyozás előtt, de szíke vágott a hasfalába, s hátrazuhan. Vértörő robbanás – görgöngy vágódott a tarkójába. Émelyegve fordult újra a hasára, fekvőtámasz, térdelőhelyzet, lassú, imbolygó fölállás. „Ezért tanultam járni, ezekért a milyen léptekért?”, botorkált Gáspár, s a bokája minduntalan megbicsaklott. Lassan oldódott a sötétség. Szürke árnyakat, s fényeket látott elsuhanni. „Mért nem hallottalak idáig, jó barát?”, csodálkozott, mikor az enduróba botlott. „Mióta pörögsz?”

A motor orra belefűrődött a talajba, a hátsó kerék meg az égnek meredt, s forgott veszettül. Halápi óvatosan lehajolt és levette a gyújtást. Rángatnia kellett, hogy tolni tudja a gépet. Tolta. Nem az országút, hanem az erdő torka felé. Húzta, vont, taszigálta – parlagi Sziszifusz – elszántan, dühösen, izzadva és zihálva. A szántás szélén nyeregbe szállt, indított, meglapogatta a nyítt paripa nyakát, és óvatosan elindult. Maga sem tudta, merre.

Később sem emlékezett az útból másra, csak a szénégetőkre. Tőlük kérdezte, hol van. A boksa mellett szárítkozott meg, s noha nem kérdezték, beszélt.

*

Az ünnep a vállalatnál, a sztahanovista mailek. Pista bá', a rozzant veterán, a Pióker Geci és a mimesek. És Bibi. „Én tudnék neked gyereket szülni, Gáspár!” Aztán Ágó a garázsban. Hogyan érintse meg? Végül csak intett, elmenőben. Aztán a száguldás az országúton. Aztán a kanyar, a röpülés, a zuhanás, a sár. A szénégetők.

„Nem éri meg, pajtás. Jó a kurva, főleg, ha vastag. De semmi sem ér föl egy házi baszással.” Nevettek, öblögetve. „Az enyém is olyan, hogy sehogy se akarja. Úgy tesz. De persze, ha disznózik neki, bepállik, mint az érlelő sajt.” Csöndben izzott a boksa. Halápi matatott a sáros motoron, jobb híján a rugóit tesztelte. Nyeregbe ült, indított. „Ez az út itt levisz Dobozra. Lesz egy elágazás, ha balra térsz, hazavisz, ha jobbra, Berénybe jutsz megint az országútra.” Gáspár fölbögte a motort. „Vigyázz, mert tele van gyökerekkel. Nem erdészeti, nem is jelzett. Mi járunk erre, nagy ritkán.” „Vagyis mindig, de az ritka”, mosolygott föl Gáspárra a négy közül a legfiatalabb.

Az ösvény nem volt veszélyes, Halápi mégis óvatosan hajtott. Lassan, mintha nem akarna sehogy se hazakerülni. Beállt a garázsba, kipeckelte a motort, aztán mégis áttolta a másik sarokba. Forgatta a kormányt. Átrakott egy palackot, ami nem volt útban.

Gombolkozott, abbahagyta. Bement a házba, föl, a hálószobába. Nem kereste a kapcsolót. Sárosan, koszosan leült a szőnyegre Ágó ágya mellé, és nézte az arcát a foszladozó sötétben. Fáradt volt, mint egy elefánt. Lerakta a fejét a párna mellé, és az ormáival megbökdöste a felesége arcát.

Ágó beleszusszant a becézésbe, aztán fölriadt a szája köré szivárgó könnyekre. Felkönyökölt, s mint aki sosem aludt el, úgy figyelte Gáspár vergődését. „Csupa maszat vagy, nagyfiú”, mondta halkan, holott sosem mondta még, hogy „nagyfiú”. „Baj van, kedves?” Ezt sem, időtlen ideje: kedves.

„Berúgtam, úgy mentem motorozni.” Ágó hallgatott. „És nem merem az erdőben, mert félttem, hogy elesek. Az országúton mentem.” Ágó beletúrt a hajába. „Hülye vagy, egyszer még ráfizetsz.” „Kivágódtam egy kanyarban, meghalhattam volna.” Csönd volt, csomós, akár az összement tej. Gáspár felült, hátát az ágykeretnek támasztotta. „Megcsaltalak. Bibivel. Ittam, rám szállt, én meg hagytam.” Ágó hátrébb húzódott. „Azt mondta, hogy ő tudna nekem gyereket szülni.” Ágó elfordult, magára húzta a takarót. „Kitoltam a motort a szántásból, aztán valahogyan szénégetőkbe botlottam. Ott maradtam, mert szörnyen fáztam.” Háttal ültek egymásnak. „Azt mondta az egyik, hogy jó a kurva, de...” „... semmi sem ér föl egy házi baszással.”

Ágó kikászálódott a paplan alól. Odakúszott Gáspárhoz, hátulról és felülről, óvatosan, s lassan, mint a puma. Szaglászta a haját, a homlokát, az arcát. Megharapta az orrát, nyalogatta a száját. A fogai közé csempészte az állát, s rátapadt szorosan. Szívta a bőrét, reszelte a nyelvével. Aztán kigombolta a sáros dzsekit, s föltépte Halápi ingét. Hátranyúlt, és a hálóinggel beterítette derékig. „Mikor basztál meg utoljára, Halápi Gáspár, engem? Te ótvaros, tetű csaló!”

Halápi fuldokolt a selyemernyő alatt. Mégsem mozdult. Ájulni készült inkább, és utazni. Bele az éjszakába. „Ilyen lehet a halál”, gondolta, de látni nem látott semmit. Csak fényeket. Aztán felrobbant a világ. Sokáig robbant, lüktetve, hánykolódva. Hófehér volt a csönd, ahová lezuhant. Fehér és hideg, mint a hullaház. Fázott Halápi Gáspár, de nem tudott remegni.

Feküdtek, összefonódva. Aztán Ágó lefordult róla, Gáspár pedig magzattá változott. Orr az orrhoz, bámulták egymást. „Ezért tanultam járni, ezekért a milyen léptekért?”, szólalt meg Halápi, mintha tudott volna beszélni. „Valami vers.” Ágó csókolta meg. És ott is maradt a szája az orra tövében. Össze is maszatolta volna, ha sír. „Elviszel motorozni?”

Éves jelentés családunk makrogazdasági helyzetéről

HUDY ÁRPÁD tárcája

Anemzetközi gyakorlatnak megfelelően statisztikusaink – a feleségem meg én – elkészítették családunk múlt évi gazdasági teljesítményének mérlegét és az idei, várható folyamatok előrejelzését.

Küladósságunk jelentősen csökkent: megadtuk a sógornak kamatostul a fél disznó árát, amellyel még a hentesváltás óta tartoztunk neki. Vett is belőle egy kisebb mangalica-kondát. A belső adósságunk szintén kedvezően alakult: a feleségem, könyvek között, végre elengedte az udvarlás idején kissé elhamarkodottan megígért velencei utat, a kislányunk pedig hosszas meggyőzés után lemondott a digitális terráriumról. Cserébe viszont én is elengedtem őket egy bevásárlóközpontba nézelődni.

A beruházással aránylag jól állunk, a becípőzéssel szintén, bár egy egérfamília – orvul megbújva az árnyékgazdaságban – elfogyasztotta a garázsban tartott tartalék fekete lábbelim tetemes részét. Sürgősen be kell töltenünk néhai kandúrunk megüresedett posztját, pályázatot írunk ki a környékbeli gazdátlan macskáknak. A fényképes CV mellett be kell mutatniuk, hogy eddig hány rágcslót tettek ártalmatlanná környezetbarát módszerekkel és az állati jogok betartásával.

A sztyeppei olajembargó csak részben érintett bennünket, mert zsírral főzünk, de a fűnyíró kenőanyaga elfogyott. Amúgy megindultunk az energetikai önellátás rögzös, de annál ígéretesebb útján: kislányunk például már maga állítja elő biciklizés közben az út megvilágításához szükséges árammennyiséget, sőt, annál is többet. A felesleget egyelőre dunsztosüvegekben tároljuk, a nehéz időkre. A nap- és szélenergia hasznosítására

feleségem talált ki egy igen elmés eljárást: mosás után kiteszi az udvarra száradni a ruhákat! Én sem tétlenkedtem, bevezettem a padlófűtést. A régi, szüette deszkák, melyeket tavaly szedtünk fel a nagyszobából, remekül égnek a sparheltben.

Családunk gazdasági szakértői – a feleségem meg én – elkészítették az évi előrejelzéseket is. Eszerint gazdaságunk az első negyedévben mintegy 1,25 méterrel növekedni fog, kibővítjük ugyanis a tyúkólat. Igaz, lakói nincsenek, de sosem lehet tudni. A csatornaellátásunkban azonban továbbra is visszaesés várható – hiába igazítom meg időnként azt a laza darabot az ereszen, mindig visszaesik. Biztosan nem lesz viszont veszteséges idén a krumplitermesztésünk, ugyanis nem ültetünk.

Ma tárgyaltam a Menetközi Vasutasalap helyi utazó nagykövetével, Hochzins úrral és a Virágbank képviselőjével, Usura asszonnyal. Előnyös feltételekkel hajlandók finanszírozni a gyerekek iskolai uzsonnáját, a napi száraz zsömle lejárt szavatosságú margarinnal és műanyag paradicsommal nem kerül többbe, mint egy disznótoros vacsora. Cserébe naponta háromszor jelentést kell küldenünk a birtokunkban lévő pénztárcák tartalmáról, és egy megbízott jelenlétében kifordítanunk a zsebeinket, a belsőket is.

Mindent egybevetve úgy látják elemzőink – a feleségem meg én –, hogy egy újabb átlagos év elé nézünk: valamivel rosszabb lesz, mint az előző, de némileg jobb, mint a következő.

KABDEBÓ TAMÁS köszöntése

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

MAJORANA A 80 ÉVES KABDEBÓ TAMÁST KÖSZÖNTI

„Életet cseréljen, ki hitet cserél!” – Georgetownban a város utcáit lóháton járva, talán nem is jut eszébe ilyesmi az embernek. A belső tűz tartja meg benne az akaratot az újrakezdéshez. Könyvtárat építeni majdnem olyan, mint világot kitalálni, megformálni, tapintható közelbe hozni a betűrengetegbe elásott időt, hívhatjuk történelemnek, vagy bölcsesség-galaxisnak, ahol nap- és csillagrendszerek élnek, mozognak, morognak egymásra a rendezett káosz erővonalai mentén, csak össze kell gyűjteni őket, feltérképezni, leltározni, és kész a ráncba szedett lélek, már csak a tekintet simogatása hiányzik, és fel lehet avatni a művet: „Országok rongya! könyvtár a neved”

London játszóterei felett köd szítál.
Mindenhonnan, ahol álltál, látni lehetett
az időt. Talán még Cromwell árnyéka is
rávetődött a Westminster falaira, arrább
félelem guggolt a fény festette kőárkádok alatt,
új utak jöttek újabbak elébe,
de a Duna felett a pára akkor még fel sem sejtett,
s ami akkor nem látható, az később
még megtörténhet.

Maynooth nyolcszáz éves falai kikandikálnak
a történelem résein, és kődobásnyira onnan
Hekaté istennő tiszafája mélyíti kitartóan gyökereit
az ír földbe. „...slips of yew Silver'd in the Moon's
eclipse...”*

szavalja a boszorkány,
s te megfordulsz az egyetem felé,
kissé meghajlott háttal,
rugózó léptekkel folytatod utad,
közben aprókat legyintesz, mintha mondanád:
„Ez a tiszafa is immár nyolcszáz éve állja a sarat,
akkor én miért ne állnám?”

* „...tiszafa tüskéinek ezüstje holdfogyatkozáskor...” William Shakespeare, *Macbeth*, IV. felvonás I. szín

KABDEBÓ TAMÁS köszöntése

Sárközi Mátyás

A VERÁNKA-SZIGETTŐL HIBERNIA SZIGETÉIG

Baja fölött, Gemencnél van egy sziget. Ott volt az a romantikus Duna-parti villa, ahol Kabdebó Tamás szülei nászúton jártak, élete tehát ott kezdődött. Azután vetette a sors sokfelé, előbb Budapestre, majd Wales-be, Angliába, meg a közép-amerikai Guyanába, de végül Hibernia szigetén ért révbe, azaz Írországra. Bajai kisgyerekkorra tekinthet vissza, s bizonyára igaza van Kosztolányi Dezsőnek, aki szerint az író egyik nagy ihlető kincsbányája az első tíz éve, onnan mindig bányászhat aranyrögöket. S ha saját kalandjaiból nem futná, a nagybátyjaitól oly sok dunai legendát hallott, hogy a nagy folyam egy életre megigézte. Évtizedeken át tartó nekikészülődés után született meg a Danubius Danubia trilógia, amelynek megjelenése következtében Kabdebó Tamás az 1990-es évek során ismert és elismert íróként kapcsolódott be a hazai magyar irodalmi köztudatba.

Egyetemi tanulmányait még Budapesten kezdte el, azonban a kalandvágya bajba sodorta: mint sportolót kivitték volna a varsói Világíjásági Találkozó versenyekre, de betegség miatt formán kívül került, s nem tették be a válogatott úszócsapatba. Megpróbált kiszökni, a vonatról fegyveresek szedték le, öt hónapot börtönben töltött. Persze, ebből az élményből is regény született, az Érettség, igaz, már csak külföldön, az 1956-os menekülés után.

A cardiffi egyetemre kerülve Kabdebó Tamás magyar novellákat fordított angolra, hogy ezeket azután egy walesi kelta nyelven tudó, ott megismert író segítségével adják ki Gemau Hwngaria címmel. Könyvritkaság. Bibliofil kuriózum avantgárd angol verseskötvecskéje is, a Fortified Princepscriptions of Poetry. Szívet cseréljen, aki nyelvet cserél. Kabdebó Tamásból, néhány jó fogadtatásban részesült angol könyve ellenére, mégiscsak magyar író lett.

Főfoglalkozású íróként megélni sehol sem könnyű. A Cardiffból (magyar) feleséggel, kisgyerekekkel Londonba visszatérő fiatalember könyvtárosi diplomát szerzett, és elindult a sokfelé elágazó karrierje. Ám a fix jövedelem lehetővé tette azt is, hogy nekivágjon egy doktori disszertációhoz szükséges kutatómunkának. A diplomamunka a XIX. század érdekes sorsú angliai magyar emigránsáról, Pulszky Ferencről szól. Szakkönyvtárból egy hirdetés nyomán lépett elő főkönyvtárossá Kabdebó Tamás. A frissen függetlenné vált Guyanában vállalkozó szellemű könyvtárigazgatót kerestek, aki Georgetown egyetemén az első polcok és könyvek beszerzésétől kezdve felépít egy működő intézményt. Guyanai életéről is írt Kabdebó, tudjuk, hogy lóháton járt be az egyetemre, lányai a kertben fáról szedegethették a banánt és a mangót, de nem volt azért ez Kánaán. Guyana mocsaras része a világnak, éghajlata egészségtelen, a gyerekek a kígyóktól féltek, a fiatal feleség pedig nem talált munkát mint építész. 1973-ban Londonba költözött a kis család.

Aztán nyolc év következett Manchesterben, a szociológiai könyvtár-részleg vezetőjeként. Termékeny írói időszak volt ez, egy olasz nyaralás eredményeként sikeres regény is született, Az istenek. S megkezdődött a grandiózus angol nyelvű magyar költői antológia fordítási munkája, elsősorban Kabdebó Tamás keze alatt. Egy barát kicsempészte Angliába a hajdani börtönnaplót, s a müncheni Újváry Griff Kiadó kapva kapott a Minden idők kéziratán. (A kötetek 1990 után sorra megjelentek Magyarországon is.) Manchesterben azonban új igazgató lépett színre, és megkeseredett a könyvtár légköre. 1983-ban Kabdebó Tamás állást és országot váltott, az írországi Maynooth egyetemén lett főkönyvtáros. Onnan ment idővel nyugdíjba, s a közeli Dublin mellett, egy csendes kisvárosban telepedett le. De nagy tervét, a dunai regénytrilógia megírásához szükséges Duna-túra megvalósítását még addig sikerült nyélbe ütnie, amíg ehhez jó erőben volt. Az 1994-ben megjelent Árapály meghozta szerzőjének az Arany János-díjat. Rá egy évre jelent meg a Pezsdülés, a Forrás sikere pedig érdemesítette Kabdebó Tamást a József Attila-díjra. Tizenöt regényt, százharminc novellát írt, verseket, esszéket. Fordításaival, előadásaival terjesztője a magyar kultúrának, ezért Pro Cultura Hungariae éremmel tüntették ki.

No Matter Where I am, I See the Danube – akárhol legyek is, látom a Dunát. Ez Kabdebó Tamás Prix du Livre Européen díjra felterjesztett memoárjának a címe. Évtizedek távolságából visszapillantva bizonyára lát egy Duna-parton pecázó kisfiút is, aki akkor még csak álmodott arról, hogy kétnyelvű, világot látott író lesz belőle.

KABDEBÓ TAMÁS köszöntése

MAKKAI ÁDÁM

IZOMPACSIRTA ÉS SZELLEMÓRIÁS: KABDEBÓ TAMÁS 80 ÉVES?

Drága Tamás haverunk, ki leszállsz a sötétlő nyolcvanas évek lejtőjén – sose félj – hisz a meghitt, régi bizalmas jóakarók serege fog e hírre kiszállni sietve nagy garral kimutatni a tényt, hogy a vízben még fiatal vagy!

Vén Duna, szép Balaton – hogy a sportuszodát hanyagoljam – s mentél Te máshova is le, a gőzös, erős Okeánosz trópusi tájaira, hol az izzó nap ki-kihívott versenyt úszni Guyana legizmosb ifjai ellen.

Közben, mikor lepihent a nagy inger, e héroszi étvágy, nagy Duna-művedet írtad, a korszak hősi regényét, melyben a cél a határok áthidalása a nagy Duna-völgyben.

Mi vagy Te? – mondd meg – netán csupa ész keveredve izommal, vagy lehet az, hogy az izmaid mind ésszé finomodtak egy életbe sikerítvén az Apolló–Herkules embert?

KABDEBÓ TAMÁS köszöntése

Gömöri György

Egy sokoldalú nyolcvanéves köszöntése

Kabdebó Tamás különlegesen sokoldalú író és ember. Még az 56 előtti ántivilágból ismerem, amikor (az érettségi előtt) mint gyakorló sportújságíró megintertjűvoltam őt, az ifjúsági vízipóló-válogatottat. Legközelebb vagy a bölcsészkaron, vagy már Oxfordban találkoztunk, ahonnan később Cardiffba irányították át történelem szakosnak. Közben szenvedélyesen tanult olaszul, amit később római fagyaltárusként kamatoztatott; velsziül, gondolom, nem tanult meg, de azért szerkesztett egy magyar irodalmi antológiát ezen a furcsa, kevesek által beszélt, kelta nyelven. Tudom róla, hogy guyanai könyvtáros korában rengeteget lovagolt, majd Írországbán konokul teniszezett, még súlyos szívoperációja után is (ebbe majdnem belehalt), de ha egyetlen sportágba kellene besorolni Tamást, az evezés mellett döntenék. Bár ő maga sohasem evezett végig a Dunán a forrástól a Fekete-tengerig, könyveiből nyilvánvaló, hogy nem a tenger, hanem a folyóvizek szerelmese.

Ezért főműve a Duna-trilógia. Olyan három kötetes regény, amely már régen bestseller kellene, hogy legyen Magyarországon, de talán még Baján, Tamás szűkebb hazájában sem sokan olvasták. Ebben az író ügyesen és olvasmányosan szövi össze a fikciót a valósággal, egyes családok múltját az unokák jelenével és a Duna történetével. Prózájába gyakran fűz kisebb történeteket, anekdotákat, s még az objektív leíró részeket is átlengi valamilyen derű, emberszerető humor. Kabdebó Tamás tudomásul veszi a világ nyomorúságát is, de egészében véve jóval optimistább, mint számos pályatársa. Van ehhez köze annak, hogy kedvező csillagjegyben született?

Szeretem továbbá Tamás ötvenhatosságát. „Minden idők” című kisregényénél kevés jobb mű született 1956-ról kortárs magyar író tollából. „Könnyű neki, részt vett a forradalomban” – morgolódhatnak a kissé irigykedő fiatalok. Pedig köztudott, hogy néha arról a legnehezebb hitelesen írni, amit magunk is átéltünk – ha történelmi eseményről van szó, egyszerre kell belülről és kívülről látnunk, ami történt. Különösen, ha az az „esemény” rendkívüliségével annyira meghatározó az egész nemzedék és talán még az 1962 utáni Magyarország életében is, mint az egyszerre katarzist-hozó, csodálatos és bizonyos részleteiben elrettentően véres forradalom. Ha például összehasonlítom a „Minden idők”-et Karinthy Ferenc megjelenése idején nagy port felvert ötvenhatos regényével (Októberi ősz), azt kell mondanom, Kabdebó könyve a hitelesebb.

Egyik legszebb Tamás-élményem éppen 1956 Dublinban ünnepezt, kerek évfordulójához fűződik. A negyvenedik évfordulón az írországi magyar követségen olvastunk fel Tamással – én verset, ő prózát. A terem zsúfolásig tele volt ír költőkkel és írókkal, az akkori magyar nagykövetnek pedig annyira tetszett előadásunk, hogy megvette és a jelenlevők között szétosztotta minden eladásra szánt könyvünket. (Gondolom, ez is csak egyszer fordult elő a magyar külképviseletek történetében!)

Tamás polgári foglalkozására nézve hosszú éveken át könyvtáros volt. Könyvtárban dolgozott Manchesterben, majd könyvtárat igazgatott (a hajdani Brit-) Guyanában, végül az írországi Maynoothban. Összeköt bennünket az írott szó, a könyv szerepe. Tudom, hogy a Gutenberg-galaxis lassan zsugorodik, és a képi oktatás és szórakoztatás ma már az egész világon általános, de mégis más az, amikor a kezembben tarthatok egy nyomtatott szöveget, ahol a betűtípus, a sorközök, a címlap, az esetleges illusztrációk mind egyedivé teszik a könyvet. Riaszt az informatika személytelensége és esetlegessége. Tamás nagy könyvgyűjtő múlttal rendelkezik, s bár könyvei nagy részét odaajándékozta a budapesti Egyetemi Könyvtárnak, tudom, hogy még akadnak otthon régi könyvritkaságai. Például van egy különleges Duna-könyvtára, szép, régi térképekkel.

De hogy visszatérjek Kabdebó Tamás sokoldalúságához: kevesen ismerik őt, mint történészt. Pedig J. A. Blackwell 1848–49-es

angol diplomatáról írt tanulmánya gazdag feldolgozása ennek az angol–magyar kapcsolatok történetében fontos témának, regényt is írt róla. Fordít továbbá angolra és angolból magyarra. Szerkesztett például egy ír költői antológiát, amelybe én is beszálltam pár fordítással. Angol nyelvű műveit illetően napnál világosabb, hogy Tamás József Attila életművének valóságos megszállottja. Már 10 évvel a forradalom után szerkesztett egy kis József Attila-kötetet, amelyben olyan fordítók szerepeltek, mint a kitűnő Vernon Watkins. Írt egy kis könyvet is a „Nagyon fáj” szerzőjéről angolul, ez az első monográfia József Attiláról, aki ezzel került fel az angolok világirodalmi térképére. Ezt a könyvet megjelenése után – Tamás kérésére – több helyen, így Budapesten is bemutattam.

Sorolhatnám tovább Kabdebó Tamás műveit, de akit érdekel, megnézheti a február 5-én 80 éves író improvizált, külön füzetben kiadott bibliográfiáját. Legutóbbi művében, a Dunaúszóban visszatér régi szerelméhez, a Dunához, s a „Takarodó” című utószóban arról is beszámol, mekkora halakat fogott a folyóban. Vagyis még pecázni is tud és szeret. Még sok év jó horgászatot kíván (nemcsak Barbadoson vagy Írországbán), és hozzá jó egészséget, Tamás, öreg barátod: Gyuri.

KABDEBŐ TAMÁS köszöntése

MÁNYOKI ENDRE

A tagadás kultúrája

Jegyzetek
egy Kabdebő Tamás-versszakhoz

*Ha országodban ketrecre zárnak,
Ha kibújnál, aknákkal várnak,
Ha átrepülsz, megbélyegeznek,
Holtadig ha kartotékra tesznek –
Ne feledd: semmi sem tart örökké;
Százötven év alatt sem lettünk törökké.
(Kabdebő Tamás: Memento libertatem)*

Nem voltam üldözött soha. S esélyem sincs, hogy elképzeljem: miféle lét a száműzötteké. Olvashatok akárhány memoárt, regényt, nézhetek filmet, képriportot – érthetem, de át nem élhetem.

Ötvennégy nyarán születtem. A forradalomról nem tudtam sokáig szinte semmit. A terrorról sem, ami megelőzte. Azt sem, hogy apám négy napig volt az Andrássy út 60. vendége, mert életében egy szót se beszélt róla. Ő tudta, én nem, hogy mi a félelem.

A Nyugatról se tudtam szinte semmit. Olvastam mindent, amit az oldódás hullámai az asztalomra sodortak, de Cendrars-tól Bierce-ig, Lowrytól Bernhardig minden ott is maradt a műveltségem látványos kupacában.

Megélni, hogy a szabadság minémű létezés? – azt bizony legkivált a tagadásokból raktam össze. A döntéseim, s a többi ezeké, ebben ölthettek s öltöttek szellemi és erkölcsi karaktert: hogy mit nem. Mit nem teszünk, mire nem vagyunk kaphatók, mivel nem vállalunk közösséget. A tagadás kultúrájában éltem, s ebben a kultúrában teremtődtek meg a közösségeink.

(*Ha országodban ketrecbe zárnak*) Voltak viták idebent is. Ormótlan szóval: komplementer viták. Az érvek egymás nézeteinek a kiegészítését célozták, nem a cáfolatát. Így volt természetes, mert így volt ésszerű.

Hiszen kifelé a háritásban, belül pedig az együttműködésben voltunk érdekeltek. Nem vettük észre? – én nem vettem észre? – nem vettünk erről sem tudomást? – vagy talán a tagadás kultúrájának része volt, hogy ketrecben éltünk? Hittük, mert hittük, hinnünk kellett, hogy az immanens (kultikus szó volt ez akkortájt) szabadság védelmében, a belső kiterjedés folytonos élményében a korlátokat magunk vontuk magunk köré. Noha a falakat kívülről rakták. Ketrecbe zártak.

(*Ha átrepülsz, megbélyegeznek*) Csoport, közösség innen nem tört ki soha. Aki igen, az a senki földjére érkezett. Magányos lett, elszigetelt, egyetlen közös nyelven sem felismerhető, semmilyen gesztusrendbe be nem illeszthető. Irodalomban, művészetben, közéletben és a civil világban egyaránt. Visszatérni már a tagadás kultúrájába sem tudott. De érvként a léte még beépült a komplementer diskurzusok terébe. Novellahős lett. Szociográfiák, filmek alanya s tárgya egy személyben, két szerepben. Nyelvek, beszédmódok, jelrendszerek, magatartások épültek s finomodtak ki ebben a ketrec-szabadságban.

A virtuális Magyarország polgárai voltunk. Minden szó fontos, azonos súllyal. Virtuális, polgár: a két legfontosabb. S a mégis döntő: voltunk.

Mert amikor a ketrecfalak minden oldalról s mindenhol ledőltek, sem a virtuálissal, sem a polgárral nem lehetett semmit sem kezdeni. A látszólagossal eleve nem, a polgárral pedig azért, mert semmit sem tudtunk róla. Legfőképpen azt nem, hogy az európai színeken már régen, nagy hatással és még nagyobb haszonnal magába olvasztotta a nemest. A 'nemességet', amiről (s nem amelyről) mi a polgáreszmény építése során megfeledeztünk – a regnáns hatalom pedig irtotta.

A 'komplementer diskurzus' eleve és mindig, törvényszerűen síkban épül. Bármely gazdag, bármennyire kiterjedt, sohasem teret alkot, hanem lapályt. Horizontig ér; a mennyboltot nem foglalja magába. Hacsak nem virtuálisan...

A nemességet kellett volna, mint eszményt, megőrizni, s építeni tovább magunkban és a közösségekben. Talán. A történelemben, mondják, nincsen talán. Pedig csak az van. Ezekből a

talánokból származhatnak a szellemi térképzés építőelemei a mindenkori jelenben. Talán, ha a nobilitást el nem veszítjük, vagy nem tűrjük, hogy az írmagját is irtsák, nem következett volna be a szétesés, az értékvesztés, a minden ethoszt és morált semmibe vevő, megsemmisítő érdekháború, amely a politikai szabadság első napjaival ránk zúdult, és tort ül rajtunk ma is.

Megrémülök ma is, ha olvasom, amit '93-ban írtam:

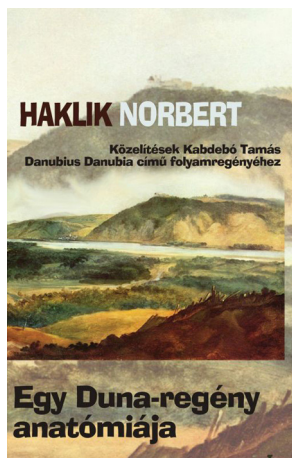
Nem hiszek már a mondatokban. Nincsen mögöttük senki. Csak, mint a kő mögött az elhajító. Súlyos kicsi kövek röpködnek, s meg-meghorzsolják az élet fölszínét. Eljátszanak a kacsázók a kővel. Az ügyesebbje szépen fut neki, lendületes terpesz, domborítás: hadd pattogjon a kavics, minél messzebbre tőle. Sokan lettek a kacsázók; fortyogni látszik a tótükrör. Mások nagyobb köveket válogatnak, s alájuk ebből-abból, ruganyos érdekből, megfeszült indulatból gépet szerkesztenek. Mint Ambrose Bierce novellájában a Cutler-szurdoki tüzérek, nagy hősnék tudják magukat. Pattintott arcélükről patakszik a kőpor, ahogy pakolnak s lőnek szakadatlan. Lövik a *másik* fészket, odaát. Van-e közöttük akár csak egy is, egyetlenegy, mint ott, abban az *ambróziás* pokolban, aki sejti (és föl-fölzokog, sejtven), hogy minden találat az ő tanyáját sújtja, és hogy ama fészek romjai alatt az ő családja fekszik, betemetve?

S megnyugszom kicsit, ha '96-ból ezt idézem:

Elemi erővel hittem benne, hogy az irodalom: verítéken, véren, börtönön és lágeren, örületen és magányon, üldöztetésen és nyomoron vett nemesség, vagyontalan gazdagság és illúziótlan hitgyakorlat. Polgárnak lenni azt jelenti: élni ezért a nemességért és szolgálni neki, titokban bízva benne, hogy befogad, s idővel megajánl hét csemete szilvafát.

(*Százötven év alatt sem lettünk törökké*) Az ország, Magyarország, nem virtualitás. Nem látszat. Nemesség híján föl nem építhető. Ha a polgár nem szövi át vele a kultúráját, ha a nobilitást nem fonja nyelvbe, jelrendszerbe, magatartásba egyaránt, akkor a padlótól a födémig rakhat ugyan rendet maga köré – az égbolt felé semmi sem lesz képes elmozdítani. Mert a mellérendelések világa *önmagukban* nemes műveket, kétségtelen, hagyott ránk. Egyéb mintát alig. *Törökké* – igaz – *ötven év alatt se* lettünk. De ez még mindig a tagadás kultúrája.

KABDEBÓ TAMÁS *Danubius Danubia* című folyamregényét Göncz Árpád kötelező olvasmánná tenné, **HAKLIK NORBERT** pedig egy kötetre való tanulmányt írt a Duna-táj szellemét megidéző, gigantikus munkáról. Az *Egy Duna-regény anatómiája* című elemző művet mutatjuk be.

A Duna ötven árnyalata

Egy regényfolyam embert próbáló feladat mind az írónak, mind az olvasónak. Aki szerzőként erre vállalkozik, egyszerre méri össze munkáját Marcel Proust kultikus művével, *Az eltűnt idő nyomában* hét kötetével és az újabb, könnyedebb sikerkönyvekkel, például E. L. James manapság népszerű lektűrsorozatával (*A szürke ötven árnyalata*, *A sötét ötven árnyalata*, *A szabadság ötven árnyalata*).

A regényfolyam ritkán talál olyan elemzőre, aki képes szembe-síteni az adott művet a kor aktuális irodalomtudományos és gyakorlati problémáival. Kabdebó Tamás *Danubius Danubia* című „folyamregénye” már eddigi története során is megkapta a megérdemelt figyelmet az irodalmároktól. Göncz Árpád egykori köz-társasági elnök, kiváló műfordító a következőképpen fogalmazott a három részből (*Árapály*, *Pezsdülés*, *Forrás*) álló műről: „A könyvet kötelező olvasmányként olvastatnám el mindenkivel. Minde-nekelőtt idehaza jelent üdítő kivételt irodalmi jelenidőnkben...”. Hasonló elismeréssel nyilatkozott Kabdebó művéről Határ Győző,

Makkai Ádám és Pomogáts Béla is. 2013-ban pedig a fiatal író és irodalomtörténész, Haklik Norbert *Egy Duna-regény anatómiája* című elemző munkája bizonyította, hogy Kabdebó Tamás monumentális prózája olvasónak és tudósnek egyaránt tartogat meglepetéseket.

A *Danubius Danubia* háromkötetes regényfolyam első része (Árapály) 1994-ben, második része (Pezsdülés) 1995-ben, míg a harmadik résszel (Forrás) kiegészült ciklus 1998-ban jelent meg. A több száz szereplőt mozgató mű történelmi és családregegy, amely a 18. század végétől az 1980-as évek végéig mutatja be a Duna-táj történetét. Ehhez a Dunai Szendrő család különböző generációinak életét hívja segítségül, de a Titkos Krónikás közreműködésével régebbi korszakokba is visszatekint. A szerzői műfajmegjelöléssel „folyamregénynek” nevezett, közel kilencszáz oldalas munkáról Haklik Norbert 2013-ban gyűjtötte össze tanulmányait *Egy Duna-regény anatómiája* címmel.

Haklik Norbert megközelítésének újszerűsége főleg nyitottságában rejlik. A *Danubius Danubia* történelemértelmezésének bemutatásánál a filozófiai mellett olyan tudományos eszköztárt is használ, mint a matematikában alkalmazott „nemlineáris dinamikai rendszer” vagy a napjainkban – talán a *Jurassic Park*-nak köszönhetően is – egyre népszerűbb káoszelmélet, amely szerint egy pillangó szárnycsapása a világ bizonyos pontján tornádót is okozhat. Haklik a regényszerkezet egyik fő sajátosságának tartja, hogy „az összefüggések mátrixában kalandozó olvasó nem tudhatja, az itt-ott elejtett, pillangószárny-csapásnyi családrtörténeti utalások közül melyik terebélyesedik majd párszáz oldallal később sodró történettornádóvá”. Korábban a kritikusok Kabdebó művében éppen az időkezelés kuszaságát kifogásolták, de Haklik a káoszelmélettel meggyőzően magyarázza: a regény „kiszámíthatatlansága logikus”. Érvelése alapos, a folyamregényből származó rövid epizódokkal megfelelően érzékelteti a szereplők szárnycsapásait és azok következményét.

A fiatal irodalmár a természettudományos megközelítés után a nyelvészetet, pontosabban a pszicholingvisztikát hívja segítségül, hogy bemutassa, milyen hatása van a kétnyelvűségnek Kabdebó Tamás nyelvhasználatára a *Danubius Danubiában*. A folyamregény bővelkedik a kétnyelvűségre épülő grammatikai

játékokban, amelyek a szótőismétléstől a közmondások elferdítéséig ívelnek. Az angolt és a magyart is magabiztosan bíró szerző így próbál utalni a kultúrák és nyelvek közötti átjárhatóság nehézségeire és gyakori lehetetlenségére. Haklik ügyesen dobja fel a labdát a nyelvészeknek, akik eddig főként a köznyelvben vizsgálták a jelenséget, de immár a kétnyelvűség szépirodalmi vonatkozásainak kutatásához is találhatnak alapanyagot.

A Haklik-tanulmánykötet legmeggyőzőbb része, amikor az irodalmár a hit, az erkölcs és az istenkép alakulását követi nyomon a folyamregényben. Ennek során összeveti azt Kabdebó Tamás *Tízparancsolat* című esszékötetének megállapításaival, amelyek a 20. századra próbálják hangolni a mózesi kőtáblák előírásait. A két írás egymásra vetítéséből kiderül, hogy Kabdebó a *Danubius Danubia* lapjain történetekbe ágyazva jelentette meg saját tízparancsolat-értelmezéseit. Haklik még az orális szexbe torkolló kórházi jelenetben is felfedezi az égi és földi szerelem megnyilvánulását, amikor a kómában fekvő főszereplőt, Dét Búbáj az előbb említett módon hozza vissza az életbe. Kiderül, hogy a regény szereplőinek életében gyakran akadnak olyan helyzetek, amikor az Ószövetség törvényeit sajátos módon megszegve teljesítenek erkölcsileg igazolható lelkiismereti parancsot. Ehhez hasonló merész gondolatmenetek mentén jut el odáig Haklik, hogy a bibliai ősközösségeket Kabdebó esszéje nyomán kapcsolatba hozza a marxizmussal, máshol pedig olyan aktuális kérdések megfogalmazását fedezi fel a folyamregényben, mint a cölibátus vagy a nők helyzetének újragondolása a katolikus egyházban.

Haklik szerint Kabdebóra egy sajátos vallási ökumenizmus jellemző, amely még a kereszténység és az iszlám fúzióját is lehetségesnek tartja, de ugyanúgy elfogadja a hinduizmust is. A *Tízparancsolat* című esszéből és a *Danubius Danubiából* az derül ki, hogy a hit megléte a fontos, és ennek tükrében lényegtelen a vallások közötti különbség. Láthatóan az elemző is lelkesen, néha a tanulmányba oltott enyhe pátosszal jelzi egyetértését, ez pedig azon ritka esetek egyike, amikor láthatóvá válik Haklik állásfoglalása is. Ez naiv olvasóként szimpatikus, szakmailag azonban nem szerencsés.

ként könyveli el a *Danubius Danubiát*. Mivel – az összemosást megakadályozandó – mellékszereplőként a szerző maga is megjelenik a műben, Haklik (több más fontos érvet is felsorakoztatva) egyenesen hibásnak minősíti a biografikus olvasatot. Gondolatmenetéből kiderül: az elbeszélő egy megalkotott író, Kabdebó Tamás kortársa, akit gyakran kíséget a Titkos Krónikás nevet kapó Duna-táj szelleme. Az ő mindenek felett álló, múltat és jelent egyszerre látó alakja biztosítja a pártatlanságot a folyam menti események megítélésénél. Segítségével békítheti ki az olvasó azt a feszültséget, amelynek alapja a Duna-tájat alkotó földrajzi-kulturális egység és az ott lakó nemzetek közötti ellentét. Haklik a magyar–román házasságban és az életeken átívelő Duna-utazásban felismeri ezt a békítő gesztust. Ennek az érvényesítéséhez szükség lenne arra, hogy a Duna menti államok szellemi elitje is odafigyeljen e folyamregényre, akár egykor Ivo Andrić *Híd a Drinán* című regényére, hiszen Kabdebó Tamás munkájának számos közös vonása van a boszniai származású író művével. Persze annak idején Andrićnak az európai irodalmi kánonba való betöréséhez egy irodalmi Nobel-díj kellett.

Haklik az elemzésénél megfelelő értekező nyelvet használ, amely a bőséges idézetekkel és a felesleges szakkifejezések mellőzésével azokat is be tudja vonni a párbeszédbe, akik csak ezután veszik kézbe a *Danubius Danubiát*. Az *Egy Duna-regény anatómiája* műfaja ellenére is érdekes olvasmány, kísérlet arra, hogy újra versenyhelyzetbe hozza a folyamregényt a jövő olvasói, irodalomtörténészei előtt. Merész kérdésfelvetéseivel megmutatja, hogy a *Danubius Danubiának* olvasmányosságával, problémafelvetéseivel helye van a fontos európai nagyregények mellett. De erotikus jeleneteivel, kiszámíthatatlan fordulataival akár még *A szürke ötven árnyalatának* közönségét is képes lehet megszólítani. Nem utolsósorban pedig Kabdebó Tamás folyamregénye és Haklik Norbert tanulmánykötete a Duna Konföderációnak egy olyan gondolatát eleveníti fel, amely az Európai Unióval valamelyest realizálódni látszik. Ha pedig egyszer Brüsszelbe is eljut a *Danubius Danubia* híre, jaj lesz annak, aki a siker útjába áll.

BOLDOG ZOLTÁN

Haklik Norbert: *Egy Duna-regény anatómiája. Közelítések Kabdebó Tamás Danubius Danubia című folyamregényéhez. Irodalmi Jelen Könyvek, 2013*

Az Eminescu-díjjal kitüntetett **TURCZI ISTVÁN**t új regénye, a *Minden kezdet* kapcsán kérdeztük beavatásról, érett korról, a Parnasszus helyéről és arról: milyen, amikor a fordítót fordítják.

„Egyetlen nagy kérdés”

Prózával lényegesen ritkábban jelentkezel, mint verses-kötettel. „Kirándulásnak” tekinted legutóbb megjelent regényed, vagy tudatosan tervezett részösszegzésnek?

Nem nagyon tehetem meg, hogy sokáig egy helyben üljek a fenekemen. Ezért van az, hogy ritkább a próza. Ahhoz több, megszakítás nélküli, éjszakákon átívelő, nyugodt időszak szükségeltetik; az életem ehhez képest versenyfutás. Már várom a telet, legyen méteres hó, hogy hetekig ne tudjak kimozdulni, és leülhessek végre a jegyzeteimhez. Szó sincs „kirándulásról”; a széppróza természetes módon következett a megelőző, prózai verseket tartalmazó kötetem után, amely A változás memóriája címet viselte, és 2011-ben jelent meg a kiadómnál. Mint a hosszútávfutó a táv második felében, egyre lassabban, kitartva, egyre nagyobb lélegzeteket veszek, hogy tartani tudjam a saját tempómat. Mostani „blogverseim” alakulgató gyűjteménye még ennek a tüdőtágításnak az eredménye. A Magyar Napló novemberi számában jelent meg belőle egy 370 soros szösszenet, *Keleti portál* címen. Ha nem vigyázok, ebből még egyszer akár egy egész verseskötet is lehet... Dicsőség annak, aki végigolvassa.

A *Mennyei*... érdekes pályát fut be: a megjelenésekor, 1987-ben a kritikusok lenyelték, mint a nokedlit, mert nem volt a poszt-modernnek közé sorolható. Aztán tíz évvel később már többen rámozdultak, s most, 2012-ben a harmadik kiadás már egyfajta áttörésnek tekinthető. Pozitív kritikák egész sora követte, és a 20. Országos Arany János Középiskolai Irodalmi Verseny kötelező olvasmánya lett. Százával töltötték le a neten, persze illegálisan, és a boltokból is hamar elfogyott. Mindenesetre elragadó élmény volt, amikor a verseny szóbeli döntőjében, ahová biodiszetnek meghívták az élő szerzőt is, 50 diák fejenként két percben beszélt arról, hogy milyen az, amikor egy magyar egyetemen semmi sem úgy ér véget, ahogyan elkezdődött. A srácok látták, hogy én még náluk is jobban izgulok, ettől felszabadultak, kinyíltak, és remek meglátásokkal, eredeti gondolatokkal kápráztatták el a zsűrit, és főleg engem.

A Minden kezdet főhőse, Azrael különleges nevére minden szereplő a maga módján reagál. A dörzsölt szállodatulajdonos például „megvenné piaci ár fölött”, a jóságos Mutter azt kérdezi, a nagyanyja adta-e Azraelnek a nevét. Spirituális szimbólumként használad-e az „Isten megsegít” jelentésű nevet?

Elmondok egy idevágó, igaz történetet a 20. század elejéről. Amikor Antonin Dvořák, a világhírű cseh zeneszerző 1904. május 1-én szívelégtelenségben elhunyt, az egész nemzet gyászolta nagy fiát. A gyászolók közt volt Dvořák akkor 30 éves veje, a szintén zeneszerző Josef Suk, aki nem sokkal ezután egy nagyszerű zenekari művel, gyászszimfóniával tisztelgett a mester emléke előtt. A műnek az *Azrael* címet adta (C-dúr szimfónia, Op. 27.) Szimbolikus a címadás; aki elveszít valakit, és nem tud úrrá lenni fájdalmán, az szólítja Azraelt, a Halál angyalát. Tegyük hozzá, a zsidó és iszlám mitológiában egyként ismeretes az ő alakja, és az a ténykedése, hogy a fizikai halál pillanatában átsegítse az emberi lelkeket a mennyek birodalmába. Aki belegondol abba, amit most mondtam, hamar rájön, hogy Azrael története és szimbolikája ezzel a regénnyel csak elkezdődött. Hiszen még vár rá (és rám) a végső, nagy, elrendelt feladat.

A Minden kezdetben a romlottság kastélyából nézve az egyetem Azrael számára egyfajta eljövendő megtisztu-

lás lehetőségeként jelenik meg. A Mennyei egyetem történeteiben viszont egy másféleképp kiábrándító, „belterjes” világot ábrázolsz. Végül is hiszel-e az értelmiségi lét, a kultúra, szűkebben a bölcsészlet hasznában?

Mindenben hiszek, amíg be nem bizonyosodik számomra, hogy tévedtem. Ha megkíséreljük a húszéves Azrael szemszögéből figyelni és értékelni az eseményeket, akkor látnunk kell, hogy a vidéki hegyek buja sűrűjében megbúvó kastélyszálló, ahová rég nem látott nővére hívására érkezik nyári munkára, és a nagyvárosi aszfaltdzsungel, az a *Mennyei egyetemből* már megismert, kusza belvilág, ahová Azrael most első évfolyamos egyetemistaként igyekszik, hasonló veszélyeket hordoz. Mert nem mások ezek, mint a minket körülvevő valóság hétköznapi színterei. Tranzithelyek, átszállók, egy induló életpálya szükség-szerű vagy választott állomásai. Annak a fiatalembernek, akinek a világról vallott felfogását a bizalom tartja egyben, megjósolhatóan nehéz dolga lesz, mert a kiábrándulás, a magány, a para ebben a világban kódolva van. A kérdés inkább az: lesz-e benne elég belső erő, tisztesség és szabadságvágy, hogy ne sodródjon az eseményekkel, hanem a maga helyén alakítsa azokat. Valódi értelmiségivé válik-e, vagy benyeli az örvény. Ez a regény folytatásának tétje. Látni szeretném, mit és mennyit ír meg belőlem Azrael története.

Kabdebó Lóránt Rögeszmerend című monográfiája előszavában azt írja költészetéről: „...az emberi történelem és a személyes tragikus sors megismerésével és átélésével mégsem a hitvesztés és reményfeladás ok-okozati következményeit fogadja el, hanem éppen a derű, a tragikus gyönyör megidézésének lehetőségeit gondolja végig”. Az érett kor tehát nem hozott kiábrándultságot?

Nem törvényszerű, hogy az ember a kor előrehaladtával depressziós, alkoholista, debil vagy potenciális (ön)gyilkos legyen. Nem törvényszerű, de persze benne van a pakliban, ne tagadjuk. Máig érvényesnek tekintem magamra nézve a második verseskötetem fűlszövegében írottakat. (Zene állástalan zongoristáknak, Szépirodalmi, 1990.) „*Csodálom a nagy neurotikusok szenvedélyét, mégis jobban bízom az egészséges erők játékában. Néha dicsérem magam emiatt, de ettől még nem*

kedvezőbb az összkép. Nincs bennem semmi a »halhatatlanok« hűvös pátoszából, esendő maradtam, befelé lázadó, gyakorta önző és némiképp hedonista. A test és a lélek ősi üledékei mélyen rakódtak le bennem, talán ezért is gyanakszom, hogy az ember evolúciója még nem fejeződött be.” Annak pedig örülök, hogy az értő szem észreveszi a derű, az irónia és a szarkazmus apróbb és nagyobb jeleit is. De ezek feltérképezése már az irodalomtörténészek dolga, ők látják azt is, amiről nekem az a tévképzetem, hogy bele sem írtam, így aztán megítélni sem igazán tudom.

A Minden kezdet a „Beavatás regénye” alcímet kapta. Szükségszerűen kínokkal jár mindenféle beavatás? S ha már itt tartunk: több száz fiatal indítottál már el a költői pályán – véleményed szerint a kortárs magyar irodalomba való belépéshez is meg kell szenvedni?

Valóban, a *Minden kezdet* a beavatódás regénye, többszörösen is. Vannak elemei, amelyek a szabad szemmel is láthatók, és vannak rejtett, épp csak kibontott, vagy tudatosan árnyékban hagyott motívumai. A kifejtett elemek közé sorolandó, hogy például Azrael itt ismerkedik meg a felnőttek világával, a kétkezi munkával, a testiség egyszerre vonzó és nevetséges kalandjaival, és mindenekelőtt a nagy szerelemmel. A kastélyszálló pincéjében lesz tanúja egy eléggé brutális és megalázó éjjeli fekete misének. És a nyári munka során döbben rá arra a mélyenszántó igazságra is, hogy az élet nem habostorta. A regény tétje abszolút mai, és tipikusnak mondható: mit tehet egy naivitásig őszinte és jó szándékú fiatalember egy olyan mikrovilágban, ahol semmi sem az, aminek látszik? És mit tud kezdeni a felnőttkor hirtelen jött szabadságával? A könnyebb utat választja, vagy megküzd az ideáiért? Edzi, töri vagy hajlítja őt a tapasztalás? Olyan kérdések ezek, amelyekkel minden pályakezdő fiatalnak szembe kell néznie függetlenül attól, milyen területen ténykedik. A kortárs irodalom fiataljai, tehát az új évezredben indult alkotóink és az én generációm indulása közt az a lényegi különbség, hogy ma már rengeteg „légzőnyílás” van, elvben könnyen és hamar megmutathatják magukat, könyvük is hamarabb lesz vagy lehet. Viszont sokkal kevesebb figyelmet, értsd: szakmai útmutatást, szeretetet vagy kritikát kapnak, mint mi kaptunk az induláskor.

Új regényednek három mottót választottál: Madáchtól, Nádasztól és Thomas Bernhardtól. Igazodási pontok ők írói-költői pályádon is?

Pontos választ az ad, ha felidézzük a három mottót, és akkor világossá válhat, hogy a nyilvánvalóan jelzésértékű szándékon túl mi vezette a tollamat, amikor az ő gondolataikat állítottam a regény frontvonalára. „Nézz fel, ím én Azrael vagyok”, hangzik Madách verssora az *Azrael* című verséből. Amikor évekket ezelőtt rátaláltam erre a versre, már sejtettem, hogy egyszer kezdeni fogok vele valamit. Olyan ez az idézet, mint egy színpadi belépő: elmondja helyettem a legfontosabb mondatot. „Milyen kezdet, aminek van határa”, ez a második idézet. Nádas Péter *Párhuzamos történetek* című trilógiáját olvastam könyvem megírása idején. Már megvolt a cím, amikor felbukkant a habokból ez a mondatrész, egy gyönyörű, örvénylő Nádas-gondolat kis szelete, nem hagyhattam ki, nem is akartam. Az osztrák Thomas Bernhard írásművészeti nagyságát talán nem kell ecsetelnem a hazai olvasók előtt. Az *Irtás* című „indulatművében” olvastam ezt a megjegyzést. Tökéletesen illett hősöm mindenre rácsodálkozó, örök kíváncsi jellemére. Hozzáteszem, ez volt technikailag a legnehezebb probléma: miközben a könyv kérdések szekvenciája, sőt az egész regény egyetlen nagy kérdés, kérdő- vagy felkiáltójel egy sincs benne, azaz egyértelműen és velejéig pontosan kellett ábrázolnom és megfogalmaznom az egyes szituációkat, hogy az olvasó azt értse, amit én akarok.

Az általad szerkesztett Parnasszus hamarosan húszéves lesz. Időközben sok irodalmi lap született és tűnt el, a Parnasszus, úgy látszik, kiállta az idő próbáját. Miként határoznád meg a lap helyét a mai palettán?

1995 októberében indítottam útnak az akkoriban befejeződött televíziós irodalmi játék, a Parnasszus nevét megöröklő költészeti folyóiratot. Tisztán költészeti folyóirat akkor sem volt, azóta sincs más. Ha innen nézzük, akkor bizonyosan kiállta az idő próbáját, ami megítélésem szerint a túlélés tényén túl két olyan szerkezeti változásnak köszönhető, amely stabilizálta, illetve kanonizálta a Parnasszust a hazai palettán. A megújulás egyik vezérszála volt két nagyrovat, a Centrum és a Redivivus bevezetése. Az előbbi arra szolgál, hogy számról számra vendégül lássunk egy általunk

kiemelkedően fontosnak ítélt kortárs élő költőt, és új versei, a róla készített esszé-k tanulmányok, valamint egy nagy terjedelmű, fényképekkel gazdagított interjú közreadásával hozzájárulunk egy-egy alakuló életmű rangjának megszilárdításához, vagy éppen megemeléséhez. Juhász Ferentől Tandori Dezsőig, Bertók Lászlótól Borbély Szilárdig lassan az egész magyar élvonal szerepelt már. De szerencsére öregszenek a fiatalok, és rajtuk a sor, hogy beke-
rüljenek a Centrumba. A Redivivus, tehát újraolvasó rovatunkban a már lezárt életműveket kívánjuk új szempontokkal gazdagítani, a szövegértelmezés új lehetőségeit felcsillantani az érdeklődő közönségnek, de főleg a fiatal olvasóinknak. Babbitól Nagy Lászlón, Kassákon át Bella Istvánig, Erdély Miklósig sorolhatnám a fontos neveket. A megújulás másik alapköve, hogy az ezredforduló után megindítottuk a kiadót. Azoknak a tehetséges fiatal költőknek akartunk kötetbeli bemutatkozási lehetőséget biztosítani, akik a lapban már bizonyítottak. Ez annyira sikeres lett, hogy az idősebbek is jelezték, ők miért ne jelenhetnének meg nálunk. Így jött létre a P'Art sorozat. Lassan a századik könyv felé haladunk, és kötet-
eink kritikai fogadtatása nemcsak a számok tükrében impozáns.

A Hochroth Kiadónál a közelmúltban jelent meg Nagyon versek című kétnyelvű versválogatásod. Hogyan született meg ez a kötet?

A Hochroth európai kiadói hálózatának részeként indult meg tavaly a Hochroth Budapest, két kitűnő fiatal művész, Rónai-Balázs Zoltán és Jakatics-Szabó Veronika gondozásában. Kedvességüket mutatja, hogy velem indították a sorozatot. *Sehr Gedichte, Nagyon versek* címmel. Ez egy kétnyelvű kötet volt, egészen pontosan kétszer egynyelvű, mert külön volt a magyar, és külön a német. Nagyon elegáns, modern, szerethető sorozatot hoztak létre. És jó érzékkel választották ki hozzá a fordítót is, Széll Zsófia személyében, aki elsőrangú munkát végzett.

Szeptemberben Romániában Eminescu-díjat vehettél át román nyelven megjelenő verseidért. Mit kell tudni a díjaztaódaítélő Akadémiáról, illetve kik vesznek részt ilyenkor a díjadadón, hogyan zajlik az ünnepség?

Az Eminescu Nemzetközi Költészeti fődíjat a nevének megfelelően egy nemzetközi zsűri ítélte oda. Ők ismerték verseim

francia és spanyol nyelvű fordításait is, nem csak a románt. Korábban semmit nem tudtam erről a díjról, így csak a helyszínen, illetve azóta derült ki, hogy nem elhanyagolható nemzetközi rangot jelent. Alapításához olyan költőnagyságok adták a nevüket, mint Jevtusenko, Guillevic, Sanguineti, vagy az elméletíró Jacques Derrida. Megtudtuk, hogy korábban mindig az Eminescu Akadémia kebelén belül osztották ki a különböző szakmai díjakat, idén először léptek ki a nagyobb nyilvánosság elé ezzel a nemzetközi fesztivállal. A díjosztó ünnepséget zsúfolt ház előtt tartották a Művészetek Múzeumában. A külföldi vendégek mellett ott volt a helyi politika, a sajtó. Még az olténiai metropolita is beszédet mondott, és áldását adta ránk. Két felolvasó estet szerveztek körénk, és másnap kerekasztal-beszélgetésen vettem részt a költészet jövőjéről. Az eseményt övező médiaérdeklődést jól példázza, hogy a román országos kereskedelmi kábeltelevízió a fesztivál zárónapján egyenes adásban hívott meg minket egy stúdióbeszélgetésre, és a napilapok képes beszámolókat közöltek a fesztiválról. A román nyelvű verseskötetem 2014 tavaszán fog megjelenni a craiovai Europa Kiadónál. Balázs F. Attila, erdélyi származású, Szlovákiában élő magyar alkotó fordításában.

Magad is rengeteg műfordítást jelentettél már meg. „Hogyan viseled”, amikor saját verseid ültetik át idegen nyelvre, mennyire hagyod a fordítóra a munkát, mennyire veszel benne magad is részt?

Igen, műfordító is lennék, és erre büszke vagyok. Ma már kevesebb időm jut fordításra, de pályám első szakaszában elég intenzíven foglalkoztam a világirodalom hazai megismertetésével. Angol, amerikai, ausztrál, finn, izraeli és skót irodalmakat fordítok lassan harminc éve. Olyan munkáim, mint az ausztrál és finn költészeti antológiák, I.B. Singer *A Moszkát család* című nagyregénye, a Schindler listáját jegyző Thomas Keneally *Jimmie Blacksmith éneke* című regénye, vagy a kultuszíró, Anai Nin erotikus ciklusa, *A Vénusz deltája* ma már bekerültek a hazai irodalmi köztudatba. Ami a saját dolgaim átültetését jelenti idegen nyelvekre, azokhoz igazából nincsen közöm, a munkálataimban is csak konzultációk szintjén veszek részt. Friss példa, készül a norvég nyelvű verseskötetem, jövő májusra ígérik. Már háromszor leültünk Mathias Hoem fordítóval, és segítőjével, a

magyar származású Judit Sylthe asszonnyal. Közben voltak felolvasásaim Norvégiában, és a közönség reakcióiból látom: jó úton halad a munka, értik, amit érteni kell. Nagy lehetőség egy magyar költő számára a külföldi megmérettetés. Nem is annyira a piacra való betörés esélye miatt, hiszen verseskötet még nem aratott zajos sikert sehol idegen országban, hanem a szakmai presztízis, a jó hírnév és a táguló horizont okán. Ebből a szempontból szerencsésnek érezhetem magam, egyre másra jelennek meg a versesköteteim: spanyol, német, szlovák, norvég, román, héber, mandarin, sőt wolof és mandinka (afrikai) nyelveken. Az lesz csak a szép, amikor Gambiában hibátlanul mondják a neveimet az utcagyerekek. De ettől azért nem félnék annyira...

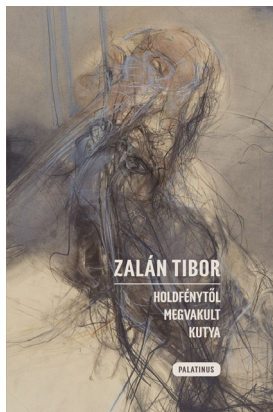
Vannak-e dédelgetett álmaid, vagyis olyan idegen szerzők, akiket feltétlenül lefordítanál magyar nyelvre?

2004-ben egy irodalmi program keretében modern magyar költészeti antológiát állítottam össze egy skót kiadó, a Carcanet számára. Persze meghívtak a könyv premierjére. Glasgowban és Edinburghban vettem részt egy-egy bemutatón, és utána azt kérdezték, van-e különleges óhajom, mert teljesítenék. Én azt kértem, segítsenek eljutni a skótok első nemzeti költőjéhez, Edwin Morganhez. A Scots Makar*, a remek költő és virtuóz műfordító kitartásának köszönhetően jelent meg ugyanis a magyar vers a világtérképen. József Attila, Weöres, Kassák, Nagy László verseit egyetemisták és versbarátok ízlelgethették az ő fordításában. Egy Glasgow melletti kisváros szociális otthonában találtam rá, és fél óráig, amíg el nem fáradt, másról sem beszélgettünk, mint a magyar költészet csodáiról. Végezetül azt mondta, ha lefordítok egy kötetre valót az ő verseiből, megadja az engedélyt, hogy ne kelljen a szegény magyar kiadóknak jogdíjat fizetniük. Edwin Morgan kilencvenéves korában, 2010-ben elhunyt, a kötetet pedig egyszer tető alá hozom, ha addig élek is.

LAIK ESZTER

* A Scots Makar egyfajta skót költészeti „rang”, mint „királyi bárd”

ZALÁN TIBOR *Holdfénytől megvakult kutya* című verseskötete a búcsúzás jegyében fogant. A lírai hang még József Attilát is meggyilkolná, miközben sorra születnek saját kései zsengei. **BOLDOGH DEZSŐ** recenziója.

Holdfénytől ébredő keserűség

Firkák és Kései zsengek közé szövődnek Zalan Tibor legújabb kötetének, a *Holdfénytől megvakult kutya*-nak a költeményei, tematikailag érezhetően a 2012-es *Fáradt kadenciák* folytatásaként, noha az ottani, formai szempontból fegyelmezett „egyhúrúságot” most stílusbeli variációk arzenálja váltja fel. „Nem változtat szövegén a dallam” – ahogy Határ Győző írta, utalva József Attila egyik motívumára.

Zalánnál az utóbbi évek verstermésai a melankólia, az élettől való búcsúzás jegyében fogantak – a fülszöveg is ezt támasztja alá. Remélhetőleg inkább újabb álruhák, gesztusok próbálgatásáról van szó, ahogy Keresztury Tibor fogalmaz: „egy minden-nel leszámolt ember szerepében beszél egy hang benne”.

Első olvasatra is komor hangulat árad a könyvből, a borító az utóbbi évtized(ek) egyik legpesszimistább kötetcímét hordozza. A matt alapszínű, sötéten lefelé indázó rajzolat halott varjútetemeknek vagy megfeketült, kiontott bél-hálózatnak tűnhet. Látószólag absztrakt ábrája mögül egy fekvő, ősz férfi rettenetes, vádló szeme tekint ránk. Kovács Péter érzékletesen kidolgozott festmé-

nye hangsúlyos bevezetés Zalán verseihez, a végromlás lelki fázisait megidéző kötet világához. A költő életművét ismerőknek nem meglepő a halállal való kísérletezés, a félelmek és sérelmek szét- és mintegy túlírásának pszichikus kényszere, ami igazi versíró esetében az egyetlen fedezék és talán a kiút ígérete is. A *Holdfénytől megvakult kutyában* mintha a menekülés lehetősége veszett volna el, talán tudatosan, maradt egyedül a kibeszélés mágája, amely nem nélkülözi az egykori neoavantgard korszak(ok) és a későbbi enigmatikusabb költemények stílusjegyeit.

A kötetnyitó *Firkák a kolostorból* címtelen, csillagokkal elválasztott versei a Zalánra jellemző improvizatív, metafora- és képhalmazó darabokból állnak. „*Valaki még mindig harcol érttem*” – írja az első oldalon, és ez a felütés a személyesség síkján a könyv legbiztatóbb kijelentése, reményt adhat költőnek, olvasónak egyaránt.

A motívumok a jelentéseit vesztett valóság bugyor-köreit értelmezik át rutinos, megidéző költői erővel: „*Kivilágítatlan fülkék / Egyikében sem könyököl senki / Az úrron át / langyos fekete hatyúvér szítál*”. Vagy például: „*Vakvezető kutya / az empire ebédlőasztal / csipketerítőire végzi el dolgát / belefe-szül nyögdéccsel közben / kidülledt szemét / majd kettévágja a délután*”.

A kötet egészének hangulatába befér, mégis váratlanul és kicsit zavaróan hat a cikluszáró vers végén a káromkodás, amelyet a költő a kolostor kapuin kívül ereszt meg. A trágárság mint motívum a későbbiekben is előkerül, és talán nem minden esetben igazolt a funkciója.

A *Napszilánkok* című, hosszú költemény a régi Zalán modorában íródott, felfogható akár mozaikszerű, szinte impresszionista hangulatot keltő posztavantgard versnek, részben témáját (délvidéki költők), másrészt tipográfiai megoldásait tekintve.

A *Perzselt fényképek* darabjai ismét új lehetőségeket mutatnak fel. Bár a *Janus lázbeszéde* az egykori nagy elődöt idézi meg, lehetne akár egy keserű ujjgyakorlat, némileg Utassy-ra emlékeztető, vágatlanul éles lírai pillanatfelvétel. A *Terasz* pedig mélyrétegeiben a *Hajnali részegséget* juttatja eszünkbe,

habár ez esetben nincs sem vendégség, sem ismeretlen úr: „A kertben a világ lakik / a világban tenyészik a kert / a kert fölött enyészik a terasz / és a teraszon / reggelre elmúlik a virrasztó / valamennyi látomása...”

Más megvilágításban ugyanez a helyszín már félelmetesebb képzettársításokat kelt: „...s kertben fölmeredt lába / valami dögnek / Akár az ég húsában a csillagok / zsizsegtek benne a férgek / az élet így élt a halált rágva / Fönről a hold tigrislángja / perzselt lefelé...” (Perzselt fénykép).

A rövid sorokba tördelt *Repülés-szimulátor*ból hiányzik a nyomasztó jelen tudata, a költő túlvilági békességgel képes szembenézni kitalált félelmeivel: „valahová / távolabbra / úszik el tőlem fejem / nem mozdulok / ringok a nemlét karján / ringok a zuhanásban / s nemsokára megérkezem”.

Találhatunk akár játékosnak is mondható, a költői logika fogalmi lehetőségeit végletekig felhasználó, mesteri stílusgyakorlatokat (Viszonyítások, Vereség-foltok), verses levelet egy valószínűleg hányatott életű festőbaráthoz: „bogarakat festettél már amikor festettél / vagy téglafalakat / melyek mögött az öreg Magritte köhécselt...” (Túl mögött).

Olyan permutációs technikával készült írást (*Törmelékek*) is olvashatunk, amelyik egyetlen Nietzsche-mondat önkínzó értelmezéséből emelkedik valódi költészetté. A kötetnek ebben a részében Zalán egyre kevesebb képi eszközt használ, inkább fogalmakkal operál, motívumai között állandóan visszatérnek a vér, a halál, a semmi, a pohár és a pipacs hagyományos szimbólumai. Ezek hangulatilag hasonlóakká teszik szabad folyású és kötött verseit.

Formai szempontból kifejezetten sokszínű könyvről van szó, expresszív beszédárادات mellett haikufizérek, önmagukat tükröző szonettek, áldalok, párrímes négysorosok, sőt még egy rövidfilm-forgatóköny is található a közel kétszáznegyven oldalas kötetben.

kú, nyers kísérleteinek tűnő szövegrészek. A már említett szét- és túlírtság itt mintha kifejezetten koncepció volna, egyszerre védekező és világpusztító mechanizmus.

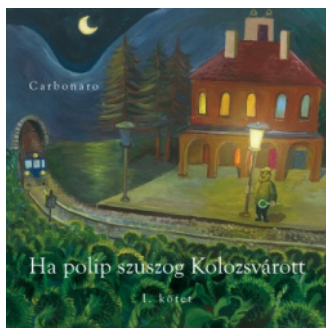
A *Laterna magica* és az *Ezüst szarkofág* darabjaiban számos átiratot, ajánló és búcsúzkodó verset olvashatunk, költőtársak és elődök jelennek meg néhány gondolat erejéig vagy akár egész költeményekben is. A késői József Attila visszatérő szereplője a könyvnek, hiába akarja meggyilkolni a lírai én az egyik versben. Rajta kívül felbukkan Tóth Árpád, Ady Endre, Juhász Gyula és Babits Mihály is. Utóbbi *Fekete országára* emlékeztet, annak delíriumos, modern átirata a ciklus címét adó *Ezüst szarkofág*: „...átjárt a lét ezüst szélverése / húsunkon és csontjainkon át / ontja az ezüst ég ezüst havát / verejtékes kitárt testünkre / ezüst szádban a kispárna csücske”.

Keserű beszéd ez, szándékoltan monomán, sötét líra, még mások hangját használva is, a végkicsengés szinte mindig ugyanaz. A címadó vers az egykori *Opus No 3.* egyik hosszú költeményének motívumát értelmezi át: „és kibomlik ami össze volt / kötve Hintaló vár a napon / felejtve Sír mint egy láncra vont / és holdfénytől megvakult kutya / A létre szólna de nincs többé / kedve szólni rá s nincsen oka / hallgatni...” [Lassan lép fontolgatva...]

A kötetzáró *Kései zsenigék* látszólag könnyed, fanyar és szintén tragikus hangulatokat sugalló világa mintha újra a *Firkákat* idézné, valamiféle „minden mindegy” állapotot és nyugtalan játszadozást is. Mindebben azonban benne van annak reménye, hogy a költészet végsőkéig feszített eszközeit túlélési gyakorlatként felhasználva talán mégsem kell szorongással fordulni a valóság felé.

Zalán Tibor *Holdfénytől megvakult kutya*ja fontos és igényes könyv. Nem a széles olvasóközönséghez szól, főként azoknak ajánlható, akik az életművet már ismerik, szeretik, és azoknak is, akik meghallják az igazi költészetet ebben a keserű, búcsúzkodó hangvételen.

SZŐCS GÉZA *Ha polip szuszog Kolozsvárott* című kötetében a haldokló barátnak, Sziveri Jánosnak mutatja meg Erdélyt, összevetve az egykori Tündérországot a jelen posványával. **FARKAS WELLMANN ENDRE** ismerteti a könyvet.

A Möszi és élettere

A Szőcs Géza 60. születésnapjának apropóján két könyv is megjelent 2013-ban, ezek közül egyik a kétkötetes *Ha polip szuszog Kolozsvárott* című retrospekciós szövegalbum, amely az újabb Szőcs Géza-művekre jellemző módon hangsúlyozottan intermediális jellegű. A másik az *Album amicorum* címet viseli, ezt Szőcs barátai adták ki Kolozsvárott.

A könyv recepcióját illetően – a Polipról van szó – érdekes adalék, hogy ismét nem ütötte át különösebben a kritika ingerküszöbét, de hát megszoktuk, hogy Szőcs Géza könyveivel az utóbbi időben ez történik. Az irodalmi lapok alig vettek róla tudomást, mindössze a Székelyföld augusztusi számában olvasható Ambrus Lajos *Mitől petróleumszagú az erdélyi költészet?* című recenziója a könyvről, valamint a Forrás folyóirat novemberi számában Csapody Miklós *Sziveri-mesék (Carbonaro: Ha polip szuszog Kolozsvárott I-II. kötet)* című írása.

A Polip szerzője Carbonaro, és itt el is kezdhethetnénk szólni a mesét, hogy ki ez az alteregó, aki már Szőcs Géza nevében írt egyszer egy könyvet nem is olyan régen, *Carbonaro éjszakái* címmel. A név és álnév kérdése azonban Szőcsnél motívum, a kérdésre adandó válaszhoz támpontokat az imént említett kötet

adhat annak, aki feltétlenül meg szeretné válaszolni, de néhány szöveghely még adódik az életműben, pl. az *Az al-legóriás ember* oldalain.

E szövegalbum multimediális vonala ezúttal hangsúlyosabb is, mint pl. *Az al-legóriás ember* című verskötetben, Jánosi Andrea kolozsvári képzőművész illusztrációi révén teremődik meg az a virtuális Kolozsvár és Erdély, amely egybeíródik Szócs szövegeivel, hiszen egyedül a fantázia hivatott újrateremteni azt a külső és belső világot, amelynek e történetek a tükröződései. A könyv első, feketével nyomott oldalának egyik sarkában Sziveri János arcát látjuk, amint egy motoros gyászbátár ablakából bámul kifelé, s ha nagyon okosak akarunk lenni, azt is mondhatjuk, hogy innen néz a könyv további lapjaira, innen segít emlékezni Szócsnak. Nem véletlenül, hiszen neki szól a *Polip*, vagyis Szócs beemeli őt az emlékezésnek eme sajátos diskurzusába, néhol ő a megszólított, a főszereplő vagy egyszerűen a beszélgetőtárs, vagy a csendes és figyelmes alteregó, aki az emlékezés szolamait figyelemmel kísérve hitelesíti azokat, azáltal, hogy valóságtartalmukat nem kérdőjelezi meg.

A szerző maga határozza meg a szövegek műfajiságát mindjárt a kötet elején: lírai fabulák, transzilván abszurdok, szürrealisztikus kétpercesek, az emlékezés és felejtés pólusai között maguknak helyet kereső képkockák, amelyek szöveggé szerveződve kvázi-beszélgetésekké rendeződnek.

A hangsúly az emlékezésen van, ha nem így lenne, semmi sem indokolná a második kötet létrejöttét, hiszen egy haldokló vigasztalásához – aki ráadásul sohasem látta a történetek helyszíneit – semmi szükség nincs egy külön kötetnyi jegyzetre, de az önmagunk vigasztalásához már igen. A vigasztalás önmagában véve kegyességi gesztus, az emlékezés pedig önmagában vett felelősség is. Az assmanni értelemben vett kommunikatív emlékezet szegmenseit az alkotói intenció rendezi újra – ebben az értelemben beszélhetünk felelősségről, a történelmi vagy a kulturális imperatívusz sajátos megnyilvánulásáról, amely Szócs utóbbi műveiben (*Limpopó*, *Carbonaro éjszakái*, illetve a *Ha polip szuszog Kolozsvárott*) eléggé szembeötlő. Pláne, ha figyelembe vesszük, hogy a történetek 1989-es keletkezésűek. Sőt, ez idő tájt Szócs Géza számára Kolozsvár ugyanolyan mesebeli

helynek számított, mint Sziverinek, hiszen a lábát sem tehetette be Románia területére. Nyolcvankilenc után pedig az derült ki, hogy Erdélyben az abszurd műfaja ma sem divatjamúlt.

A tündéri Erdélyről szóló történetek egy része személyes jelleű, egy része pedig adatolható, bár Szócs Géza együtt él Erdély történelmével és mítoszaival, újra- és felülírva a tényeket, ezáltal még misztikusabbá és érdekfeszítőbbé téve a köztudatban élő Erdély-képet és fogalmat. A könyv szervezőelve mégis az emlékezés, a történetek visszatükrözése és személyes élményekkel való egybejátszása nemcsak a haldokló barát számára bemutatandó beszámoló, hanem az olvasó is ebbe a szerepbe kerül: haldoklóként szembesül a haldokló Tündérországgal, amelynek legtitkosabb és legizgalmasabb meséiről épp e könyv lapjairól értesül. Ez a halálközelség mint állapot a történetek kulcsa: ha az alapsztorit vesszük, Szócs gesztusát, amely szerint a haldokló Sziverit vigasztalja, úgy, hogy tudja jól, barátja számára teljesen mindegy, miről szólnak a történetek és ezek igazságtartalmát sem fogja soha ellenőrizni. Vagyis a történetekben újraírt és újrateremtett Erdély az önreflexió miatt fontos, a múltba néző néhol rezignált, néhol humoros számvetésből az a Szócs Géza beszél ki, akit a rendszerváltás előtről ismertünk, aki ennek – a bármilyen – Erdélynek a lelkiismerete volt. A történetek újra-rajzolják a mitikussá íródó Erdély régi moralitását, felbukkan bennük annak a kultúrának és történelemnek számtalan értéke, amelyek Tündérországgá avatják. Külső, tapintható és belső, titkos, szürreális mesevilággá is. Ez lenne a halálközelség másik dimenziója, ahogyan a könyvborítón a kiadó ajánlásában is olvashatjuk: *„Szócs Géza huszonegy története, mint huszonegy lámpás világítja meg Erdély holttestét a felejtés alkonyatában”*. Ez az imminens történelmi halálközelség áll természetes párhuzamba a költőbarát (vagy alteregó) személyes halálával, és a halál pedig elkerülhetetlenként tételeződik minden könyvön belüli és kívüli vonatkozásban.

A halál nemcsak történelmi, hanem szellemi szempontból is imminens, Erdély úgy rajzolódik ki ezekben a történetekben, mint letűnt korok szellemi fellekvára, amely jelenünkben értékei hiányában furcsa homogén posvánnyá változott. Itt Szócs elsődleges célpontja az irodalom, az irodalmi élet, amelyet az egyik – kivételesen nem abszurd és csak kicsit szürreális – tör-

ténete végén petróleumszagúnak diagnosztizál és elhatárolódik tőle. A történet címe (melyben felbukkan egy kicsit József Attila meg Faludy is): *Lángoló udvarlás*.

Erdély története az erdélyi románok története is, az együttélés számos interakcióra kínál lehetőséget. Az egyik transzilván abszurdban, amely *A hegyekben* címet viseli Szőcs épp az erdélyi magyar fül számára a már-már vicces téma, a román nép dák származásáról szóló elmélet mentén generál egy újabb történetet. Ebben az állítólag dák nyelven beszélő hegyi román család feje őt is dák identitással ruházza fel búcsúzóul. A történet önmagában a nyelvi identitás problematikájával (is) foglalkozik, bevezetőjében hangzik el a román sofőr szájából a Mörszi kifejezés, a román nyelvű anyázó formula, amelyet az erdélyi köznyelv kontaminálódására hajazva Szőcs Géza finom humorral aknázik ki a szövegben.

A *Polip* történelmi, politikai, nyelvi, képi, poétikai és magánéleti regiszterei sajátos Erdély-képet körvonalaznak, a szerzői emlékezet átírásában megalkotott virtuális hazát, az Erdély régebbi és újabb történeti idejének metszéspontján, valahol ezerkilencszáznolcvankilenc körül. Ebbe a legkönnyebben időbeliségében megragadható, de térbeliségében is behatárolható Tündérországba invitálja Szíverit, ide szándékozik beavatni a halálba készülő barátot, ezt kínálja fel neki vigasztalásul. Mi azonban valamelyest jobban is megismerhetjük ezt a világot, amely sajnos nem csak szövegvilág, és történetei végkifejlete sem csupán a fikcionalitást érinti... A polippá váló hullócsillag is valami ilyesminek a metaforája, a szimbólum feloldódása a szürreális dimenziókban.

MIRCEA ELIADE, a neves valláskutató *Dionüszosz kertjében* című kötetének novellái a létezés alapkérdéseivel és természettudományos rejtélyekkel foglalkoznak. **BALOGH GYULA** értékelte a kötetet.

A fiatalodás titkának könyve

A hazai olvasók előtt nem teljesen ismeretlenek Mircea Eliade szépirodalmi művei, mégis okozhat meglepetést a Metropolis Media harsány színektől pompázó, puha borításban megjelent tudományos-fantasztikus novellaválogatása, a *Dionüszosz kertjében*. Korábban is olvashattuk már magyarul a *Különös kalandok*, a *Serampuri éjszakák* vagy a *Honigberger doktor titkai* című könyvét, de Magyarországon feltételezhetően tudományos munkái (*A szent és a profán*, *A samanizmus*) népszerűbbek. Némileg csalódhat, aki a nyolc novellát tartalmazó kötetet fellapozva a vallástudós szakmai írásában megjelenő, rendszerszerű gondolkodás lenyomatát várja.

Az eleve komoly háttértudást igénylő novellák olvasását a szerző stílusbravúrai is megnehezítik. A történetek kusza vonalvezetése, az idősíkok keveredése, a valóság és álom egymásba csúsztatása, a műveket átszövő előre- és visszautaló kommentárok, a különféle elbeszélői technikák felvonultatása rendkívül ingoványos útra terelik az olvasót.

A szereplőket a román paraszttól kezdve az SS-tiszteken át az amerikai újságíróig ugyanaz a kérdéskör foglalkoztatja: az emlékezés működése és a test regenerálódása.

A kötet legizgalmasabb írása talán a *Hamis ifjúkor*, melyből 2007-ben Francis Ford Coppola rendezésében *Fiatalság nélküli fiatalság* címmel mozifilm is készült. A történet öngyilkosságra készülő hősébe az utolsó pillanatban villám csap, Dominic doktor azonban nemhogy belehalna a traumába, hanem a kórházban fekve fokozatosan megfiatalodik. A csodás jelenséget az orvos megmagyarázhatatlan szellemi gyarapodása kíséri. Sorra emlékezik vissza az emberiség felhalmozta ismeretekre, és közben ráébred: „Tehát ugyanarról van szó!”. A világon minden egy és ugyanaz.

A tábornoki egyenruhák és a Rangrejtve Buchenwaldban főszereplője, Ieronim, hasonlóképpen jár, ő a házuk falán látható foltok értelmezéséből jut el a megvilágosodáshoz. „– *Hogyan mutassam meg a többieknek?! – emelte fel hirtelen a hangját. – Hogyan mutassam meg nekik, hogy ugyanaz a fény rejtőzik mindenütt, minden dologban, bármilyen csúnya is legyen az? Bármilyen nedvességfoltban egy falon, bármilyen sárfoltban?*”

A *Hamis ifjúkor* alapötletéből kiindulva, vele párt alkotva dr. Tătaru emberkísérleteit, a sejtek megfiatalíthatóságának lehetőségét mutatja be *A három nővér* című novella. A doktor felfedezi, hogy az agyat megfelelő területen érő, hatalmas erejű áramítás test és szellem regenerálódásához vezethet. Az állam azonban felfüggeszti a kísérleteket.

A novellák cselekményének ideje a második világháborút követő két évtizedre tehető, a *Pelerin* cselekménye 1969. május 19-én kezdődik. A roppant infantilis fordulatoktól hemzsező történetben a hatóság a Scînteia című, központi pártlap nyomdahibás példányaiból fejti meg a világ egészét érintő forradalmi törekvés nyelvét, kódrendszerét. „*Boldogok a lelki szegények: mert övék a mennyeknek országa. (...) Ez az egyetlen román nyelvű üzenet, és csak az ugandai holdnaptár segítségével lehet megfejteni...*” Az elbeszélés ugyanakkor a román kommunista diktatúra visszasságaiába is betekintést enged.

Az álomszerűen megfogalmazott, *Iván* című háborús novella halott katonák túlvilági visszaemlékezéseire épül. Az árkok helyszíne egy román falu a háború végnapjaiban. A lakosság és a megszálló német katonák közti filozófiai eszmecserék abszurditása a kötet legerőltetettebb darabjává teszi az írást.

A *Dionüszosz kertjében* című novella viszonylag egyszerű utalásrendszerben fogalmazza újra Orpheusz és Eurüdiké történetét. „– Nem kellett volna visszanézned – szakította félbe Leana. – Soha ne nézz vissza Adrian! Mert ha még egyszer megteszed, elveszítjük egymást. Örökre...” A szerencsés módon újra egymásra talált fiatalok hitvallása szólal meg közös szerzeményükben, a *Dionüszosz kertjében* című dalban, mely ezzel a hivatkozással érthető módon válik a teljes kompozíció címadójává is. Ez az ars poetica a következőképpen hangzik: „Csak a költészet képes megváltani minket, csak ez változtathatja meg az embert”.

Az eredetileg '68-ban összeállított kötet akár mottóként is felfogható gondolatát a *Rangrejtve Buchenwaldban* Ieronimja fogalmazza meg: „Azt tettem, ami mindegyikünk dolga, mindenkié a 20. század második felében: újra fel kell találnunk mindent a beszédétől Pascal fogadásáig, a szerelemtől az intézményekig, az erkölcsig és a tornáig”.

A művészetfilozófia, a vallástörténet, a természettudományok bevonása ellenére Eliade nem kizárólag a szakértő közönségnek kínál olvasnivalót. Talán túlzó lenne a kötet egészét a sci-fi műfajához sorolni, de a történetek jellegét tekintve az író célja egy szélesebb réteg megszólítása lehetett, azoké, akik kedvelik az említett műfajt. A novellákban szereplő művészek, tudósok, katonák fantasztikus történetei tudományos terheltségük és kusza szerkesztettségük ellenére a létezés alapkérdéseivel foglalkoznak, amelyeket újraolvasva kirajzolódik Eliade zsenije.

NICOLÁS GÓMEZ DÁVILA kolumbiai filozófus gondolatait első ízben az Irodalmi Jelen online felületén ismerhette meg a magyar olvasóközönség, a 2011-ben indult esszesorozatban. **HUDY ÁRPÁD** fordításai és kommentárjai 2013-ban nyomtatásban is megjelentek *A modernitás remetéje* címmel. **MOSONYI KATA** értékelte a könyvet.

A reakció majdnem génusza

A kiváló tárcáiról ismert publicista, nyelvész, az Irodalmi Jelen olvasószerkesztőjeként dolgozó Hudy Árpád német nyelvből fordította le, kommentálta és tette közzé a nálunk eddig ismeretlen kolumbiai szerző gondolatait, elmélkedéseit születésének századik évfordulójára. A kötet „a modernitás remetéjének” nevezi Nicolás Gómez Dávilát, azon külfölcök egyikét, akiket Váradi Róbert felsorol (többek közt Cioran, Kierkegaard és Schopenhauer) az ÉS október 25-i számában, a kötetéről írott recenziójában. (*A lét energiaminimumán*)

A biztos anyagi háttérrel rendelkező, gazdag polgári családból származó Dávila huszonhárom éves korától kezdve haláláig ideje nagy részét a Santafé de Bogotában lévő villájának könyvtárában töltötte, ahol górcső alá vette a világot, és feljegyezte kritikai észrevételeit. Hosszú ideig úgy tűnt, hogy csak az asztalfiókjának. Meglepő, hogy nem tartott közvetlenebb szellemi kapcsolatot honfitársával, a világhírű íróval, az 1982-ben Nobel-díjat nyert Gabriel García Márquezzel, sem a szomszédos dél-amerikai állam, Peru neves alkotójával, Mario Vargas Llosával. Őket ugyan a történelem viharai távolabbra kényszerítették, de

művészetük nagy hatással volt az európai irodalomra, beleértve a kortárs magyar prózát is.

Dávilát az ismeretlenségből bátyja, a szintén írogató Ignacio emelte ki, aki 1954-ben *Notas* címmel 100 példányos magánkiadást készített az addig megírt szövegekből. Ezt később, az 1970-es évek végétől újabb, bővített kiadások követték, majd Dávila lánya, Rose válogatott az aforizmákból az olasz kiadás számára. Ezután a bécsi Karolinger Verlag révén német, utóbb francia, lengyel nyelvű kiadások következtek. Dávilát bogotai otthonában többször is meglátogatta egy német tisztelője, Martin Mosebach, s az ő esszéjének címéből (*Remete a lakott világ szélén*) eredeztethető a mostani magyar kiadás címadása. Hudy Árpád gondosan feltérképezte az anyagot, idéz a *Die Zeit* 2004-es (*Az utolsó reakciós*), illetve a *Spiegel* 2006-os Dávila-értelmezéséből.

Dávila komplex világlátásához nagyban hozzájárultak Európában töltött évei. Hatéves korától szüleivel Franciaországban lakott, Párizsban a bencéseknel mélyítette el ismereteit. Több nyelvet elsajátított, dánul S. Kierkegaard miatt szeretett volna megtanulni, hogy műveit eredetiben olvashassa. Közel állt hozzá a dán filozófus világszemlélete, így ez a szentencia is: „[a]z emberi egzisztencia az örökkévaló és a mulandó koegzisztenciája, és a szorongás és kétségbeesés az örökkévalóság kiáltása földi életünkben”. (*Halálos betegség*) Leginkább a kötet harmadik fejezetében (*Az ördög hisz Istenben*) érhető tetten hatása.

Valójában Dávila legtöbbet az antikvitásból merített, Platónról így vélekedik: „Az egész filozófia egy széljegyzet Platón *Dialógusaihoz*”. Mellette még Kantot fogadta el órakulumnak: „A modern filozófia csupán kiegészítések sora Kant gondolkodásához”.

A huszadik század első felének élénk szellemtörténeti élete megfelelő alapnak bizonyult meglátásaihoz. Spengler *A Nyugat alkonyával* megkérdőjelezte a nyugati kultúrtörténet fejlődésének fenntarthatóságát, ezzel máig hatóan befolyásolta a szellemi elitet. Hatással volt a román származású francia író, filozófus, E. Cioran kételyfilozófiájára, az olasz Julius Evola individualista eszmerendszerére, s legfőképp a francia filozófus, René Guénon gondolkodására. Guénon a kifulladás nyugati civilizációt szembeállította a hagyományörző keleti kultúrával. A modern világ válsága című könyvében (1946) szisztematikusan végigköveti a nyugati gondolkodás eltor-

zulását, melynek okát a princípiumoktól való elhajlásban látja. Ösz-szefüggő rendszere sok ponton érintkezik Dávila megállapításaival. Ezzel kapcsolatban a magát reakciónak tartó kolumbiai gondolkodó ezt írja: „*A reakciós – a felvilágosodással vitatkozva – nem az egyetemes elvek létezését tagadja, hanem azt, hogy a felvilágosodás által hirdetett elvek ezek részei lennének*”.

A szerző az élet szinte minden területét kritizálja: a világ szekularizálódását, az egyház modernizációját, a demokratikus társadalmi berendezkedést, az anyagiasság eluralkodását, a gazdasági válságot, a tömegkultúra igénytelenségét. Különbséget tesz Nyugat és Kelet szemléletmódja, kultúrája között, a kötet kilencedik fejezetében ezt olvashatjuk: „*A kínai festészettel összehasonlítva a nyugati pusztán a zseniális vulgaritás benyomását kelti*”. Napjainkra nézve is helytálló észrevétel a következő: „*Korunk legjelentősebb történelmi ténye (...) egy új kínai állam létrejötte*”. „*Kína világias és civil szelleme szociális és politikai elképzelésekké alakítja a valóságos eszméket*” – állapítja meg éles szemmel.

Megállapításai igen szellemesek, találóak, de e kötet alapján Dávila nem annyira eredeti gondolkodó, mint említett kortársai. Ennek megítélésében Hudy, a lelkes fordító kommentárjaiban egy kissé túloz. Nem nevezhető rendszeralkotónak sem, ennek okát a szerző *A filozófia életmód* című fejezetben megmagyarázza.

A kötet műfaja önmagáért beszél: széljegyzetek, glosszák, aforizmák, minieszék, helyenként frappáns szentenciák találhatók benne. A tizenharmadik oldalon összeír a szerző, a fordító és a szerkesztő szándéka: „*az ókori filológusok segédeszközét, a telerkercsek, fóliánsok szélére vagy sorai közé iktatott kommentár*” módszerét alkalmazzák. Hudy Árpád is rendre fel- és átvezet, összekapcsol, véleményez, ellentétez, kiegészít. Kérdés azonban, hogy helyes választás volt-e ez a szerkesztési módszer? Nem lett volna szerencsésebb egy *Előszó*val bevezetni az olvasót a kolumbiai szerző világába, majd szabadjára engedni az amúgy nagyszerűen összeállított tizenkét fejezet gondolatfutamait, esetleg számokkal, apró jelekkel elválasztani őket? Mennyit segíthetett volna egy összegző utószó? Követendő minta lehetett volna La Rochefoucauld *Maximák* című kötete, magyar fordításban Szá-vai János utószavával. Úgy az egész kötet áttekinthetőbbé, elegánsabbá, vonzóbbá vált volna.

A tipográfia viszont segít az egyes részek elkülönítésében. A Dávila-gondolatok fettel (félkövérrel) szedettek, kurzívval (dőlttel) található a vonatkozó szakirodalom, és normál betűtípussal a kommentárok. Más kérdés, hogy szükséges-e megtámogatni Dávila megállapításait, nem veszítenek-e így súlyukból.

Ha meg kellene határoznunk Dávila kultúrtörténeti helyét, szerepét, akkor őt „*majdnem géniusznak*” nevezhetnénk, metafizológusnak, akinek életműve a „*nincs és mégis van*” határmezsgyéjén mozog, aki önkéntes elzárkózása folytán leginkább önmagával kerülhetett ellentmondásba. Erre jó példa az olvasásról szóló, tizedik fejezet. Élete súlyos paradoxona ez: „*A legrosszabb helyzet: egyszerre érezni, hogy igényünknek megfelelni lehetetlen, és hogy mégsem vagyunk képesek lemondani róla*”.

A közreadott válogatott írásokon érezhető valamiféle apologetikus attitűd. A modern világ elleni tiltakozása gyakran nem más, mint egy egzisztencia önvédelmi reakciója. Emiatt néha túlzásokba is esik a szerző, gyakran sarkosan fogalmaz, például akkor, amikor a filozófiától a következőt várja el: „*Csak abban a filozófiában bízom, amely igazolja az elementáris vallási nézeteket*”.

Bőven találhatóak a kötetben nagyon tiszta, szellemes, aforisztikus megállapítások, így a következők: „*A legnagyobb modern téveszme nem az, hogy Isten halott, hanem hogy az ördög az*”. Vagy az emberről szólva: „*Senki sem hiszi magát annak a kevésnek, ami valójában*”, illetve egy szarkasztikus megállapítása: „*A megbocsátás a megvetés kifinomult formája*”. Egyik egyszerűségi szentenciája szinte szó szerint egybeesik a francia Simone Weil gondolatával: „*Szeretni annyit, mint úgy látni egy lényt, ahogyan Isten látja*”.

A rövidebb aforizmák, glosszák hatásosabbak, mint a miniesszék, és sajnos a fordítás helyenként nem adja vissza tisztán a gondolatot. Például a 27–28. oldal két szakasza, a 37. oldal „*extravagáns katasztrófák*” jelzős szerkezete, a 46. oldal politikáról szóló részlete, a 85. oldal olvasóról szóló eszmefuttatása. Ennek háttérben mindenekelőtt a németből való átvétel húzódnak meg.

Mindezek ellenére a 12 fejezet mindegyikében találunk meglehetősen, többnyire provokatívan kritikus, gyakorta ironikus vagy önironikus meglátást. Dávilat, mint kortársait: Evolát és

Guénont is a világban tapasztalható igazi intellektualitás hiánya sarkallta írásra, a „profán” filozófia és a „profán” tudomány eluralkodása, a modern civilizáció merőben materiális jellege, haszonelvűsége, valóságos szörnyeteggé válása.

Hudy Árpádot a legnemesebb szándék vezérelte, amikor válogatást készített a magyar olvasók számára. A kötet izgalmas részletei a Dávila korában ugyancsak tabudöntőgető gondolatok arról, hogy a nép nem demokratikus, illetve ide sorolható az evolucionizmus kudarcának ismertetése is. Előbbiről így beszél Dávila: *„A demokrácia az a rendszer, amelyben az igazságos és az igazságtalan, az ésszerű és a képtelen, az emberi és a bestiális mibenlétét nem a dolgok természete, hanem választási eljárás határozza meg”.*

Dávila nem kímél senkit és semmit. Szóvá teszi az igazságtalanságot – beleértve nemzetet, eszmét, emberi gyarlóságot, vallási megalkuvást. Az utóbbiról így ír: *„Miután nem sikerült elérnie, hogy az emberek tanítása szerint éljenek, a jelenlegi egyház elhatározta, hogy aszerint tanít, ahogyan az emberek élnek”.* Ezek a törszúrásszerű megállapításai napjainkban ugyanúgy érvényesek, s talán vannak, amelyek igazán csak most teljesülnek be. Mert az ember – antropológiailag – nem változik. Mellesleg ez is Dávila-tétel.

Azért akad melléfogása is a kolumbiai filozófusnak. Az irodalmi műfajokról szólva a regény halálát jósolta meg, ennek ellenére ma különösképpen sokszínű a regényvilág: ábrázolás, technikai újítás, tartalom tekintetében is.

A kötet szerkesztésének lélektani szépsége, hogy a zárófejezetben a szerző szemünk láttára vívódik, lelkileg lemezteleníti önmagát, vallomást tesz. Végül kimondja, ami géniuszának magányosságra ítéltségéből fakad: *„Egy nagy értelem karikatúrája vagyok”.* E könyv olvasása után talán mi is másként látjuk a világot, s benne magunkat is – s remélhetőleg nem egészen karikatúraként.

A modernitás remetéje – Nicolás Gómez Dávila: Széljegyzetek a töredékek katedrálisához
Fordította és kommentálta: Hudy Árpád. Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2013

BENEDEK SZABOLCS *Focialista forradalom* című regénye az 1954-es berni világbajnoki döntő elvesztése utáni tiltakozásokat, az 1956-os forradalom előzményének tekintett zavargásokat mutatja be egy pesti bérház lakóinak életén keresztül. **GABORJÁK ÁDÁM** értékelte a könyvet.

Focializmus

Benedek Szabolcs prózaíró a legtöbben talán a századfordulós Budapesten játszódó, misztikus regényei (*A végróf*, *A végrófnő*, *A vértanú*) miatt ismerhetik, a trilógia utolsó kötete 2013 tavaszán jelent meg. A József Attila-díjas szerzőnek ez már a tizennyolcadik könyve.

Foci, nemzeti tragédia és forradalom. Manapság keresni sem lehetne jobb témát. Ráadásul szerelem is van benne! Telitalálat! A szerző annyira jó érzékkel választott témát, hogy több futballrajongói oldal is hírt adott róla, sőt még a Digi Sportba is bejutott, ami mostanában elég nagy szó egy szépirodalmi könyv esetében. Benedek futball iránti érdeklődése egyébként nem új keletű, erről meg is győződhetünk *A végrófnő* egyik fejezetében, amelyben egy korabeli Ferencváros–MTK meccsre kalauzolja el olvasóját. *A Focialista forradalom* talán kevesek által ismert témájáról Benedek Szabolcs több interjúban is elmondta, hogy először 2001-ben találkozott az esettel, amikor az Eső szerkesztőjeként kapott egy esszét Ember Máriától, az események egyik szemtanújától. Az 1954-es berni döntő nem előzmények nélküli az irodalomban sem.

tos mélyére és Darvasi *A titokzatos világválogatott* című kötetének novellái (pl. *A másik berni csoda*) is foglalkoznak a témával. Az említett művekben a futball szorosan összekapcsolódik a nemzettudattal, kiterjed az élet minden területére, s olykor még mitológiai magasságokba is emelkedik.

Benedek azonban azt a folyamatot követi figyelemmel, hogy a vereség miként lépi át a sport kereteit, s válik politikai tiltakozási formává. A kötet tehát a fociról kevésbé, sokkal inkább az adott történelmi szituációról szól. Ez a szemléletmód viszont a szerző *Budapest vőlegényei* és *Az élcapat, avagy a Tanácsköztársaság 1919* című regényeihez vezet vissza.

A Focalista forradalom a mai napig tragikusnak tartott 1954-es berni világbajnoki döntő elvesztése után kirobbant tiltakozásokat, az 1956-os forradalom előzményének is tekintett zavargásokat mutatja be egy pesti bérház lakóinak életén keresztül. A kötet meglehetősen vegyesre sikerült. Remek a nyitány, a ház és lakóinak bemutatása, leírása. A szereplők magukban hordozzák a 20. század különböző történelmi konfliktusait, traumáit. Ez a feszültség már rögtön az első lapokon megjelenik: „*A lakók egy időben még úgy emlékeztek, hogy az oroszok hordták el a vasrudakat, Balla elvtárs azonban fölvilágosította őket, hogy tévednek, mert a fasiszták tették, akik álnokul magukkal hurcolták a rács elemeit Nyugatra, ahol hamarosan minden darabja amerikai hadiszákmány lett. Bizonyára már át is szállították az egészet az óceánon, és beleépítették valamelyik tőkés vérszívó villájának a kerítésébe*”.

Az első fejezet szinte tökéletes, mintha egy kamaradarabban lennénk. A lakók megelevenednek, a klaffogó kalucsniban szaladgáló Balla elvtárstól a muskátlikat akkurátusan a napfény után tologató Kohárnéig. Mindeközben remek párbeszéddek tematizálják az Aranycsapat körüli politikai-társadalmi rajongást és kétségeket, a vasárnapi ünnepi esemény körüli „kötelező” felhajtást, s a politika frázisait. Kár, hogy a regény ezt a szintet nem képes tartani. Amint elhagyjuk az épületet a forradalom kedvéért, bajban vagyunk, s mintha az elbeszélő veszne el a forgatagban az olvasó helyett.

A legnagyobb problémát a történet sematikusága és a leíró nyelv színtelensége jelenti. A megmozdulások ábrázolásakor

igencsak közhelyes leírásokba futunk bele: *„Mindenfelé dühös és ordibáló emberek. A tömeg már nem csupán zsongott és morajlott, hanem zúgott, bömbölt és harsogott. Akár egy hatalmas, ezerfejű fenevad. Juliék még soha nem láttak ilyet. Ez egyáltalán nem úgy nézett ki, mint egy május elseji felvonulás. Ijesztő volt, rémisztő. Nagyon tisztán lehetett érezni, hogy ez a tömeg bármire képes. Ereje van. Azt tehet, amit akar”*. Az elbeszélő többször gyözköd minket arról, hogy a *„világбайnoki döntő kizökkentette a dolgokat az ismerős kerékvágásból, és valami nagyon szokatlan készülődött Budapesten”*, ám ennek különlegességét, szokatlanságát valahogy nem sikerül visszaadnia. *„Ezerfejű fenevad”*-ként láttatni a megmozdulásokat nem túl eredeti gondolat, legalábbis egy szokványos hétfégi Újpest–Fradí rangadó után jobb formában lévő drukkerék összecsapásához képest délutáni matinénak tűnik ez a leírás. Holott elvileg ez egy igen nagy megmozdulás volt az ország történetében. Ennek ellenére egyszerűen nem éri el az ingerküszöböt, s az olvasónak valahogy emiatt még Robi és Kati bimbódzó munkásrománcához sincs kedve szurkolni.

Amikor Robi a rejtélyes, a szereplők által is rettegett, s a mai olvasók legtöbbje számára szinte elképzelhetetlen helyre, az ÁVH egyik börtönébe kerül, a félelem helyett jóformán egy átlagos, sokszor hallott börtönpanelt kapunk sötéttel és rendületlenül csöpögő csappal. Még nagyobb gond, hogy mintha Robi sem aggódna, hanem unatkozna benn, ezért gyorsan megvilágosodik az apjával kapcsolatban. Akadnak logikai következetlenségek is. Például Balla elvtársat, aki az első fejezetben nagyon gondosan felépített karakterként, hírhű kommunista besúgó-házmesterként lép elénk, hirtelen lelkes forradalmárként látjuk viszont az utcán, magyarázatot azonban csak jóval később kap az olvasó. Ne is csodálkozzunk, hogy Balla elvtárs is zavarba jött a nyakába került zöld-fehér zászlótól.

Ugyanígy gondban lehetünk a kötet mondanivalóját illetően. A *Focialista forradalom* felveti ugyan annak a lehetőségét, hogy sport és ideológia viszonyrendszerére kérdezzen rá, ám ez kimerül abban, hogy a szereplők ellőnek néhány igencsak közhelyesnek ható gondolatot: *„A fodból komoly dolog. Nem szabad alábecsülni. Egyáltalán nem játék. Nagyon sok mindenre használható. Ezzel a kommunisták is tisztában vannak. Csak*

elszámították magukat. A válogatott csapat kikapott, és erre az eshetőségre nem készültek fel”. És persze a rendszerrel elégedetlenkedők gondolatai is felskiccelődnek. Ennél mélyebbre azonban itt sem látunk. Így arra a kérdésre sem igazán tudunk érdemben válaszolni, milyen összefüggések lehetnek a focialista forradalom és 1956 eseményei között. Már csak azért sem, mert utóbbi időszakot kissé bátortalanul, szerényen és csendesesen át is ugorja a könyv.

A történet háttérében végig ott találjuk a Horthy-korszak és a nyilasok tisztogatásait, ami leginkább az ex-nyilaskeresztes Balla és a horthysta főtsízt Kerepeczky vitáiban csúcsosodik ki. (Utóbbi egyébként az egyik legerősebben kidolgozott figurája a könyvnek.) A tüntetők ennek megfelelően zsidóznak is rendszeren. Ráadásul a regény vége az 1966–1967-es zuglói nyilaspert eleveníti fel, ami mégiscsak azt sugallja, hogy a szörnyűségeket elkövető ex-nyilasok szépen belesimultak a szocializmusba. Éppen úgy, mint Balla elvtárs, aki egyébként végignézte, ahogy az apját a kommün idején a Lenin-fiúk agyonverik, tehát valójában személyes sérelmek miatt sodródott közéjük. A szövegekben azonban ezek csak felvillanások, kiaknázatlan területek. A *Focialista forradalom* nem akar többletinformációval szolgálni sem a korról, sem a politikai-történelmi helyzetről, így megelégszik azzal, hogy csak rápillant a témára, nem elemzi mélyen a konfliktusokat. A könyv minden szempontból egy biztonsági zónán belül marad, holott ennél jóval merészebben többet is vállalhatott volna.

Összességében a *Focialista forradalom* egy tisztességgel, de kapkodva megírt könyv. Izgalmas témaválasztás kevésbé izgalmasan elbeszélve. Akik szeretik a történelmi tényeken alapuló, sporttörténeti vonatkozásokkal is rendelkező könyveket, és könnyebb vasárnapi olvasmányra vágnak, bátran vegyék meg. Akik viszont ennél többet várnak el egy szépirodalmi szövegtől, azok alighanem csalódní fognak.

FENYVESI ORSOLYA *Tükrök állatai* című verseskötetének leggyakoribb kifejezései: *tenger, óceán, föld, ég, levegő, Nap, Hold, bolygók, univerzum, mindörökre*. Születhet-e hatásos költészet lát-szólag agyonkoptatott szavakból? – **EVELLEI KATA** recenziója.

Tükörben felejtett szavak

Csendélet apokaliptikus víziókkal, fekete-fehér fotó láthatatlan arcokkal – paradox képek sorozata, amely mégis egységes egészzé áll össze. Fenyvesi Orsolya első verseskötete, a *Tükrök állatai* modern bestiárium: rejtélyes állatalakokat, misztikus figurákat vonultat föl. A JAK-füzetek 179. darabja a fiatal költőnő harmincöt versét fogja össze két ciklusban. A szerző a kötetet Damien Bonneau francia költő-zenész-képzőművésznek ajánlotta, akivel együtt már több versvideót is készített, 2013. november 28-án pedig közös estjük volt.

Kép és szöveg a *Tükrök állatai*ban is összekapcsolódik. A hátsó borítón Karácsonyi László *Asztro-Mária* című olajfestményének variációja látható, amelyen a Madonna-arcot szkaфandersisak üveggömbje zárja magába. Ott, ahol a könyvek többségénél az ajánlás vagy az idézet található. Esetünkben mindkettő hiányzik. A szakrális téma (talán azt is mondhatjuk: profanizálása) a szövegekben is visszaköszön, a kép ezt előlegezi meg erőteljesen.

Mindez aligha véletlen. Fenyvesi végzettsége szerint művészettörténész, és ha kézbe vesszük a kötetet, meggyőződhetünk róla, hogy költői nyelve maga is a képszerűségre épül. Néha mintha fényképet vagy festményt nézegetnénk olvasás közben. Ezt jelzik már a címek – *Arabeszk, Ornamentika, Csendélet erőszakos őszibarackokkal, Fotográfia* stb. –, amelyek néhány kivétellel főnevek vagy két-három szóból álló főnévi szerkezetek. Tömörséget, statikusságot sugároz-

nak, és egyfajta fegyelmezett stílust, amelyet a kötet szinte puritánnak ható, sötét külseje mellett a két név nélküli, pusztán római számokkal megjelölt ciklus is megerősít. A névtelenség – már-már szótlan-ság – jól illeszkedik a kötet egészéhez: a versek biblikus-mitologikus tematikája és képanyaga egyaránt idézi föl a halált, a túlvilágot és az univerzummal való eggyé olvadás, az egyén megszűntének eszméjét.

Az első benyomásunk az lehet, hogy ezek *szép* versek. Fenyvesi nyelve kifejezetten visszafogott és szelíd: a kötet lapjait a természet-i világ, a víz, a fény hol kozmikus, hol szoba méretű képei uralják. Higgadt, rövid kijelentő mondatok sorakoznak elénk. Emberalak alig bukkan föl, többnyire mindössze a beszélő és hallgatója vannak jelen, őket öntudatlan alakok veszik körül: „Körös-körül alszanak az emberek”, szól a kötet záró verse, a *Fotográfia*. Ez a magányos nyugalom nem azonos az egyedüllét kietlenségével, inkább egyfajta szemlélődő hozzáállást sugall. Érdekes ellentétben áll ezzel, hogy a kötet egyik leggyakrabban előforduló igéje a „vállik” – a valamivé változás, át-alakulás, metamorfózis mozzanata sűrűn fölbukkan. Az anyagiság, anyagtalanság, ember, angyal, állat, növény, tárgy, egyn, közösség közötti oszcillálás dinamikát kölcsönöz a szövegeknek, ami szerencsés egyveleget alkot a többségükben szűkszavú címekkel. Néha azonban fárasztó a hasonló nyelvtani szerkezetek halmozása, és olykor kifejezetten kellemetlen olvasni az erőltetettnek ható megoldásokat: „*gyertyatartóvá tűnt csontvázak*”; „*függönyé rándult falak*”.

A hatást ezzel szemben erősíti, hogy nem csupán a kereszténység jól ismert motívumai (mint az *olajfa*, a *rózsza* vagy az *ostya*) bukkannak föl, de egyiptomi vagy ógörög vallási elemek is. Az első ciklus Pilinszkyt is eszünkbe juttathatja. Mindez nem jelenti, hogy Fenyvesi költői nyelve elavult lenne. Ünnepléses és nagylelegzetű, és általában véve sikerül elkerülnie a nagyotmondás vagy az üres magamutogatás csapdáját; a képek jó része működik, funkciója van – és amikor nem, gyakran akkor is élvezetes beléjük feledkezni.

Túlságosan gyakran találkozunk azonban a következő szavakkal, képekkel: *tenger*, *óceán*, *föld*, *ég*, *levegő*, *Nap*, *Hold*, *bolygók*, *univerzum*, *mindörökre* – a sokadik olvasáskor föltámadhat bennünk a gyanú, hogy van-e rájuk a mélyben fedezet, vagy a szerzőnek éppen kedve támadt velük dobálózni, hogy a vers méreteit a végtelenig tágítsa.

A növények, az erdő, az eleven természet alkotja Fenyvesi más-
sik, szerényebb léptékű képi univerzumát: fa, virág, eső, lom-
bok, levelek, állatok (róka, mókus, pillangó, méhek, madarak)

uralják a második ciklust. A kötet második fele otthonos titokzatosságot sugároz – emberi minivilágot, amely azonban nem kevésbé rejtélyes az előzőnél.

A szövegek egyik leggyakoribb szereplője a tükör. Az agyonkoptatott toposz földidézése merész megoldás, tekintve, hogy a kötet is a címében viseli, így a szerzőnek számos variáción keresztül kell frissen tartania. Ez néhol igen ötletes megoldásokat szül, mint a *Születésnapban*, amelyben a beszélő „a tükörben felejtett két szót”. De gondolhatunk itt a rokon motívumok, mint a fény, víz, az üveg, a fénykép, a kamera, a másolat vagy egyszerűen az emberi arc megjelenítésére is – számos szöveg (*Cassini-Huygens*, *Gyűjtőtávolság*, *Lacrimosa*, *Udvarok* stb.) járja körül a leképezés és az így megkérdőjeleződő önazonosság problémáját, ami a szintén sűrűn fölbukkanó metamorfózisra rezonál. A gyakori ismétlődéstől az az érzésünk támadhat, hogy a vers a sokadik bőrt húzza le ugyanarról a jól bejáratott témáról, mint a *Férfi és nő bestiáriuma* esetében, amelynek VI. szakaszában a szöveg tudatja velünk, hogy az ember saját tükörképét hordozza magában.

Hasonlóan üres megfogalmazásba több helyen befuthatunk: „*egy szabadtéri buliban táncoltunk, / rengetegen, mint a Hold*” (*Kariatidák*). Az sem szerencsés, hogy a képek némelyike túlságosan széles ecsetvonásokkal van fölfestve, és általánossá válik (mint a Pilinszky óta a költői képek jolly jokerévé vált madármotívum), vagy giccsbe fullad, mint az *Arabeszkben*: „*így hívtuk a hattyúkat a felhők alá, haza*”. Máskor a beszélő olyan elánnal veti bele magát a kozmikus életérzésbe, ami bizzar és kissé nevetséges eredményre vezet – elég, ha *Az alvajáró* oroszlánfényű (?) tengerekbe torkolló nevetésére gondolunk. Ugyanakkor érdekesen kifecsejtett, fejtejtésre készítő szerkezet a *Férfi és nő bestiáriuma*ból származó megálapítás, amely szerint „*az unikornis a remény skizofréniája*”. Maga a beszélő a következőképpen fogalmaz az *Ornamentikában*: „*a virágok illata érdekel, / nem a keresztmetszete*” – ezt akár a pontos, higgadt szemlélődés ellenében tett vallomásként is érthetjük.

Fenyvesi Orsolya határozott stílussal rendelkezik: hangja fölismerhető, kicseng a kortárs fiataloké közül. A nyelv nem mindig egységes színvonalú – kérdés, hogy első kötetétől egyáltalán várhatjuk-e a problémátlanságot. Az esetleges hibákat többnyire ellensúlyozza a képek gazdagsága, pontossága. Az is elképzelhető, hogy Fenyvesi idővel eltávolodik ettől a beszédstílustól, és más kifejezésmódokkal fog majd megpróbálkozni. Addig érdemes legalább bepillantanunk a kötetbe – könnyen lehet, hogy magával ragad.

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

MAJORANA AZ ELKÖLTÖZÖTT SZANDRA MAY-T* IDÉZI

Olykor még visszanéz, ki elmenni készül,
és egyre gyakrabban önmagával beszél,
képeket pörget, a láthatatlant figyeli merőn,
vulkánok tüztét, füstjét imádja, és kész
megbocsátani a százszor megbocsáthatatlant:
a költözést.

Pedig mennie kell, ő is tudja,
hiába próbál új fészket rakni benne a remény,
emlékeket éget, emlékekben ég el,
a válság óráiban is a létezés öröméről,
az erős gyökerű tölgyekről regél.

Az idén is lehullatták a fák a lombjukat,
még egyszer, utoljára, hangtalan,
parttalan vidéken harangok konganak,
s a szürke ködből, mint aki világot váltana,
egy színész jelenik meg,
sárga rózsza kivágott szíve helyén.
Kezében bölcső, a másikban sétabot,
zöld a redingotja, arcát fanyar mosoly fodrozza.
Mögötte fehérbe öltözött hölgy lépdél,
ő Szandra May, közelebb jön, szinte libben,
a színész szemébe néz.

„Ha látod azt a csúcsot,
hová csak a lélek ér fel – mondja –,
ott csak a szél zenél,
de koncertjét átveszik az erdélyi hegyek,
városról városra visszhangozzák,
mit beszélsz.”

S akkor a fehérbe öltözött hölgy,
mint könnyű fátyol,
tovatűnik a lobbanó égben.
Zöld redingotjában némultan áll a színész,
és utána néz.
A szélbe súgja, mintha hallaná Szandra May:
„Erebosz és Nüx gyermekével ne egyezkedj,
fityiszt mutass neki, oboloszt ne fizess,
mint Héraklész, Thészeusz és Peirithoosz,
te is rábírod Kháront, ingyen vigyen át a Stüx folyón.”

Biztos vagyok benne, hogy valahol a teljesség felé tartasz, hogy az az út, amelyen most végigmész, napfényes, tiszta, mint egy légies vers, mint a csillogó szemű, ártatlan gyermek vagy a szelíden hullámozó tenger. E másik élet, dimenzió, lelkiállapot, nevezzük bár-hogyan is, amiről oly kevés sejtésünk van nekünk, földi halandóknak, megadja minden kérdésre a választ, amelyet átmeneti valóságodban, itt a földön nem találhattál meg. Valahol bizonyára mosolyogsz, és nem szeretnéd, hogy úgy búcsúzzunk tőled, hogy könnyes legyen a szemünk.

Nyugodj békében!

Búcsúlevél Kinde Annamáriához

Néhány napja föllapoztam újra a *Húzódhatsz közelebb* című köteted. Amikor ideadtad a könyvet, nem dedikáltad, mondván, hogy inkább adjam oda valakinek Kolozsváron, aki szívesen elolvasná, esetleg írna is róla, s majd amikor jobban leszel, és találkozunk Váradon, úgyis kapok másikat, amelyet dedikálsz is. Kórházban ne dedikáljon egy költő – mondtad nevetve. Akkor egyikünk számára sem volt kérdés, hogy meggyógyulsz-e...

Az utóbbi években nagyon közeli barátság szövődött közöttünk, valamiért úgy gondoltad, velem kell megosztanod a hétköznapi apró örömek, kisebb-nagyobb bánatok mellett azt, hogyan gondolkodsz a költészetről, a mai költőkről, magyarországi és erdélyi irodalmárokról kapcsolatáról, Kolozsvárról, Nagyváradról, Marosvásárhelyről, Székelyudvarhelyről és Budapestről, ellentétekről és szimpátiákról, az általad fölöslegesnek tartott szekértáborokról. Mintha valahogy kívülről szemlélted volna az egész irodalmi életet, nem akarva részese lenni értelmetlen konfliktusoknak, sok energiát fölemésztő állásfoglalásoknak, személyeskedő perpatvaroknak, amelyeknek kevés köze van az

igazi irodalomhoz, magukhoz a művekhez. Viszont a jó könyvekre mindig felhívtad a figyelmem, ha valami lényeges mű megjelent, biztosan tudtál róla, különösen a fiatalok köteteit kísérted figyelemmel. Nagyon fontos volt számodra támogatni a tehetséges, fiatal alkotókat, s nemcsak költőként, hanem emberként is jó tanácsokkal látni el őket, megosztani velük olyan tapasztalatokat, amelyekből tanulhatnak.

Valószínűleg a fiatalságom volt az egyik oka annak, hogy olyan hamar a bizalmadba fogadtál, barátnők lettünk, hogy aztán olyan lényeges dolgokról tudjunk beszélni, amelyekre mindennapi elfoglaltságai miatt, sajnos, egyre ritkábban szán időt az ember: emberségről, szeretetről, fájdalomról, barátságról, hazugságról, irigységről, gazdagságról, szegénységről, istenhitről, szerelemről, művészetről.

A tavasszal többször beszélgettünk arról, hogy mi legyen az új könyved címe. Mindenképpen valami optimista címet szeretttél volna, és azt is eldöntötted, hogy nem fogsz szomorú verseket írni soha többé. Engem is erre biztattál. . .

Sokszor beszélgettünk arról, hogy a magyar költők milyen lehangoló dolgokról írnak, meg hogy nagyon búskomor nemzet vagyunk, hogy a verssel teremteni, ugyanakkor rombolni lehet világokat, elő lehet hívni és el lehet taszítani dolgokat az életünk-ből. Azt is mondod: *„Olykor maga a jövőendő üzen a versekben. Néha ez is meglehetősen félelmetes lehet. A költő eljut ezeknek az igazságoknak a megismeréséhez. Onnan kezdve az ő felelőssége mindaz, ami az ő verseiben megírtakból válhat valósággá”*.

Mostanában egyre gyakrabban gondolkodom ezen, és próbálom tudatosan elkerülni a szomorú verseket, elkergetni borúlátó gondolataimat. Persze nem mindig sikerül, általában kudarcot vallok, de amikor mégis sikerrel járok, mindig eszembe jutnak ezek a beszélgetések, hogy mennyire igazad volt. Hogy olykor a boldogság karnyújtásnyira van tőlünk, hogy tulajdonképpen rajtunk múlik csak, miként érzékeljük a világot, sötétebb vagy világosabb színű részt ragadunk ki belőle.

ták Weöres Sándor A teljesség felé című művét, fölolvasszínházi formában. Jó lett volna föl hívni téged, és elmesélni, milyen nagy élmény volt, mert tudtam, hogy hasonlóan gondolkodunk erről a műről, mint annyi másról is. Weöres ebben a nagyon komplex, elgondolkodtató alkotásában azt mondja:

„Egyetlen parancs van, a többi csak tanács: igyekezz úgy érezni, gondolkozni, cselekedni, hogy mindennek javára legyen. Egyetlen ismeret van, a többi csak toldás: Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra. Az igazság nem mondatokban rejlik, hanem a torzítatlan létezésben.

Az öröklét nem az időben rejlik, hanem az összhang állapotában”.

Ezekkel a gondolatokkal szeretnék elbúcsúzni tőled.

VARGA MELINDA

Kiss Júlia

1994-ben született Marosvásárhelyen. Ugyanitt érettségizett a Református Kollégiumban. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészkarának elsőéves hallgatója magyar szakon.

postacím: nincstelenség utca 22. szám

nem létezel
névtelen nincstelen
végtagért könyörgő, sikító néma gyermek
anyád sem érti szavad
nincs neved, nemed
lábad, kezéd
hallásod, szívverésed
köldökszínórod
nincs fotó, amin te szerepelsz
hiszen nincs arcod,
szép szemed
síró, nevető, mocorgó hangod

nincs asztalod, ágyad
lepedőd sincs, mivel betakarhatsz
engem és magad
fekete masnid, nagykabátod
kenyered, vized

házadban mindhiába járok
ablakán át hiába nézlek
esőben,
Vivaldi-őszben, télben
damda-damdadam

nincs kézírásod, mivel levelet írnál
hogy siessek hozzád
pedig én biztosan mennék
és odaadnám kezem, szemem
nagykabátom, kenyere
tenyerem vonásait
és akkor én lennék
névtelen, nincstelen
pont mint most
nélküled

Debüt

képsorozat

elgondolkodtam, milyen lenne csak egyszerűen találkozni veled
az utcán, piacon, metrón, étteremben, sörgyárban, tóparton
verandán, albérletben, egyszobásban, kiadó lakásban, kalitkában
amikor ujjaimat ropogtatom a hidegben, zabálok, arcomat mosom

álmodom arról, hogy

londoni szőke lány vagyok és az esernyőmet szorongatom,
sört iszom, rossz bort, keserű kávé,
paradicsomot vágok, sőt szórok
piros inget mosok fehér zoknival

láss, amikor kiöntöm a vizet a padlóra, hogy láss védtelenül
főtt tojást eszem, pénzt keresek a szőnyeg alatt, zsebben
francia nő vagyok és a Sorbonne könyvtárában imádkozom
mikor titkolom a férfiakat, amikor megtagadom az első szerelmet
tükörben a fenekemet méregetem, mellemet fogdosom
amikor kislány vagyok
anyáskodok

elgondolkodtam, milyen lenne csak egyszerűen találkozni veled
amikor magam vagyok, így és úgy
rózsaszínű, foltos zoknival

parthenocissus tricuspidata

dúdolok, kontyba kötöm a hajam
néhány szál a nyakamon marad,
úsznak, kúsznak és jobbra-balra
csavarodnak, szerelmeskednek,
kavarodnak, mint a vadszőlő
amely a ház falára felfut és elzárja
kizárja a fojtogató meleget
jut eszembe, meleg van kint
szinte már nyár, középmezték
én köntösben ülök a kiságyon
rózsaszín, talán lila, mint a vadszőlő
rád gondolok. Igazából nem is terád
hanem a vadszőlő csavarodására
ahogyan te énrám csavarodsz
kavarodsz, kúszol
vizes vagy és tiszta
tapadókorongjaid bármerre eljutnak
ahová te akarod
a csigolyákat lépcsőzetesen érinted
a bőrrömet elsimítod, szépítesz
a domborulatok mentén haladsz
folyót találsz, úszol, meztelen
vizes vagy és tiszta

Debüt

(ő)

tudnod kell, hogy versemet
csupán néhány rosszakaró
betű és vonal alkotja
és fél tucat pont. – (itt ni)
a hosszú, bonyolult szavak
nem tudnak sem többet
sem kevesebbet mint
például az Ő
hiszen míg leírom, hogy
visszafordíthatatlan
elfárad a lelkem, reményem
vesztem, el is hiszem, hogy
minden mi van visszafor-
díthatatlanul végleges és
nyomorult

a legfontosabbat –
egy mozdulatból
megszülöm: Ő
nincs értékesebb annál,
minthogy valakit
könnyedén
tudok szeretni
alig érinti meg tollam
sercegő hegye
a tiszta papírt
már
kész is –
halhatatlan
felejthetetlen
szakadatlan (mind
szükségtelen) Ő

kialvatlan élet

csak annyit nem értek, hogyan lehettem tegnap istennő
valami igazgyöngy a horvát tenger tiszta fenekéről
hogyan tudtál előttem pisilni, miért nem szégyellted
miért ültünk a gyerekágyadon annyit, hogy elfogyott
a sóhaj

napfelkeltekor szünetelt már a francia rádió is
aludni ment a bemondó

a szép francia nők is, szeretők is, mind.
bezárták a salonokat, a szép kurvák is álmodtak már
arról, hogy kétgyermekes minimálbéresek
és eközben őszintén mosolyogtak, úgy mint máskor soha
az életükben

szóval, elhallgattak a trombiták, a szomszédok még lehúzták
néha a WC-t, vagy utolsót pillantottak az ágyuk mellett
levő fotóra.

Csupán ennyi történt, aztán igazán felkelt a nap
melegen sütött, pedig már október van

nem mentünk egyetemre, dolgozni, ember lenni,
állat, idegen, gyermek, vagy akárki
feküdtünk délig

szétgyűrt paplanhuzattal, szétgyűrt arcbőrrrel
kialvatlan szemekkel, kialvatlan étellel
és már nem is emlékszem arra, milyen volt
újra hazatérni, azt hiszem elkísértél a parkig
én ott játszottam volna még, vagy maradtam
volna a gyermekágyadon
de te továbbmentél

és most itt vagyok, idegen vagyok magamnak
és nem értem, hogy lehettem istennő
ha ma már egyedül fogyasztom el
a sóhajaim

Dudinszky Nikolett

Kárpátalján, Nagyszőlősen született 1991-ben. A Debreceni Egyetem magyar nyelv és irodalom alapszakán szerzett diplomát. Versei eddig az Utóiskola szépirodalmi blogjának felületén jelentek meg, és néhány válogatásban, legutóbb a Magyar Hallgatói Antológiában.

Az üresség természetéről

Az üresség is anyag.
Mikor nem vagy itt, a hiánnyal csallak.
A csendben mindentől megszabadulok,
és tetszik az, ami megmarad belőlem.
Ülök egyedül a semmiben,
mintha anyámban lennék:
átélhetetlen állapot a létezésben.
Nem félek, mitől is félnék?
Az anyagtól? Ami üresség, vagy annyi sem.

Debüt

Otthonos haiku

Volt egy otthonom.
Lesz is talán. Most hol vagy-
ok? Sodor folyóm.

Őszi harmónia

Elküldök neked egy képet: tömbházunk előtt
rozsdás állványokon ezüstös
esőcseppek sorakoznak, mint áttetsző üveggyöngyök.
Aláírás: szakítás, sírás, etcetera...
a szerelem ősszel, giccses dekadencia.

Hiányod már a környezeti sajátosságok része.
Szokványos, mint a falvédők színeinek
összeférhetetlen keveréke.
Egykori szobánk vörös kanapéja, sárga vakolata,
kiégették hiú igényeim, ma már a transzcendens izgat.
Olykor Wagner növeli a csendet, majd darabokra zúzza.
S ha reccsen a mozdulatlanság, nyugodtan bölintok,
minden tetőről látni a pocsolyában ragyogó napot.

Könnyű koan

Elsuhannak	a felhők,	suhanak	messze.
Elszállnak	a madarak,	szállnak	előre.
Szemlélődik	a lelkem,	szemlél	örökre.

Debüt

Hommage á Pilinszky

A fájdalom precízen és automatizálva terít szét,
majd felgöngyölít, akár egy kopott szőnyeget.
Áldozat vagyok, nem hóhér,
és ez jó, mert felmenthetlek.

Hiány haiku

Elhagytam, pedig
sokba került, fontos volt.
Mindegy, más sincs meg.

Délután

Egyedül vagyok.
A párkányra madár szállt.
Egyedül vagyunk.

- 3 Garaczi László: A hanyatlás dicsérete (búcsúcédulák – részletek)
- 8 T. Ágoston László: A bomba (novella)
- 15 Hegedűs Gyöngyi versei
- 16 Szőcs Géza: Raszputyin küldetése (dráma)
- 53 Mátyóki Endre: Tűz emészt el – Szilánkok egy megírhatatlan regényből (3.)
- 58 Hudy Árpád: Éves jelentés családunk makrogazdasági helyzetéről (tárca)
- 60 Kabdebó Tamás köszöntése
- 60 Böszörményi Zoltán: Majorana a 80 éves Kabdebó Tamást köszönti
- 62 Sárközi Mátyás: A Veránka-szigettől Hibernia szigetéig
- 64 Makkai Ádám: Izompacsirta és szellemóriás: Kabdebó Tamás 80 éves?
- 65 Gömöri György: Egy sokoldalú nyolcvanéves köszöntése
- 68 Mátyóki Endre: A tagadás kultúrája – Jegyzetek egy Kabdebó Tamás-versszakhoz
- 71 Boldog Zoltán: A Duna ötven árnyalata (Haklik Norbert: Egy Duna-regény anatómiája)
- 75 Laik Eszter: „Egyetlen nagy kérdés” – beszélgetés Turczi Istvánnal
- 83 Boldogh Dezső: Holdfénytől ébredő keserűség (Zalán Tibor: Holdfénytől megvakult kutya)
- 87 Farkas Wellmann Endre: A Mősi és életterei (Szőcs Géza: Ha polip szuszog Kolozsvárott)
- 91 Balogh Gyula: A fiatalodás titkának könyve (Mircea Eliade: Dionüszosz kertjében)
- 94 Mosonyi Kata: A reakció majdnem géniusza (Hudy Árpád: A modernitás remetéje – Nicolás Gómez Dávila: Széljegyzetek a töredékek katedrálisához)
- 99 Gaborják Ádám: Focializmus (Benedek Szabolcs: Focialista forradalom)
- 103 Evelléi Kata: Tükörben felejtett szavak (Fenyvesi Orsolya: Tükrök állatai)
- 106 Böszörményi Zoltán: Majorana az elköltözött Szandra May-t* idézi
- 108 Varga Melinda: Búcsúlevél Kinde Annamáriához
- 111 Debüt
- 111 Kiss Júlia versei
- 117 Dudinszky Nikolett versei

Irodalmi Jelen Könyvek

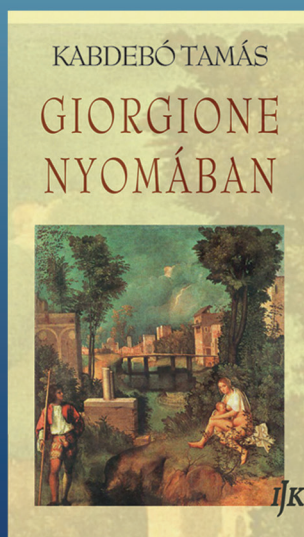
Brendan Kennelly **Elmém kérdései**

KABDEBÓ TAMÁS

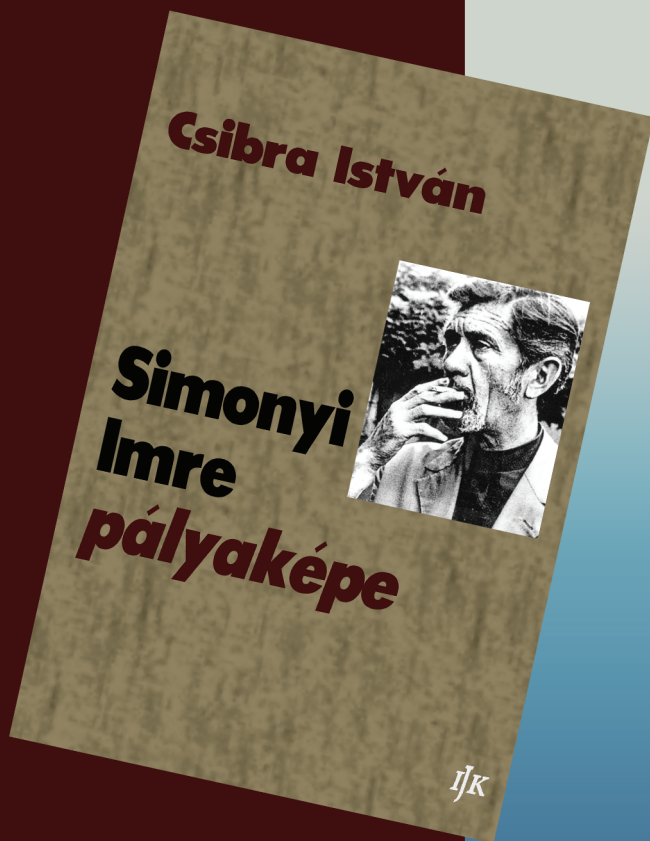
**Róma
ír szemmel**

**Giorgione
nyomában**

Irodalmi Jelen Könyvek 2014

CSIBRA
ISTVÁN

Simonyi Imre pályaképe

<http://shop.irodalmijelen.hu>

www.irodalmijelen.hu

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

